

**TRANSHÜMANİZM DÜŞÜNCESİNİN TÜRK
EDEBİYATINDAKİ YANSIMALARI (1980-2020)**

Fatmanur PEÇE

**Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK**

Erzurum-2025

Her hakkı saklıdır.

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TRANSHÜMANİZM DÜŞÜNCESİNİN TÜRK EDEBİYATINDAKİ YANSIMALARI
(1980-2020)**

Fatmanur PEÇE

**Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK
Ana Bilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı**

**Erzurum-2025
Her hakkı saklıdır.**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY SAYFASI

Fatmanur PEÇE tarafından hazırlanan **Transhümanizm Düşüncesinin Türk Edebiyatındaki Yansımaları (1980-2020)** adlı bu çalışma Tarih girmek için tıklayınız tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda ☒oybirliği/☐ oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında** yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Prof. Dr. Murat KACIROĞLU Erzurum Teknik Üniversitesi	İmza
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK Erzurum Teknik Üniversitesi	İmza
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Veli KILIÇARSLAN Atatürk Üniversitesi	İmza

Fatmanur PEÇE tarafından hazırlanan Modern Türk Edebiyatında Transhümanizm Etkileri başlıklı yüksek lisans tezi kabul edilmiştir. 15.04.2025

Prof. Dr. Serap BEDİR KARA
Enstitü Müdürü

* Bu tez çalışması tarafından nolu proje ile desteklenmiştir.

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullandığım her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sorumluluğu ve tezin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum. 14.05.2025

İmza
Fatmanur PEÇE
Öğrenci

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması/patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

İÇNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VI
ÖN SÖZ.....	VII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSANIN ÖTESİNE GEÇME FİKRİ: TRANSHÜMANİZM

1.1. KAVRAMIN ÇÖZÜMLENMESİ VE FİKRİ GELİŞİMİ	6
1.1.1. Bir Fikrin Dönüşümü: Hümanizm, Transhümanizm, Post-Hümanizm	9
1.1.2. Huxley ve Sonrası: Kavramın Sistemize Edilişi	13
1.1.3. İnsan, Post-İnsan ve Günümüzdeki Karşılıkları	21
1.2. EVRİME DOKUNMAK: İNSAN MAKİNE KOMBİNASYONU SÜREÇ Mİ TERCİH Mİ?	26
1.2.1. Doğal Olanı Yitirmek: İnsanlığın Özüne Yabancılaşması	26
1.2.2. Post İnsanın Doğuşu	29
1.2.3. Dönüşüme Yönelik Eleştiriler: Çekinceler ve Sorunlar	30
1.3.HAYAL, BİLİM VE REALİTE: İNSAN-MAKİNE BİLEŞKESİNDE BUGÜNÜN ALGISI VE YARININ DÜNYASI	32
1.3.1. Post-İnsanlık Çağına Dair Sanatsal Perspektifler	32
1.3.2. Sanatın, Gelecek Tasavvurunda, Teknolojik Faaliyetlerden Aldığı İlham	34
1.4.ALGORİTMALARIN İZDÜŞÜMÜNE MARUZ KALMANIN SONUÇLARI: DİJİTAL ÇAĞDA MANİPÜLE EDİLMEK	35
1.4.1. Yapay Zekâ ve Manipülasyon: İnsan Algısının Yeni Savaş Alanı	36

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATINDA TRANSHÜMANİZM YANSIMALARI

TÜRK EDEBİYATINDA TRANSHÜMANİZM YANSIMALARI	39
2.1. TÜRK EDEBİYATININ TEKNOLOJİYLE BULUŞMASI: İLK ADIMLAR.....	39
2.1.1. Türk Bilim Kurgu Edebiyatında Transhümanist Yansımalar	42

2.2. TRANSHÜMANİST KARAKTERLER VE SEMBOLLER:	45
2.2.1. <i>Osmanlı Cadısı</i> (2016)	45
2.2.1.1. Ölüm/Ölümsüzlük, Zaman/Zamansızlık Arasında Ahlaki İkilem	47
2.2.1.2. Hiper Gerçeklik ve Manipülasyon	49
2.2.1.3. Aşkınlık İddiasında Ahlak ve Cinsellik	53
2.2.2. <i>Obi J-S- 927</i> (1979)	55
2.2.2.1. Gelecek Tasavvurları, Beklenti ve Endişeler	56
2.2.2.2. Haplar	58
2.2.3. <i>Son Tiryaki</i> (1996)	60
2.2.3.1. İki Kısa Bir Uzun	60
2.2.3.2. Gelecek Senaryoları Bağlamında Sorgulanan Etik Problemler	60
2.2.3.3. Love Exe	61
2.2.3.4. Dini İnançlar ve Transhümanist Evrim: İnsanlığın Silikon Uygarlığına Geçiş	62
2.2.3.5. Kırçışık	63
2.2.3.6. İnsanın Yeniden Tanımlanması: Genetik Müdahaleler ve Transhümanizm Çağında Merendiz'in Hikayesi	63
2.2.3.7. Son Tiryaki	64
2.2.3.8. Toplumun Yeniden Şekillenmesi ve İnsanlığın Evrimi	66
2.2.3.9. Telek Dün Gece Öldü	67
2.2.3.10. Ölümsüzlüğün Özleminden Yokluğa: BEnOK'un Kararı	68
2.2.3.11. Nergisler Kan Kızılı	69
2.2.3.12. Transhümanizm ve Cinsel Kimlikler: Özgürlük, Dürtüler ve Kaos	69
2.2.4. <i>Zaman Çöktü</i> (2006)	70
2.2.4.1. Koyun Toplumunun Dönüşümü ve Alexander'ın Liderliği	71
2.2.4.2. Aristoteles'in Uyum ve Kimlik Değişimi	72
2.2.4.3. Orçun O'Neill'in İnsanlaşma Süreci ve Trajedisi	73
2.2.4.4. Alexander'ın Özgürlük Arayışı ve Hikâyenin Sonu	73
2.2.4.5. Teknolojinin Kültürel Dokusu: Uyum mu, Yapıbozum mu?	74
2.2.4.6. Kimlik Düğümü: İnsan Olmanın Felsefi ve Genetik Sınırları	75
2.2.4.7. Transhümanizm ve Distopya: Özgürlük, Teknoloji ve Normların Çatışması	77
2.2.5. <i>XP ya da Her Şeyin Bedeli</i> (2005)	80

2.2.5.1. Felsefi çıkarım ve Anlam Devinimleri	82
SONUÇ.....	88
KAYNAKLAR.....	93

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TRANSHÜMANİZM DÜŞÜNCESİNİN TÜRK EDEBİYATINDAKİ YANSIMALARI

Fatmanur PEÇE

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK

2025, (105) sayfa

Jüri: Dr. Öğr. Üye. Caner SOLAK (Danışman)

Prof. Dr. Murat KACIROĞLU (Üye)

Dr. Öğr. Üye. Veli KILIÇARSLAN (Üye)

19. yüzyıldan itibaren modernleşme süreciyle birlikte romanlar, bilim ve toplum arasındaki ilişkiyi yansıtarak teknolojik devrimlerin etkilerini ele almıştır. Bilim kurgu türü, teknolojinin edebi anlatıyı nasıl dönüştürdüğünü gözler önüne sererken transhümanizm düşüncesi de insanın teknoloji aracılığıyla sınırlarını aşma arzusunu ve bu sürecin etik, felsefi ve sanatsal boyutlarını sorgulamaktadır. Dijital çağda edebi eserler sanal platformlar üzerinden daha geniş kitlelere ulaşırken büyük veri ve yapay zekâ gibi teknolojik gelişmeler, edebi anlatılarda yeni temaların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bazı akademik yaklaşımlar, edebi üretimin tarih boyunca toplumsal yapı ve teknolojik ilerlemelerle doğrudan ilişkili olduğunu savunur. Moderniteyle birlikte akıl ve bilimi rehber edinen hümanizm, yerini insan ve teknoloji arasındaki derin ilişkiyi vurgulayan post-hümanizme bırakır. Sanat ve teknoloji ise daima birbirini besleyen güçler olmuştur. Günümüzde yapay zekâ, sanat eserlerini dönüştürerek yeni biçimler yaratır. Bu bağlamda, transhümanizm sadece biyolojik müdahaleleri değil, aynı zamanda sanatsal faaliyetlerde de yeni ve manipülatif etkileşimler oluşturur. Türk edebiyatı da bu etkileşimleri hissettiren ürünler ortaya koyarak edebiyat evrenine katkıda bulunmuştur. Bu tezde öncelikle transhümanizm düşüncesi genel bir çerçeve ile ele alınacak ve Türk edebiyatındaki yansımaları belli romanlar üzerinden analiz edilerek ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Transhümanizm, Posthümanizm, Sanat, Edebiyat, Manipülasyon

ABSTRACT

Select for Master's or PhD Thesis

TITLE OF THESIS

Fatmanur PEÇE

Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Caner SOLAK

2025, (105) pages

Jury: Prof. Dr. Caner SOLAK (Advisor)

Assist. Prof. Dr. Murat KACIROĞLU (Member)

Assist. Prof. Dr. Veli KILIÇARSLAN (Member)

Since the 19th century, with the process of modernization, novels have reflected the relationship between science and society, addressing the impacts of technological revolutions. The science fiction genre reveals how technology transforms literary narratives, while transhumanism explores humanity's desire to transcend its limitations through technology, questioning the ethical, philosophical, and artistic dimensions of this process. In the digital age, literary works reach wider audiences through virtual platforms, and technological advancements such as big data and artificial intelligence give rise to new themes in literary storytelling. Some academic approaches argue that literary production has historically been directly related to social structures and technological progress. With modernity, humanism—guided by reason and science—has given way to post-humanism, which emphasizes the deep relationship between humans and technology. Art and technology have always been mutually reinforcing forces. Today, artificial intelligence transforms artistic creations, generating new forms. In this context, transhumanism not only involves biological interventions but also fosters new and manipulative synergies in artistic activities. Turkish literature has contributed to the literary universe by producing works that reflect these synergies. This thesis will first provide a general framework for transhumanist thought and then analyze its reflections in Turkish literature through specific novels.

KeyWords: Transhumanism, Posthumanism, Art, Literature, Manipulation

KISALTMALAR LİSTESİ

Haz.: Hazırlayan

Ed.: Editör

TDK: Türk Dil Kurumu

çev.: Çeviren

bk.: Bakınız

vb.: ve benzerleri

AI: Artificial Intelligence

YZ: Yapay Zekâ

ÖN SÖZ

Teknolojik hamlelerin süratle ilerlemesi ve adeta bu çağa damga vurması, sosyo-kültürel algıların da değişimlere entegre olmasını zorunlu kıldı. Siber dijitalleşmenin bir sonucu olarak dijital dünyadaki yaygınlaşan bilgi ve iletişim teknolojileri ile bilgisayarlar, ağlar, internet gibi dijital cihazların eğitimden sağlığa, finansal konulardan eğlence araçlarına kadar hayatın hemen her alanındaki kullanımlarını desteklemiş ve etkilemiştir.

Transhümanizm fikrinin ortaya koyduğu vizyonu, yalnızca biyolojik evrime değil, aynı zamanda beden, zihin ve teknoloji arasındaki sınırların muğlaklaştığı bir geleceğe dair güçlü ipuçları sunmaktadır. Hümanizm, postmodernizm ve teknolojik devrimlerle şekillenen post-insan kavramı, evrim sürecine müdahale etme fikri ve insan-makine kombinasyonlarının etik, varoluşsal ve sanatsal perspektifleri, bu çalışmamın tartışma alanlarını oluşturdu.

Algoritmaların yönlendirdiği çağımızda, manipülasyon ve dijitalleşmeyle şekillenen insan kimliği, edebi eserlerde derinlemesine incelenen bir mesele haline geldi. Bu çalışmada, ele aldığım teorik çerçevenin en iyi şekilde somutlaşmasını sağlayacak eserleri seçmeye özen gösterdim; böylece kavramların edebi metinlerdeki yansımalarını net bir şekilde ortaya koymayı hedefledim. Edebiyatın zaman içinde geçirdiği dönüşümü gözlemleyebilmek adına en eski örneklerden başlayarak günümüze kadar uzanan bir seçki oluşturdum. Bu bağlamda, Türk bilim kurgu edebiyatında transhümanizmin izdüşümlerini ele alarak Osmanlı Cadısı (Barış Müstecaplıoğlu), Obi J-S-927 (Selma Mine), Son Tiryaki (Müfit Özdeş), Zaman Çöktü (Y. Hakan Erdem) ve XP ya da Her Şeyin Bedeli (Haldun Aydıngün) gibi romanları, ilk bölümde belirtilen unsurların ışığında analiz edilmeye çalışıldı. Bu akademik yolculukta kavramsal ve edebi bir keşif yapmayı umarken aynı zamanda transhümanist felsefenin kendi paradokslarını da gözlemlemek imkânı buldum. Zira insanlığın özgürleşme çabası bir yönüyle bilginin erişilebilirliğine bağlıyken transhümanizme yön veren otoritelerin özgün eserlerini erişime kapalı tutması, bilginin demokratikleşmesi fikriyle büyük bir tezat oluşturmaktaydı. Ancak tüm bu sınırlar ve engeller, aynı zamanda transhümanizmi kaçınılmaz bir gidişat olarak sunan felsefi düşünceyi de daha güçlü biçimde sorgulamaya vesile olmakta, edebi eserler üzerindeki yansımayı analiz etmeyi bir gereklilik haline getirmektedir.

Bu tezi yazarken gerek kaynak tedarikinde gerekse kritik yönlendirmelerde her zaman ulaşılabilir olup motive edici varlığıyla desteğini hep hissettiren danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Caner Solak'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Yazdığım her bir başlığı titizlikle okuyarak ilerleyişimi takip eden, bilgi ve birikimini benimle paylaşmaktan hiçbir zaman çekinmeyen;

ayrıca gerekli kaynaklara erişimimi sağlamak için her daim elini taşın altına koyan değerli dostlarım İbrahim Mekan, Emine Enise Yakar, Zehra Betül Dindaroğlu ve Zeynep Cerrah'a minnettarım. Son olarak, bu süreçte kendilerini ihmal etmeme rağmen sabırla tezimi tamamlamamı bekleyen oğluma ve kızıma, teşekkür etmek isterim.

Fatmanur PEÇE

Rize-2025

GİRİŞ

Edebiyat, transhümanist düşüncenin temel unsurlarını benimseyerek, insanın sınırlarını zorlayan bir anlatım biçimiyle teknolojik evrime eşlik etmektedir. Literatürde, teknolojinin edebi üretim üzerindeki etkisi, edebiyatın üretim ilişkileri ve anlam yapısı içinde sıkça tartışılmıştır. Yazının, internetin ve dijital teknolojilerin gelişimiyle birlikte edebiyat, sadece bir kültür aktarım aracı olmaktan çıkmış; aynı zamanda teknolojik yeniliklerin ortaya çıkardığı birtakım dönüşümler olarak şekillenmiştir.¹

Bazı akademik yaklaşımlar, 19. yüzyıl Türk edebiyatında hamilik ilişkilerinin baskınlığının zamanla yerini teknoloji odaklı toplumsal yenilenmelere bıraktığını öne sürmektedir.² Bu süreçte, siparişe dayalı kitap üretimi, edebi eserlerin ticarileşmesi ve teknolojik gelişmelerle farklı boyutlar kazanmıştır. Roman, özellikle bilimle iç içe geçmiş bir sanat formu olarak teknolojinin toplumsal yapıyı nasıl dönüştürdüğünü ve bireyin bu değişimde nasıl konumlandığını gözler önüne serer.

Bu çalışmada, yalnızca teknolojik gelişmelerin edebi eserler üzerindeki etkisi değil, edebi üretimin de teknolojik keşiflere nasıl yön verdiği ele alınmaktadır. Türk edebiyatının, sanatsal evrende transhümanist düşünceye yakın fikirler içeren eserler ortaya koyduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, bilimkurgu türündeki eserlerin incelenmesi hedeflenmiş, ancak 1980 öncesine ait çalışmalara fiziksel ortamda erişmek büyük ölçüde mümkün olmamıştır. Çalışmanın ilk bölümünde transhümanizm düşüncesinin temel unsurları ele alınırken ikinci bölümde bu unsurları yansıtan Türk romanlarından seçilmiş örnekler analiz edilmiştir.

Trans, Fransızca Teorik anlamda söz konusu kavram; *kriyoniks*³, genetik mühendisliği, yapay zekâ, nanoteknoloji gibi halihazırda var olan teknolojilerin insanlık için kullanılmasını savunan bilimsel ve felsefi bir harekettir.⁴

Transhümanizm kavramına ilk olarak İngiliz bir biyolog olan Julian Huxley'in *Transhumanism* adlı makalesinde rastlanır.⁵ Huxley bu makalesinde evrimin insanın kendisi tarafından yapay olarak şekillendirilebileceği görüşünü ortaya atar. Ona göre gelişen bilim ve

¹ Shipra Joshi, "The Impact of Technology on English Literature and the Publishing Industry: An Evaluative Study," **IT in Industry**, 7 (2) 2019, 78-82, DOI: <https://doi.org/10.17762/itii.v7i2.805>.

² Özge Öztekin, "XIX. Yüzyıl Divan Edebiyatı Hakkında Bazı Tespitler," **Hacettepe Üniversitesi Tıbbi Araştırmaları (HÜTAD)**, (26) 2017 253-280.

³ Kriyonik, gelecekte çağdaş tıp teknolojisinin gelişmesi umuduyla insan ya da hayvan bedeninin dondurulması ve düşük sıcaklıkta korunmasıdır.

⁴ René Otsberg, "Transhumanism", 11.11. 2024, <https://www.britannica.com/topic/transhumanism> (10.12.2024).

⁵ Julian Huxley, "Transhumanism" **Ethics in Progress** 6 (1) 2015, 12-16, doi: 10.14746/eip.2015.1.2

ilerleyen teknikler sayesinde toplumsal yapıların insanın gelişim sürecinde bir etkisinin olması mümkündür. Transhümanizm fikrinin modern çağın radikal dönüşümlerine ufuk açtığı düşünülür. Özellikle genetik müdahalelerin, yapay zekâ, nanoteknoloji ve nörolojik teknolojiler gibi insanın biyolojik evrimine müdahalelerinin mümkün olduğu fikri üzerinde durulur.⁶

Transhümanizm ile bizleri tanıştıran Huxley, literatüre bu yeni kavramı kazandırdığı 1950'li yıllarda, ona bu vizyonu sağlayan teknolojilerin bugün vardığı yeri öngörebilmesini belki de geçmişten beri giderek hızlanan ivmeyle gelişen ilerlemelere borçluydu. Buna istinaden transhümanizm konusu da yapay zekâ gibi buluşlardan sonra üzerinde çokça tartışılan ve bu tartışmalar bağlamında farklı disiplinlerce araştırma alanı yapılan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital bankacılık, siber teknolojileşmenin finansal etkilerinden biri olarak günlük yaşamımızda kullandığımız araçlarından biridir. Uzaktan eğitim platformları ise eğitim alanındaki yansımalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine büyük veri analitiği ile hayatımıza giren AI'lar, siber güvenlik araçları olarak güvenlik ve sağlıkta faydalanılan tıbbi teşhislere kadar daha pek çok alanda hayatımızı kolaylaştıran ancak bir yandan da maruz kaldığımız için etkisine kapıldığımız aygıtlardır. Dolayısıyla siber teknolojileşme, dijital teknolojilerin entegrasyonu ile günlük yaşamımızda ve toplumsal işleyişte giderek genişleyen süreçleri kapsar.

Transhümanizmin bugünkü ihtişamlı evrimine sadece Julian Huxley'in fikirleri damgasını vurmamıştır; modern bilgisayar biliminin temel taşlarını döşeyen, insan zihninin karmaşık işleyişini makinenin soğuk algoritmalarıyla harmanlayarak adeta bir dönüşüme işaret eden Alan Turing'in öngörülleri de bu sürecin mihenk taşlarını oluşturmuştur. Turing, zihnin dijital bir yansımasının mümkün olabileceği fikrini, ortaya atan ve makine/insan arasındaki yapıları sorgulayan, yapay zekânın temellerini atan bir vizyonerdir. Onun geliştirmiş olduğu *Turing Testi*, bir makinenin insan kadar zeki olup olamayacağını sorgulayan en mühim çalışmalarından birisidir. İnsan ve makine arasındaki karışım, özellikle satranç oyununda sahneye çıkmış, Deep Blue adlı satranç programının Garry Kasparov karşısındaki zaferi teknolojiye olan inancı sarsarken zekânın yalnızca işlem gücüyle ölçülemeyeceğini kanıtlamıştır. Satranç tahtasında hamleler hesaplanabilir, ancak gerçek deha, öngörülemeyen anlarda parlayan sezgilerde saklıdır. Teknoloji insanı yenebilir, fakat insanı tanımlayan yalnızca kazanmak değil, anlamaktır. Yine de gelişen algoritmalar sayesinde makine zekâsı,

⁶ Ahmet Dağ, **İnsansız Dünya, Transhümanizm**, Ketebe yayınevi, İstanbul 2020, s. 19.

insan müdahalesi olmadan karmaşık görevleri yerine getirebilecek seviyeye ulaşmıştır. Yapay zekâ, birçok endüstride öncü teknoloji olarak görülse de bazı çevreler gelecekte insanlık için tehdit oluşturabileceğini savunmaktadır.⁷

Edebiyat ve teknoloji arasındaki ilişki, çağlar boyunca dönüşerek çok katmanlı ve diyalektik bir yapı kazanmıştır. Bir yandan edebiyat, teknolojik keşiflerin şekillendirdiği yeni dünyaları, toplumsal beklentileri ve bireysel deneyimleri yansıtan bir aynaya dönüşürken diğer yandan bilim ve teknoloji, edebi metinlerin sunduğu vizyonlarla beslenerek geleceğin keşiflerine yön vermiştir. Matbaanın icadı, edebi üretimin yaygınlaşmasını sağlarken internet ve dijital çağın yükselişi, sanat ve edebiyatı etkileşimli ve dinamik bir boyuta taşımıştır.

Sanat ve edebiyat, artık yalnızca geleneksel kitap sayfalarında değil; filmler, diziler, animasyonlar, müzikler ve hatta çevrimiçi oyunlar aracılığıyla şekillenen geniş bir dijital ekosistemde varlığını sürdürmektedir. Dijitalleşen kültürel üretim, kullanıcıların sanatla etkileşimini artırmış, görsel, işitsel ve sezgisel deneyimlerin iç içe geçtiği interaktif bir edebi anlatım ortamı yaratmıştır. Özellikle öğrenciler için internet, vazgeçilmez bir kültürel kaynak haline gelirken edebi eserler de sanal platformlar üzerinden dolaşıma girerek yeni deneyimlerin kapısını aralamıştır.⁸

Teknolojik gelişmelerin ve üretim yollarının edebi metinler üzerindeki etkisini tartışmaya açan bazı düşünürler, edebiyatın üretim ilişkisi ve anlamları arasında güçlü bir bağ olduğunu savunurlar. Edebi ürünler o dönemin toplumsal dinamiği ile yakından ilişkilidir. Esasında edebiyat bir dil sanatı olduğu için yazının ve internetin icadı gibi büyük devinimlerin merkezindedir. Bu tezi savunan makalelerde ayrıca 19. yüzyıla kadar Türk edebiyatında hamilik ilişkilerinin de baskın olduğu görüşü vardır. Hatta kitaplar bile sipariş eden müşterilerin beğenisine uygun hazırlanır.⁹ Bu bağlamda özellikle romanların bilimle sırt sırta ilerlediğini söyleyebiliriz.

Sanat, tarih boyunca insanın ölümsüzlük arayışını ve sınırlarını aşma isteğini yansıtmış; Gılgamış Destanı, Prometheus ve Daedalus gibi mitolojik figürler, bu arzunun en eski anlatımları olmuştur. Modern bilim kurgu edebiyatı, bu kadim temaları teknolojik bağlamda yeniden yorumlamış; Frankenstein, insan yaratımının etik sınırlarını sorgularken Jules Verne'in

⁷ Uğur Artut ve Sevtap Kanat, "Grafik Tasarımda Yaratımın Dijital Evrimi: Transhümanizm ve Yapay Zekâ," **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (33) 2024, 203-266, <https://doi.org/10.56597/kausbed.1424683>.

⁸ Derya Yıldız ve Umay Gümüş, "Edebiyat ve Sanat İlişkisi: Edebiyat Öğretmenleriyle Bir Görüşme" **Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi**, 8, (2) 2024, 146-185.

⁹ Mert Öksüz, "Değişen Teknoloji şartları ve Edebi Metin üretimi" **Tanpınar Zamanı**, 2019, 70-74

romanları bilimsel keşiflerin edebi kurguyu nasıl dönüştürdüğünü göstermiştir. 19. yüzyılın sonlarından itibaren distopik ve bilim kurgu eserleri, transhümanizmin edebi temellerini atarak, insan ile teknoloji arasındaki ilişkinin derinlemesine incelenmesine olanak tanımıştır. Ralph Pordzik'e göre, bu dönemde yazılan metinler, okura posthüman ve transhüman dünyalar sunarken roman türünü teknolojik dönüşüm süreçlerini tartışan güçlü bir mecra hâline getirmiştir.¹⁰

Türk edebiyatına baktığımızda ise edebi türler, yalnızca yazıldığı dönemlerin ruhunu yansıtmakla kalmamış, teknolojinin getirdiği dönüşümle birlikte köklü bir değişim sürecine girmiştir. Bilim ve sanatın iç içe geçtiği bu yolculukta, geleneksel anlatıların modern teknolojiyle yeniden şekillendiği görülür. Osmanlı döneminin sınırlarını zorlayan hayal gücü, Evliya Çelebi'nin *Seyahatnamesinde* kendini gösterir; Haliç'in sularında süzülen timsah benzeri denizaltılar ve Viyanalı mekanik adamlar, dönemin edebi dünyasında geleceğe dair spekülasyonlar barındıran ilk kıvılcımlardır. Bu erken dönem anlatıları, edebi hayal gücünün teknolojiyle buluştuğu noktada, Türk bilim kurgu edebiyatının temel taşlarını oluşturur. 19. yüzyılın modernleşme sürecine girmesiyle birlikte, bilim ve edebiyat arasındaki bağ derinleşmiş; romanlar, bilimsel keşiflerin ve teknolojik devrimlerin toplumsal izdüşümlerini konu alarak yeni bir anlatım tarzı geliştirmiştir. Transhümanizm perspektifinden bakıldığında Türk edebiyatı yalnızca insanın sınırlarını aşma arzusunu değil, teknolojinin insan kimliği üzerindeki etkisini de sorgulayan bir mecra haline gelmiştir. Evliya Çelebi'nin anlatıları, yalnızca bir gezginin gözlemleri değil, aynı zamanda edebi metinlerin bilim kurgu ile iç içe geçtiği bir başlangıç noktasıdır. Teknolojinin hayal gücünü şekillendirdiği bu eserler, zaman içinde gelişerek günümüz edebiyatında transhümanizmin izlerini taşıyan anlatılarla yeni bir anlam kazanır.¹¹

Teknolojinin hızla ilerlemesi hem insan yaşamını şekillendirmiş hem de edebiyatın dönüşümüne yön vermiştir. Dijital çağda doğan yeni nesiller, bilgisayarlar, tabletler ve sosyal medya ile iç içe büyüyerek edebi eserlerin de bu dijital ekosisteme uyum sağlamasına neden olmuştur. Geleneksel anlatılar yerini interaktif kitaplara, sanal ortamlarda yeniden yorumlanan hikâyelere ve yapay zekâ destekli edebi üretimlere bırakırken çocuk edebiyatı da bu dönüşümden derinden etkilenmiştir. Bilim kurgu türü, teknolojinin edebiyat üzerindeki en

¹⁰ Yaşar Şimşek, "Türk Romanında Transhümanizm: Yalnızlar İçin Çok Özel Bir Hizmet Romanında Transhümanist İzlekler ve Ögeler," **Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi**, 9(1) 2025, 605-637, <https://doi.org/10.34083/akaded.1629540>.

¹¹ Mesut Tekşan, Melek İlayda Sarı, "Türk Romanında Bilim Kurgu Üzerine Bir Araştırma" **Turkish Studies-Language**, 16(4) 2021, 2594-2605.

belirgin etkilerinden biri olarak öne çıkarken çağdaş edebi üretim, dijital platformlar aracılığıyla insan ve makine arasındaki etkileşimi ve dönüşümü ele almaktadır. Günümüz teknolojik uygulamaları -dijital bankacılık, uzaktan eğitim, büyük veri analitiği ve yapay zekâ- yalnızca toplumsal süreçleri dönüştürmekle kalmayıp aynı zamanda, edebi metinlerde kimlik sorgulamalarına, varoluşsal arayışlara ve geleceğe dair belirsizliklere yeni bakış açıları getirir.¹²

¹² Sena Bilgin ve Ali Fuat Arıcı, “Çağdaş Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Teknolojinin Sunuluş Biçimleri,” **Türkiye Eğitim Dergisi**, 6 (2) 2021, 522-543.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNSANIN ÖTESİNE GEÇME FİKRİ: TRANSHÜMANİZM

1.1. KAVRAMIN ÇÖZÜMLENMESİ VE FİKRİ GELİŞİMİ

Trans, Fransızca *Transe* sözcüğü, “1. kendinden geçmek, 2. öteye geçmek, geçiş, ölüm veya başka bir bilince erişmek, hipnoz durumu,” fiillerinden türemekle birlikte Latince *transire*, *transit*, “geçmek, aşmak” anlamına gelen sözcüklerden alıntıdır. Human ise Fransızca *hümaniste* 1. “antik Yunan ve Latin kültürünü haiz kimse, 2. İnsancıl” Latince *homo*, *homin* “toprağa ait, insan” sözcüklerinden gelir. *Transhümanizm* bu iki kelimenin hibriti olan bir kelime olup insan sınırlarının ötesine geçmeyi ve bu doğrultuda yaşlılık, hastalık hatta ölümün bile ortadan kaldırılması anlamına gelen uluslararası bilişsel, kültürel ve entelektüel bir yaklaşımdır.¹³

Teorik anlamda söz konusu kavram; kriyoniks, genetik mühendisliği, yapay zekâ, nanoteknoloji gibi halihazırda var olan teknolojilerin insanlık için kullanılmasını savunan bilimsel ve felsefi bir harekettir.¹⁴

Transhümanizm kavramının insanın evrimsel yolculuğunun sadece başlangıç aşaması olduğunu düşünenler vardır. Bu görüşe göre günümüz insanının gelişiminin bir son değil, bir geçiş olduğu kanaati vardır. Transhümanizm gelişmiş teknolojilerle güçlendirilmiş insanı “H+” olarak görür. Bununla birlikte söz konusu ideoloji, sıradan insanları da kapsar. Bu yaklaşımın savunucuları insan potansiyelinin henüz gerçek anlamda keşfedilmemiş olduğunu, günümüzdeki ‘insan’ tanımının insanlık tarihi yolunda henüz başlangıç sayılabilecek bir aşamada olduğunu iddia ederler. Bu yüzden evrimin hızlandırılması için teknolojiden faydalanılarak en yüksek kapasiteye ulaşmanın bir gereklilik olduğunu düşünen transhümanistler, bir yandan bu değişimin doğuracağı sonuçlar üzerinde tartışarak fikir ayrılıkları yaşarlar.¹⁵

Transhümanizm kavramının temelleri Aydınlanma Dönemi’nin akli merkeze alan anlayışına dayanırken teknolojinin gelişmesi ile yeniden vücut bulan düşünce, kısa bir süre sonra da *Posthümanizm* fikrinin çekirdeğini oluşturur. Max More ile gelişen bu akımla, ‘sonsuz ilerleme’ tahayyülü genişletilir. Burada insanın varlığı biraz daha silikleşmiş, evrimin biyolojik

¹³ Seyithan Can, “Critique of Transhumanism's Concept of Humans from the Perspective of Islamic Thought,” *Siirt University*, 14 (1) 2023 107-131, DOI: <https://doi.org/10.12730/is.1274636>.

¹⁴ René Otsberg, “Transhumanism”, 11.11. 2024, <https://www.britannica.com/topic/transhumanism> (10.12.2024).

¹⁵ HavaTirosh-Samuelson, “Engaging Transhumanism”, *H+ Transhumanism and Its Critics*, Gregory R. Hansell ve William Grassie (Ed.) Metanexus, Philadelphia, 2010, 26.

yönü sonsuz dönüşümle bambaşka bir forma girmiştir. Posthümanizm, insanın kendi sınırlarını aşması ile yeni bir forma ulaşmayı hedefleyen felsefi bir ideolojiyi temsil etse de bu düşünce zamanla nanoteknoloji, genetik mühendisliği, insan-makine sentezi gibi fikirlerin seyrinde de doğrudan etkisini gösteren ‘yeni evrimci’ bir yaklaşımı temsil eder.¹⁶

Birbirinin devamı olan transhümanizm ve posthümanizm kavramlarının tarihsel bağlamı irdelendiğinde insanın kendi yapabileceklerinin sınırlarını aşma arzusunun mitolojide de benzerlerini görmek mümkündür. Örneğin Prometheus’un tanrılardan ateşi çalabilme ve insanoğluna armağan etmesi gibi temsilleri insanın sınırsızlık arayışıyla ilişkilendiren çalışmalar vardır.¹⁷

Modern çağa gelindiğinde Aydınlanmacı fikirlerin aynı arzuyu desteklediğini görmek mümkündür. Özellikle tanrıyı bir kenara alıp insanın yetkinlik ve becerilerini geliştirerek onun yerine geçme çabası, insan aklını merkeze alarak bir nevi tanrılaştırır. Teknolojinin gelişmesi ile bu düşünce daha fazla itibar görürken Huxley ile ete kemiğe bürünen kavram Max More, Nick Bostrom, Ray Kurzweil, Natasha Vita-More, Hans Morevec gibi bilim insanlarının ortaya koyduğu çalışmalar sayesinde transhümanizmin teorik çerçevesi oluşturulmuştur.¹⁸

Transhümanizm, felsefi bir teori olmanın yanı sıra bilimle doğrudan ilişkilidir. Gen programlanması sayesinde hastalıklara karşı etkili önlemler, ömrün uzatılması ve yapay zekâ yoluyla dil yetenekleri, hafıza genişlemesi, bilişsel kapasitenin sınırsız arttırımı gibi hedefleri destekler. Söz konusu ‘suni evrim’ olduğundan evrim teorisini ilk ortaya atan Darwin’in ismine de transhümanizm temalı çalışmaların çoğunda rastlamak mümkündür. Darwin, evrimi doğal seçim ile açıklarken transhümanizm bu seçilimi bilim ve teknoloji ile hızlandırmayı amaçladığından Darwin’in transhümanitenin teorik altyapısını hazırladığı düşünülmektedir. Transhümanistler, Darwin teorisindeki evrimin doğal seçim yolundaki son derece ‘yavaş’ olan sürecini hızlandırmayı, bilgi ve teknolojinin insan aklı ile gelişmesi ile ilişkilendirerek evrimleşmenin bir parçası olarak görürler. Böylece Darwin’deki ‘doğal seçim’ teorisi ‘dizayn edilmiş evrim’ fikri ile harmanlanır. Darwin’in ‘uyumlanma’ ilkesi ile transhümanizmanın genetik modifikasyonları birbirleriyle temaslandırılan kavramlar olsa da ilk anlamıyla evrim

¹⁶ Ahmet Dağ, **İnsansız Dünya: Transhümanizm**, (2.Baskı) Ketebe Yayınları, İstanbul, 2020, 81.

¹⁷ Esta Hacımüftüoğlu, “Prometheus’dan Halife’ye... Doğu ve Batı’nın İnsan Tasavvurları” **Bilimname**, (1) 2018, doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.397284>

¹⁸ Jacqueline Russ, çev. Özcan Doğan, **Avrupa Düşüncesinin Serüveni**, Doğu-Batı Yayınları, Ankara, 2021, 146.

teorisinin ‘doğal seçim’ ilkesi transhümanizmin müdahil olma çabasıyla çelişmektedir.¹⁹ Bu çelişki ile doğadaki denge ve etik ilkelerle ilgili sorunlar gündeme gelir. Zira bir kısım filozoflara göre bilim, insanlık için son derece önemli bir soru işareti olan “nasıl yaşamamız” gerektiği gibi sorulara bir öneri getirmez.²⁰

Doğal seçim, türlerin hayatta kalma ve çoğalma yeteneğine bağlı olarak evrimin gerçekleşeceği savını ortaya atarken transhümanizm insanların artık doğanın merhametine kalmadığı yönündeki görüşüyle bu savı dönüştürür. *Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü* adlı eserinde Ahmet Dağ, transhümanistler arasında evrensel bir uzlaşma olmamasına rağmen hastalıkların ortadan kalkması ve ölümsüzlüğün mümkün olması gibi genel amaçların ortak bir taslak oluşturduğunu ifade eder. Dağ, transhümanizmin 21.yy. gerçeği olmasına rağmen 19. ve 20 yy. düşünce hareketlerine özellikle dikkat çekerek Darwin ve Freud gibi bilim insanlarının yanı sıra sanayileşmenin de etkilerini vurgular. İnsanın genetik özelliklerini dönüştürmeye yönelik istenci Darwin ve Mendel’in çalışmalarını başlattığını öne süren Dağ, evrim konusunda neo-darwinizm olarak değerlendirdiği modern transhümanist ideayı Darwin’in teorisi karşısında çelişik bulur.²¹

Transhümanistlerin olumlu yaklaşımlarına ihtiyatlı yaklaşan bazı düşünürler, teknolojinin her zaman fayda sağlayan ilerlemeler göstermediğini savunurken teknolojik yeniliklerin bazen daha büyük sorunlara neden olduğuna işaret eder. İlerlemecilerin transhümaniteyi desteklemek için teknolojinin çözüm bulduğu problemlere işaret ederek ihtiyatı elden bırakmasının başta çevresel zararlarla birlikte birçok yeni soruna neden olduğunun altını çizerler. Bu tür sorunların tespiti için tarihsel bir teknolojik araştırmanın yapılması gerektiğini düşünen bilim insanlarının sayısı da az değildir.²²

Transhümanist düşüncenin karşılaştığı başlıca eleştirilerden ilki, beşeriyeti otomatik, insan doğasını tam karşılamayan soğuk bir varoluş ile değiştirme çekincesidir.

Eleştirmenler insandaki deneyimleme ve merak duygusunun yapay programlamalarla kültürel ve varoluşsal değerini yitireceği düşüncesini savunur. Mekanik olarak gelişmiş insanlarla yapay zekâ arasındaki ayrımı 1960’lı yıllarda yazmış olan Liclides, otomasyon

¹⁹ Brian Charlesworth, Deborah Charlesworth, “**Darwin and Genetics**”, 183(3), 2009, 757-766. <https://doi.org/10.1534/genetics.109.109991>

²⁰ Deniz Kundakçı, **Max Weber** (1.Baskı), Say Yayınları, İstanbul, 2016, 62.

²¹ Ahmet Dağ, **Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü** (2.Baskı), Elis Yayınları, 2018, 113-116.

²² Pihilip Verdoux, “Transhumanism, Progress and the Future of Evolution and Technology”, **Journal of Evolution and Technology**, 20(2).2009, 49-69.

teknolojisinde henüz yolun çok başındayken bu konuda bazı uyarılarda bulunmuştu. Ona göre mekanik genişleme insanların yerini makinelerin almasının başlangıcıydı. Bu aşamadan sonra ise artık teknolojinin gelişimi insan maharetiyle değil, teknoloji sayesinde insan gelişir hale gelmişti.²³ Diğer yandan insanı geliştirme teknolojilerinin insan onurunu zedeleyen bir şey olduğunu savunan tartışmacılar da insan olmanın derin, değerli yönünün tehlikeye atılacağı kaygısını paylaşırlar.²⁴

Bir taraftan da bu yenilenme hareketlerine yalnızca belli kesimlerin erişebilme ihtimali de eleştirmenlerin endişelerini canlı tutan görüşler arasında yer alır. Bu durumun toplumda halihazırda bulunan eşitsizlikleri derinleştireceğini düşünen bilim insanları, teknolojiyi kontrol eden küçük bir grubun büyük topluluklar üzerinde güç sahibi olarak, sosyal ve ekonomik adalet krizine neden olacağı uyarılarına makalelerinde yer verir.²⁵

Yapılan eleştirilerden bir diğeri de kendi özünü aşma düşüncesinin insanı özünden koparacağı ve insanlık anlamının manasını koruyamayacağı yönündedir. Zira Posthümanizm, insanlığın sonundan değil, belirli bir tür insanlığın sonu hakkında kaygı duymaktadır.²⁶ Öte yandan evrime yapılan bilinçli müdahalenin doğal evrimi bozmasından mütevellit, insanlığın bilinmeyen ve öngörülemeyen tehlikelerle karşı karşıya kalma riski eleştirmenlerin üzerinde durduğu hususlardandır.²⁷ Teknolojinin kötü amaçlar için kullanımı ve gelişen teknoloji ile müdahil olmanın kontrolden çıkması da öngörülen olasılıklar arasındadır. Aynı zamanda müdahil olabilme yetisi ile insan davranışlarının kontrol edilebilir hale gelmesi, insanın özgürlüğünü sınırlandırabileceğinden bu fikre ihtiyatlı yaklaşan araştırmacılar da mevcuttur. Konuyla ilgili detaylı bilgilere “Konuya Yönelik Eleştiriler, Çekinceler ve Sorunlar” başlıklı yazıda yer verilecektir.

1.1.1. Bir Fikrin Dönüşümü: Hümanizm, Transhümanizm, Post-Hümanizm

Her ne kadar birbirinin kesişim noktalarını baz alarak Hümanizm, Transhümanizm ve Posthümanizm ekollerinin ardı sıra gelen düşünceler olduğu düşünülse de bu başlıklandırmada

²³ John Marcoff, **Sevgi Dolu Makineler: İnsanlarla Robotlar Arasında Ortak Zemin Arayışı**, çev. Taner Sezer, İstanbul Gedik Üniversitesi, İstanbul, 2017, 30.

²⁴ Nick Bostrom, “In Defense of Posthuman Dignity”, **H+ Transhumanism and Its Critics**, (Ed.) Gregory R. Hansell ve William Grassie, Metanexus, 2010, 56.

²⁵ Nick Bostrom, “Existential Risks: Analyzing Human Extinction Scenarios and Related Hazards”, **Journal of Evolution and Technology**, 9(1), 2002, 1-37.

²⁶ Funda Gençoğlu, “Post hümanizm Tartışmasının Düşündürdükleri: Haddini Bilmek ile Haddini Aşmak Arasında İnsan” **Kaygı**, 20(I)/2021, 70-91.

²⁷ Andrew Webb, Chris Vallance, “Yapay Zekâ: Üç Aşamasında Neler Var, Yok Olmamıza Neden Olabilir mi?”, **BBS News Türkçe**, 31.05.2023, [Yapay zekâ: Üç aşamasında neler var, yok olmamıza yol açabilir mi? - BBC News Türkçe](#), (12.12.2024).

bir basamak daha geri gidildiğinde Hümanizm ile iç içe geçmiş bir akım olarak ‘Varoluşçuluk’ düşüncesine ve Jean Paul Sartre’a da değinmek yerinde olacaktır. Zira Sartre’ın “varoluşun özden önce geldiği” düşüncesi, transhümanist eleştiriler arasında “kendini aşan insanın özünü kaybetme riski ve insanın kimliği” gibi tartışmalarla paralellik göstermesi açısından önemlidir.

Jean Paul Sartre’a göre insan, bir öze sahip olduğu için vardır ve bunun dışındaki var olmadığı zamanlarda bir hiç olarak anılır. Hiç olan şey ise tanımlanamazdır. İnsan düşünce ve fiiller sayesinde var olabilir ve kendisini oluşturarak biçimlenir. Sartre’ın varoluşta kendine biçim veren insanın özgürlük prensibi olduğu ve insanın eylemleri ile kendisini inşa etmekte özgür olduğu düşüncesi “İnsan özgürdür, insan özgürlüktür” sözleri ile pekişir.²⁸

İnsanın kim olduğu ve neye insan denildiği hususunda insanın varlığını düşünme eylemine bağlayan bir diğer düşünür de Nurettin Topçu’dur. Ona göre “düşünce ve hareket”in var olmakla güçlü bir ilişkisi vardır. Buna karşın düşünce ve hareket etme eyleminde bulunabilen hayvanların insan olmakla alakasını ayıran şeyin bilinç olduğunun da altını çizer. Çünkü bir bilinç taşımadan, şuurlu olarak yapılmayan hareketler sadece kımıldanmadan ibarettir. Öyleyse yalnız insana mahsus olan hareketinde insan özgürlüğünün temel zorunluluk olduğunu fakat hürriyetin var olabilmesi için öncelikle hareketin mevcut olması gerektiğini işaret eder.²⁹

Sartre ve Nurettin Topçu gibi düşünürlerin Hümanizme “varoluş, düşünce, öz ve özgürlük” yelpazesi ile yaslanabilecek bu yaklaşımları, transhümanizm felsefesinde önemli bir konu başlığı olan “insanın kimliği” sorunu ile özdeş kavramlar olduğundan bu başlık altında yer verilen akımlardan evvel “varoluşçuluk” kavramına da değinmek istedik.

Hümanizm, insanı düşünce ve faaliyetlerinin odağına alan insan aklının varoluşla ve evrenle ilgili her şeyi anlamada, şekillendirip yön vermede mühim bir araç olduğunu savunan bir düşünce akımıdır. İnsan aklının, doğal olarak insanın potansiyelini keşfedip onunla kendi kaderini belirleyebileceği ve toplum dinamiğini şekillendirme becerisine sahip olduğu inancını taşır. Hümanist düşüncenin temelleri Antik Yunan’dan başlayarak Rönesans döneminin aydınlanmacı fikirleriyle eklemlenerek modern dünya anlayışının daha adil, evrensel değerleri sahiplenici yaklaşımıyla bütünleşmiştir.³⁰

Antik Çağ filozoflarının akıl ve ahlak aracılığıyla insanın kendini gerçekleştirebileceği yönündeki düşünceleri, Aydınlanma Çağı’nda yönünü biraz daha bireyin özgünlüğüne çevirerek

²⁸ Erdal Yılmaz, Varoluşçuluk: “Hümanizm, Anti-Hümanizm ve Felsefesi”, **Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi**, Bahar (37) 2024, Doi: 10.53844/flsf.1418580, 195-216.

²⁹ NurettinTopçu, **Var olmak** (21. Baskı), Dergah Yayınları, İstanbul, 2017, 17.

³⁰ Ahmet Cevizci, **Felsefenin Kısa Tarihi** (6.Baskı), Say Yayınları, İstanbul, 2019, 229.

yaratıcı düşünce ve eylemlerde de insanın yetkin olabileceği görüşü ile farklı bir forma sokulmuştur. Bu düşünce ile insanın kendini ve çevresini dönüştürme isteği desteklenmiştir. Bu yaklaşım insanoğlunun ortak etiğini önemseyen bir öğreti olarak insanın kim olduğundan öte, kim olabileceği sorusuna cevap araması bakımından transhümanizm bünyesinde önemlidir.³¹

İnsan onuru ve değerleri ışığında toplumun gelişimini savunan Hümanizm, insani haklarını vurgulaması açısından transhümanist fikirlerle paralellik gösterse de hümanistler insanın özgün aklını önemser. Transhümanist bakış açısına göre ise aklın yapay desteği önlenemez bir gelecek vizyonu olmasına karşıt olarak, hümanistler de mantıklı düşüncenin toplumların ilerleyişindeki önemine işaret eder. Hümanist bir yaklaşımla insanı evrenin merkezinde tutma çabası, transhümanizmde teknolojilerle insanın doğasından ölümlülüğü kaldırma çabası ile yine evrenin merkezinde tutma vizyonuna dönüşür.³²

Hümanizmdeki sekülerlik meyli, dini inanışların yerine akıl ve bilimi koyarak insan merkezli düşüncelerinde Post-hümanizme elverişli bir zemin oluşturur. Bu düşünceye göre inancın evrensel kabullenişinin artık anlam aramak gibi bir çabası yoktur. Hatta insan eylemlerinin, kozmik planın bir yerinde anlamlı bir karşılığı da yoktur. Bunun yerine yaşamın kendisinin bir anlamı vardır ve bu görüş özellikle iki binli yıllardan sonra insanın eskiye göre daha çok hüner elde etmesiyle bir tabuyu da sonlandırmış oldu: tanrısızlığın insanlığı çöküşe götüreceği endişesi. Buradan hareketle hümanizmin tanrı yerine insanı kutsal kılan felsefesinin, insanı dönüşüm arayışına götürdüğü kanaati üzerinde durulur.³³

Bu gelişimsel yaklaşımlara bakıldığında söz konusu kavramların birbirinin zeminini oluşturduğu görülür. Öyle ki bir noktadan sonra bilim ve gerçeklik arasındaki rasyonel çizgi, teoriler potasında belirsizleşir. Başka açıdan bakmanın zorunlu hale geldiğini düşünen bazı araştırmacıların aslında hepimizin bir simülasyonun parçası olduğumuz fikri ile yüzleşilir. Bu fikir, din ve tanrı ayrımı gözetmeksizin her şeyin hipergerçekliğe dönüştüğünü iddia eder.³⁴ Simülasyon argümanı bağlamında ortaya atılan fikirlerden bir kısmı teknolojik gelişimin kendi kendini yok etmesi veya duraksaması çok gelişmiş uygarlıklar için olası görülür. Gelişmiş uygarlıkların enerji ihtiyacı, etik veya tahmin edemeyeceğimiz bir nedenden ötürü simülasyonu

³¹ Dağ, Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü, 93.

³² Muhammet Atakur, “Trasnhümanizm Posthümanizm ve Antika Titanik Romanı”, **Yeni Edebiyat Araştırmaları**, 15(30), 2023, 1-19, Doi: 10.26517/yea.544.

³³ Yuval Noah Harari, **Homo Deus: Yarının Kısa bir Tarihi** (1.Baskı), çev. Poyzan Nur Taneli, Kolektif Kitap, İstanbul, 2016, 234.

³⁴ Jean Boudrillard, çev. Oğuz Adanır, **Simülakrlar ve Simülasyon** (14.Baskı), Doğubatı Yayınları, İstanbul, 2021, 205.

tercih etmeme ihtimali ve bütün bunların yanı sıra gerçekten de hepimizin bir simülasyonun parçası olma ihtimali de araştırmacılar tarafından değerlendirilir. Bu durumda eğer simülasyon teknolojisi bir kez gerçekleşebilmişse bu simülasyonlar evrenlerden daha fazla sayıda gerçekleşmiştir ve bu da hepimizin simülasyonun bir parçası olmamız ihtimal oranının artması demektir.³⁵

Hümanizmin insana odaklanan naif yaklaşımından sonra transhümanizmin insanı aşan bu yeni vizyonuna en dış çerçeveden bakacak olursak on dokuzuncu yüzyılda Karl Marx'ın biyoloji ile insan yaratıcılığı arasında analogi kurmaya çalıştığı görülebilir. Marx, Darwin'in *Türlerin Kökeni* adlı kitabından birkaç yıl sonra *Kapital*'i çıkarmış, teknoloji ve doğa ilişkisine dikkat çekmişti.³⁶ Marx'ın insanın özgürlüğü neticesinde gerçekleşen toplumsal dönüşümü ile Skinner'ın toplumsal baskılanma yoluyla mutluluğun koşullanması sayesinde geleceği fikirlerine transhüman felsefesinin yeni bir perspektif alanı geliştirdiği izlenir. Bu iki tutumun da başarısızlık nedenlerine bakıldığında Skinner'ın görüşü bireyin özgünlüğü ve iç dünyasını yok sayması açısından rahatsız edici bulunurken Marx'ın ütopyası da tarihsel aşamaların hiçbir zaman gerçekleşmemesi yüzünden realiteye geçemez. Aynı zamanda Skinnerci yaklaşım bireyin istisnai değerlerine aykırı olduğu için benimsenmemiştir. Marx, insanın potansiyelinin toplum düzeninin yapılandırılması ile tamamlanacağı görüşü ile Skinner'ın insan davranışlarını kontrol altında tutma metodu birbirinden farklı yaklaşımlar olsa da transhümanist felsefenin pergel ayağı gibi temelde insanın kendisini aşma ve potansiyelinin yekununa ulaşma çabasındadır. ³⁷

Transhümanizm ve post hümanizm, modern insan algısını değerlendiren ve genişleten iki ayrı ekoldür. Transhümanizm, genetik mühendislik, yapay zekâ, biyonik uzuvlar ve zihin yüklemesi gibi teknolojilerin insanın fiziksel ve bilişsel kapasitelerini geliştireceğini öngörür. Bu hareket, insanı daha iyi, daha güçlü ve daha dayanıklı bir varlık haline getirmeyi hedeflerken insanın etik, sosyal ve felsefi olarak yeniden tanımlanmasını da gündeme getirir. Posthümanizm ise insanın evrendeki merkezi rolünü eleştirir ve insanın diğer varlıklarla olan ilişkisini vurgular. Bu perspektif, insan ile makine, organik ile inorganik, doğal ile yapay arasındaki ayrımların giderek bulanıklaştığı bir dünyayı tarif eder. Özellikle çevre etiği, insan-dışı

³⁵ Nick Bostrom, "Are You Living in a Computer Simulation?" **Philosophical Quarterly**, 53, (211), 2003, 1-14.

³⁶ Geroje Basalla, çev. Cem Soydemir, **Teknolojinin Evrimi** (1.Baskı), Tübitak Yayınları, Ankara, 2008, 278.

³⁷ Fred Baumann, "Transhumanism and Humanism", **The New Atlantis**, 2010, <https://www.jstor.org/stable/43152560>, 68-84.

hayvanların hakları ve teknolojiyle iç içe geçmiş bir varoluş anlayışı gibi konulara odaklanır. Bu yaklaşım, insanın diğer varlıklarla bağını yeniden değerlendirir ve insan merkezci düşüncenin daha ötesine geçmeyi amaçlar.³⁸

Genel itibarıyla birbirinin sarkacında olan anlamlar ihtiva etmekle beraber aralarında bazı nüanslar bulunmaktadır. Post hümanizm, insanı ayrıcalıklı bir yere koyarken transhümanizmde biyolojik ve teknolojik buluşlar düşünsel evrimleri de beraberinde getirir. Mesela aslında bir bilgisayar evreni içinde ve dünyalılardan daha üstün türler tarafından üretilmiş bir evrende; simülasyon içinde ve bu simülasyonun yaratıcılarının istemediği sürece gerçeğin fark edilemeyeceği hakkındaki teoriyi çürütmenin şaşırtıcı derecede zor olduğunu düşünenler mevcuttur.³⁹

Transhümanizmin teknolojiye olan bağımlılığı, yeni soru işaretlerini de beraberinde getirir. Post hümanizm, teknolojiyi bir yapıtaşı olarak görmez, onu insanlığın biyolojik geleceğinde yalnızca bir basamak gibi görür ve bu aşamada transhümanizm ideolojisindeki gibi bir çekingenlik ya da aşırı iyimserlik yatkınlığı yoktur. Post hümanizmin türcü yaklaşımı reddeden bakış açısı doksanlı yıllarda feminist hareketlerin etrafında şekillenirken varlığı bir bütün olarak görüp uzlaştırmaya çalışır. Post hümanizm bu uzlaşıda transhümanizmden farklı olarak ontolojik sınıflandırmaların ötesindedir. Varoluş çerçevesinde geleneksel anlayışa göre insan hegemonyası yerine türlerin entegrasyonuna robotları veya dünya dışı varlıkları da ekler ve hepsini eşit bir şekilde aynı kefeye koyarak insan sonrası geleceği tasavvur eder.⁴⁰

1.1.2. Huxley ve Sonrası: Kavramın Sistematize Edilişi

Transhümanizm düşüncesinin kurucusu olarak kabul edilen Julian Huxley, önemli bir biyolog ve düşünürdür. 1957 yılında *New Bottles for New Wine* adlı kitabını yayımladığında transhümanizm kelimesi ile insanlığı ilk kez tanıştırmıştı. Huxley, o güne kadar doğanın koyduğu kanunlarda insanoğlunun da bir sözü olabileceğine inanıyor, teknolojik ve biyolojik olanaklar aracılığıyla insanların daha gelişmiş bir varlık haline geleceğini savunuyordu. Ona

³⁸ Mücahit Gültekin, "Posthümanizm ve Yeni Bir Ayrımcılık Biçimi Olarak Robotlara Yönelik Türcülük", *Antropoloji*, (45) 2023, 64-80.

³⁹ Chris Impey, çev. Orhan Düz, *Evrenin Doğuşu*, (2.Baskı), Say Yayınları, İstanbul, 2017, 297.

⁴⁰ Francesca Ferrando, "Posthumanism, Transhumanism, Antihumanism, Metahumanism, and New Materialisms Differences and Relations", *Columbia University*, 8 (2) 2013, 26-32.

göre insanlık sadece hayatta kalma mücadelesi vermekten ibaret değil, her anlamda çok daha yüksek bir varoluş düzeyine erişmeliydi.⁴¹

Huxley, insanın evrimsel süreçte bilinçli bir rolünün olması, bilimsel keşiflerin dönüştürmedeki etkin gücü hakkında olumlu fikirler sunarken daha etik ve rasyonel bir toplum yaratabilmenin hayalini kuruyordu. Yani ona göre teknoloji aynı zamanda toplumsal refahı arttırmak için kullanılmalıydı.⁴² Bu ekseninde din yerine bilimsel bir etik anlayışının getirilmesini makul bulan yaklaşımının yanı sıra Huxley, asıl kutsalın olanın evreni keşfetmekte ve insan potansiyelini zirveye taşımakta yattığını iddia ediyordu.⁴³

Her ne kadar transhümanizm kavramına ilk kez Huxley ile karşılaşmış olsak da seksenli yıllara gelindiğinde Max More'un bu kavramı sistematize ettiğini ve felsefi bir zemine oturttuğunu görürüz. More, kurduğu Extropy Institu ile "Extropianism" felsefesini de ortaya atar. *Extropianism* (ekstropyanizm); insanlığın durumunu devinimli bir şekilde daha iyi hale getirmek için evrimleşen durumlar, etikler ve ölçünler bütünüdür.⁴⁴

Kendisini fütürist bir filozof olarak tanımlayan More, insanın ömrünü uzatmayı, daha kaliteli hale getirip hastalık ve talep edilmeyen acılardan arındırmayı, insan bilinç ve zekâsını teknolojik nimetlerle daha ileri taşımayı savunur.

Max More'un transhümanizm düşüncesi bazı temel prensiplerle mesnetlendirilmiştir:

1- Teknolojinin etkisi: More teknolojiyi insanın dönüşümünde mihenk taşı olarak görür.

Nanoteknolojiler, yapay zekânın gelişimi, yaşamı uzatmaya yönelik yapay müdahaleler onun transhümanitesinin parçalarından biridir.⁴⁵

Bu görüş farklı disiplinlerde de çalışma konusu olmuş, örneğin 'ölümü ortadan kaldırma' ideali, Kelam ilmi bağlamında yaşamın uzatılması olarak karşılık bulmuştur.⁴⁶

2- Self-Infrovement: özelliklerin dönüştürülmesi: More kişinin kendi potansiyeli hakkında karar verme hakkının bulunduğunu savunur. Böylece birey hem özgüllüğü

⁴¹ Julian Huxley, *New Bottles for New Wine*, Chatto & Windus, Londra, 1957, 13-17.

⁴² Huxley, *New Bottles for New Wine*, 19.

⁴³ Huxley, *New Bottles for New Wine*, 94.

⁴⁴ Max More, "Principle of Extropy", **Extropy Institute**, 2013, <https://web.archive.org/web/20131015142449/http://extropy.org/principles.htm> , (14.12.2024)

⁴⁵ Max More, "The Philosophy of Transhumanism.", *Journal of Evolution and Technology*, 1(1), 1990, 1-10.

⁴⁶ Seyithan Can, "Transhümanizmin Ölümsüzlük İddiasının Kelâm İlminin Varlık Anlayışı Çerçevesinde Kritiği", *Kader*, 20(2) 2022, 605-625.

hem de toplumsal gelişimdeki rolünü iyileştirmeye olanak sağlayan bir etki olarak görülür.⁴⁷

- 3- Ütopyan Gelecek Düşüncesi: More, transhümanizmin daha adil bir dünya vizyonuna katkısı olacağını düşünür. Bu idealist bakış açısına göre daha güçlü ve bilinçli bir gelecek inşa edilirken eski toplumsal düzenin bir aksaklığı olarak görülen adaletsizliğin, gelişen bu transhüman toplumla mukayese edildiğinde daha az olması gerektiğini öngörür.

Ancak bu görüş insanın çevresini dönüştürme isteğini desteklemekle birlikte insanın ontolojik statüsünün radikal biçimde değiştirilmesinin beklenen ütopyan geleceği yaratmayacağını, toplumsal adalet dengesinin tamamıyla kuralamayacağını savunan çalışmalar da mevcuttur. Bu bakış açısına göre, geleneksel değerler ile çatışan transhümanizm insan doğasını göz ardı etmektedir. Teknolojik ilerlemenin getirdiği yeni sorun ve eşitsizliklere bakıldığında bu ilerlemeci vizyonun ütopyasının ne kadar uygulanabilir olduğunu sorgulayan araştırmacılar, insanlığın bu değişim karşısında daha dikkatli olması gerektiğini vurgular.⁴⁸

- 4- Sınırların Keskinliğini Kaybetmesi: Max More'un transhümanitesine göre canlılar ve mekanikler arasındaki kutuplaşmanın belirsizleşmesi doğaldır. İnsanların teknoloji ile iç içe geçmesi, arzulanan seleksiyonun gerçekleşmesinde önemli bir rol oynar.

Buna göre artık yalnızca teknoloji ile iç içe geçmek yeterli değildir. Artık bazı terimlerin bile değişikliğine ihtiyaç vardır. Modern makine tasarımlarının sunduğu yeni anlayışlarla metaforların güncellenmesini gerektiğini düşünen araştırmacılar, bu süreçte yeni kavramların ortaya çıktığını veya çıkmasının muhtemel olduğunu ve bu yeni kavramların da tanımlanması gerektiğini savunurlar. Bu değişim, yalnızca terminoloji düzeyinde değil, aynı zamanda düşünme biçimimizde de köklü dönüşümlere yol açmaktadır. Yeni kavramlar, teknolojik gelişmelerle birlikte hem akademik hem de endüstriyel çevrelerde giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Teknolojik çalışmalarda geçen 'robot, makine, program, yazılım, evrimleşmiş, tasarlanmış' gibi klasik tanımların⁴⁹ mekaniklerin klasik özelliklerine odaklandığını fakat artık bunun modern makine davranışı bilimlerinde geride bırakılması gerektiğini ifade eden

⁴⁷ Halim Alperen Çıtak, "Transhümanizm Karşısında Hukuk Devleti İdeali", 20.2020, *İnsan Hakları Yıllığı*, 1-40.

⁴⁸ Hüsnü Aydeniz, "Geleneksel Değerler Üzerinden Bir Transhümanizm Eleştirisi," **İlahiyat Tetkikleri Dergisi**, <https://doi.org/10.29288/ilted.690929>, 353 – 376.

⁴⁹ Zafer Bingöl, Serdar Küçük, **Robot Dinamiği ve Kontrolü**, Birsen Yayınları, İstanbul 2008, 2.

araştırmacılar, böylece yapılan yeni tanımlamaların insan makine arasındaki keskin çizgiyi başka bir çerçeveye oturtacağı kanaatini paylaşırlar.⁵⁰

yapılan yeni tanımlamaların insan makine arasındaki keskin çizgiyi başka bir çerçeveye oturtacağı kanaatini paylaşırlar.⁵¹

5- İleri İnsanlık: More evrimsel sürecin sadece biyolojik değil teknolojik gelişimlerin de bir parçası olduğunu ve bu dönüşümün toplumsal, psikolojik ve entelektüel alanlarını da kapsadığını ileri sürer.

Uygarlığı var eden olgunun entelektüel kültür olduğunu savunanlar, ilerlemeyi de ileri bir evre olarak görürler. Evrim sürecinde elde edilen her bilgi kuşaklar boyunca eklemlenerek gelişir ve sonraki kuşaklarda evrimleşir.⁵²

Özellikle bilgiye hızlı erişim ve dijital bilgi kaynaklarının yaygınlaşması, transhümanizm açısından değerlendirildiğinde bireylerin kendi kendine öğrenme sürecini olumlu yönde etkilemesinden mütevellit desteklenirken eğitim sistemleri üzerinde derinlemesine bir analiz yapıldığında geleneksel eğitim sistemleri yerine teknolojinin daha geniş kullanımının daha verimli olacağı düşünülür. Çünkü burada kişinin bireysel ihtiyaçlarına göre programlanmış özgün bir öğrenme modelinin yaratılabilmesi ve eğitim sisteminin buna göre uyarlanabilmesi daha mümkündür.⁵³

Nick Bostrom, Oxford Üniversitesindeki çalışmalarında İnsanlığın Geleceği Enstitüsünü⁵⁴ kurarak transhümanizmin felsefi yönünü tartışmıştır. *The Future of Humanity* adlı makalesinde, transhümanizmle etkileşen insanlığın geleceğini ve etik realitelerini değerlendirir. Bu makalesinde özellikle ‘varoluşsal riskler’ ve ‘olası fırsatlar’ ikilemini irdeleyen araştırmacı, insanlığın sürekliliği için uzaya açılmasının önemini vurgular. Bostrom uzaya yayılmayı

⁵⁰ Joshua Bongard, Michael Levin, Living Things Are Not (20th Century) Machines: Updating Mechanism Metaphors in Light of the Modern Science of Machine Behavior”, **Frontiers in Ecology and Evolution**, 16.03.2021, doi: 10.3389/fevo.2021.650726

⁵¹ Joshua Bongard, Michael Levin, Living Things Are Not (20th Century) Machines: Updating Mechanism Metaphors in Light of the Modern Science of Machine Behavior”, **Frontiers in Ecology and Evolution**, 16.03.2021, doi: 10.3389/fevo.2021.650726

⁵² Ahmet Cevizci, **Eğitim Felsefesi** (7.Baskı), Say Yayınları 2019, 29.

⁵³ Susana Gómez Redondo vd., "Transhumanism, Society and Education: An Edusemiotic Approach", **Studies in Philosophy and Education**, (43)2024, 177-193.

⁵⁴ Future of Humanity Institute, <https://www.fhi.ox.ac.uk> , (14.12.2024).

çevresel kaynakların sınırlılığı ve doğal tehlikelere karşı alternatif bir çözüm olarak görür.⁵⁵ Doğal tehlikelerin yanı sıra olası bir nükleer savaş, biyoteknolojik kazalara da işaret eden Bostrom, teknolojik gelişimin her zaman olumlu sonuçlar doğurmayacağını, insanlığın henüz yeni tanıştığı bu kavramların etik ilkeler konusunda alınması gereken önlemler olduğunu ifade eder. Ona göre teknolojinin çift yönlü bir doğası vardır. O, yapay zekâ, nanoteknoloji gibi buluşların hayatı kolaylaştıran unsurlarına sadece iyimser yaklaşmamakla beraber, beklenmedik risklerin her zaman ilerlemelerle beraber ekleneneceğini düşünür. Bilim insanlarının insanlığa sunduğu her buluşun aynı zamanda etik bir sorumluluğu da beraberinde getirmesi gerektiğini ve bu tür teknolojik müdahalelerin etik değerleri benimsemiş kişilerce yapılması gerektiği konusunu tartışır.⁵⁶

Ray Kurzweil, yapay zekânın insanla sentezlenmesi, insan makine entegrasyonu yönündeki çalışmalarıyla kavramın popülerliğine katkıda bulunmuştur. Kurzweil'in insan-bilgisayar karışımı düzlemindeki *singularity*, 'tekillik' açısı konuyla yakından ilgilenenler tarafından dikkat çekici bulunmuştur. *The Singularity is Near* adlı yazısında yapay zekânın gelecekte insan zekâsının üstüne çıkacağı ve bu aşamadan sonra insanlığın daha önce hiç görmediği bir hızda dönüşüme maruz kalacağını düşünen araştırmacı, dönüşüm çağının başlangıcı olarak gördüğü bu vizyona 'tekillik' adını verir. Onun tekillik yaklaşımına göre tekillik, yapay zekânın insan zekâsını aşması ile başlar. Böylece artık yapay zekâ gelişmek için insan müdahalesini de aşacak ve kendi kendini geliştirme evresinde hız alacaktır. Fakat insanlık bu denli bir hızlı değişime ayak uydurmakta zorlanabilir ve sosyolojik, ekonomik, etik yapılar bu durumdan büyük ölçüde etkilenebilir. Teknolojik tekillik sadece yapay zekânın insan zihnini aşması demek değildir. Bu aynı zamanda insan-makine arasındaki ortak zeminin de bütünleşmesi anlamına gelir. Transhümanizmi doğrudan destekleyen teknolojilerin artması ile insanlığın yeni yetenekler elde etmesi ise kaçınılmazdır. Tekilliğin hızına ayak uydurmanın insanlık için büyük bir zorluk olacağını düşünen Kurzweil, etik ilkelerin şimdiden belirlenmesi gerektiğinin önemini vurgular. Bu nedenle gelişimlere dramatik bir sonuç ve nihai kaderimizin ilham verici bir vizyonu olarak bakar.⁵⁷

Kurzweil, evrimsel süreci altı başlık altında inceler;

⁵⁵ Nick Bostrom, "Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies", **Oxford University Press**, UK 2014, 551-557.

⁵⁶ Nick Bostrom, "Transhumanist Ethics", **Philosophy Documentation Center**, (30) 2005,3-14.

⁵⁷ Ray Kurzweil, **The Singularity is Near**, Viking Press, New York 2005, 24-27.

I. Fizik ve kimya, II. Biyoloji ve DNA, III. Beyinler, IV. Teknoloji, V. İnsan teknolojisi ile zekânın birleşmesi, VI. Evrenin uyanışı.⁵⁸

Bunlara ek olarak teknolojinin insan ömrünü uzatması, hatta ölümün tamamen ortadan kalkması mümkün olabilecektir. Ray Kurzweil tarafından geliştirilen *The Law of Accelerating Returns* kuramına göre, bilgiyi işleme ve pratiğe dökme hızı katlanarak artmaktadır. Yani teknolojiadaki her yeni gelişim, bir öncekinden daha hızlı ve daha karmaşık olacaktır. Bu sayede insan zekâsını aşan teknolojiler üretmek muhtemel olacaktır.

The Law of Accelerating Returns kuramı;

- I. Üstel büyüme: teknolojik ilerlemenin katlanarak artması,
- II. Geri bildirim döngüsü: hızlı inovasyon ve gelişim olarak her bir gelişimin bir sonrakinin temelini oluşturacak olması,
- III. Etkileşimli teknolojiler: farklı alanlardaki teknolojilerin birbiri ile ilişkiye girerek gelişimin daha karmaşık, daha hızlı ve daha çok gelişmesi,
- IV. Dönüşüm potansiyeli: Hızla artan teknolojilerin insanlık için köklü dönüşüm potansiyeline sahip olması, şeklinde özetlenebilir.⁵⁹

Kurzweil insan-makine etkileşiminin er geç mutlaka gerçekleşeceğini, nanoteknolojinin ve bir tür implant gibi insan biyolojisi ile birleşmesinin insanüstülük evresine geçişin önemli bir göstergesi olduğunu vurgular. Bu gelişmeler sonucunda ise yeni etik, felsefî, insani değerlerin yorumlanmasında radikal değişimler kaçınılmaz olacaktır.

Natasha Vita-More, “Primo Posthuman” adlı projesiyle gelecekte insan bedeninin teknolojiyle birleştirilmesi sayesinde nasıl gelişip şekillendirilebileceği fikirleri ile ilgilenir. Ona göre geçmişteki pek çok “izm”den Transhümanizme kadar bütün ideolojik hareketler tarihte olduğu gibi toplum üzerinde de izler bırakır. Bu izler kültür hareketlerinin birçok kaostan arınarak bize ulaşır ve bakış açımızda bir iz bırakır. Bu bağlamda, toplumun değişime uyum sağlayan, daha ileri görüşlü bir yaşam anlayışı geliştirmesi gerektiğini vurgular. Vita- More, İnsanlığın kültürel değişimleri anlaması ve ilerlemeyi teşvik edecek adımlar atması gerektiğini belirtir. Öyleyse Transhümanizmin temel ilkelerinin dünyada kabul görmesi, bu hareketin tarihsel bir dönem veya çağ olarak olgunlaşmasına bağlıdır. Transhümanizm, tek bir kişinin ürünü olmadığı için çeşitli kişiler ve gruplar tarafından farklı şekillerde yorumlanmış ve bu nedenle felsefesi ve değerleri zaman içinde korunması ihtiyacı hasıl olur. İnternetin

⁵⁸ Ray Kurzweil, *The Singularity of Near*, 30.

⁵⁹ Ray Kurzweil, *The Singularity of Near*, 44-94.

genişlemesiyle birlikte, Extropy Institute'un e-posta listeleri, dünya çapında insanları bir araya getirir.⁶⁰

Vita-More'a göre, Transhümanizmin özü, toplumu ileriye taşımak için bir arzu ve amaç duygusudur. Bu hareket, belirlenmiş bir yaşam süresinden ve insan olmanın sınırlamalarından kopuşu temsil eder. Sonuç olarak, transhümanist organizasyonların ve kültürün çeşitlenmesi hem büyüme hem de potansiyel olarak değerlerin sulandırılması riskini taşır. Ancak, bu hareketin ilerlemeye olan inancı, gelecekteki toplumun şekillenmesinde önemli bir rol oynayacaktır.

Bu konseptte göre insanın dönüşüm potansiyeli sürdürülebilirlik ve estetik odaklı tasarımı araştırılır. Örneğin ideal insan algısının ortaya konulmuş heykellere bakılarak gözlemlenebileceğini söyleyen yazar, geliştirilmiş insan kavramının da düşünüldüğünde daha çok elektronik duyula ve robotik uzantılar şeklinde tasavvur edildiğini düşünür. Bu tasarımlar insan bedeninin gelişimini daha işlevsel ve estetiksel açıdan da mükemmel olması için çaba gösterir.⁶¹

Vita-More, sanat ve tasarımın teknolojinin nasıl görüldüğünü veya hissedildiğini değil, toplum nazarındaki karşılığını da anlamamıza neden olduğu kanaatindedir. Çünkü sanatçıların tasarımları geleceğin dünyasını hayal eden olguları ihtiva eder. İnsanların teknoloji konusundaki yeteneklerinin kendi fiziksel yeteneklerinden hiçbir zaman memnun olmamasından kaynaklandığını düşünen Vita-More, aletler üzerinde hakimiyetimiz arttıkça kendimizi geliştirmek için yaptığımız eşyaların da geliştiğini ve eğer tasarım sosyal bir süreçse insanın sanatı uyum süreci olarak değerlendirebileceğini vurgular.⁶²

Bu sebeple gelişen olanaklar yeni sanat biçimlerinin ortaya çıkmasına neden olabilir. Böylece sanat ve tasarımın insanlardaki estetik boyutu genişlettiğinden toplumun transhümanizmi kabullenmesi yolunda isteği artar. Gelecekte geleneksel sanat ile dijital sanat arasındaki çizginin keskinliği azaldıkça sanat, dönüşümün anlamlandırılması ve toplumun değerleriyle uyumlu hale getirilmesi konusunda rehberlik etmiş olur. Zira sanat ve tasarım, transhümanizmi daha geniş kitlelere anlatmak için oldukça elverişlidir. Görsel ve duygusal

⁶⁰ Natasha Vita-More, "Primo Porthuman: Transhumanist Culture", Archimorph <https://archimorph.com/2011/01/23/primo-post-human-trans-humanist-culture/>, (14.12.2024)

⁶¹ Natasha Vita-More, "Bringing Arts/Design into the Discussion of Transhumanism, Gregory R. Hansell, William Grassie, **Metanexus**", USA 2010, 71.

⁶² Natasha Vita-More, "Bringing Arts/Design into the Discussion of Transhumanism, Gregory R. Hansell, William Grassie, **Metanexus**", USA 2010, 75.

yolların kullanıldığı sanatsal faaliyetlerde, transhümanizmin vaatleri ve tehlikeleri hakkında beyin jimnastiği yapmak mümkün olur.⁶³

Vita-More'un transhümanizm vizyonu, biyo-teknolojik entegrasyon, modülerlik, estetik ve işlevsellik balansı, devamlılık, duygusal ve bilişsel potansiyelin artırımı olarak özetlenebilir.

Avusturya doğumlu robotik araştırmacı Hans Moravec, yer bilincini arttırmak için robotlara yönelik teknikler geliştirmiş bir transhümanisttir.⁶⁴ Çalışmaları, Ray Kurzweil, Nick Bostrom gibi transhümanizmi ele alan diğer bilim insanlarının araştırmaları ile paralellik gösterir. O da diğer fütüristler gibi yapay zekânın insan zekâsını aşacağı konusunda hemfikirdir. Hatta Moravec, insan zekâsına sahip robotların elli yıl içinde yaygınlaşacağı konusunda keskin bir kanaate sahiptir.⁶⁵

Moravec'e göre önümüzdeki elli yıl içinde, insanlarla birlikte çalışacak robotlar oldukça ilginç özelliklere sahip olacak. Akıl yürütme yetenekleri insanlardan daha üstün olacak, ancak algısal ve motor yetenekleri bize benzeyecek. Bu yapay varlıklar, birey olarak ve nesiller arasında son derece değişken olacaklar. İnsanlar ve makineler arasındaki ortaklık, zamanla simbiyotik bir ilişkiye dönüşerek "doğal" ve "yapay" partner arasındaki sınırı bulanıklaştıracak ve simbiyotik yolculuğumuza, erken bilgisayarların minimal arayüzleriyle başlayacağız.⁶⁶

Moravec, insan zihninin dijital bir cihaza aktarılabilmesi fikrini savunan cesur fikirleriyle dikkatleri üzerine çeker. Gelecekte beyin fonksiyonları yeterince anlaşıldığında bu bilgi akışının dış bir bilgisayara yönlendirilebileceğini anlatan araştırmacı, bilgisayarın, beyindeki yarım küreler arasındaki trafiği dinleyerek zihinsel faaliyetlerinizi modelleyecek ve zamanla bu akışa kendi mesajlarını ekleyerek bize yeni bilgi ve beceriler kazandıracağına dair görüşüne kitabında geniş yer verir. Orijinal beynin yaşlandıkça bilgisayarın bu işlevleri sorunsuz şekilde üstleneceğini ve sonunda zihnin tamamen bilgisayara aktarılmış olabileceğini de ekler. Yüksek çözünürlüklü taramadaki gelişmelerle bu sürecin ameliyatsız olarak, bir kask veya baş bandı ile gerçekleştirilmesinin bile mümkün olabileceği Moravec'in dikkat çeken fikirleri arasındadır. Bu öngörü ile ölümsüzlüğe giden yolun keşfedilmiş olacağı fikri ise transhümanist

⁶³ Natasha Vita-More, "Bringing Arts/Design into the Discussion of Transhumanism", 70.

⁶⁴ İskender Halavais, "Hans Moravec", Britannica, 26.11.2024, [Hans Moravec | Robotics, Artificial Intelligence, Cybernetics | Britannica](#), (15.12.2024)

⁶⁵ Hans Moravec, Mind Children: The Future of Robot and Human Intelligence, Harvard University Press, London 2010, 6.

⁶⁶ Hans Moravec, Mind Children: The Future of Robot and Human Intelligence, 75.

düşüncenin yapı taşları ile uyumludur. Moravec’e göre bu radikal dönüşüm asıl gelişimin kaçınılmaz bir parçasıdır.⁶⁷

“Moravec Paradoksu” olarak bilinen kavram, yetişkin bir insana göre basit gibi görünen yeteneklerin -bir çocuğun yapabileceği düzeyde davranışlar-, bilgisayarlar için daha komplike olduğunu; mantıksal veya sayısal yeteneklerin ise ilk seçeneğe nazaran daha pratik/kolay olduğunu savunur. Bu paradoksun kavranması ile yapay zekâ geliştirme sürecinde daha somut adımlar atılabilir.⁶⁸ *Mind Children: The Future of Robot and Intelligence* adlı eserinde insan zekâsının geleceği, yapay zekânın gelişimi ve potansiyeli, evrim konusundaki insanın yeri hakkında önemli analizleri bulunur. *Robot: Mere Machine to Transcendent Mind* isimli çalışmasında ise insanın gelecekte nasıl robotik bir forma gireceği gibi konulara yer verir. Moravec’in eserleri, teknolojinin geleceği etkileyen geniş potansiyeli hakkında düşünmek ve çalışmak isteyenler için oldukça önemli fikirler sunar. Bunun yanı sıra YZ’nin ahlaki, felsefi ve sosyal yönlerini analiz etmek isteyenler için de etkili bakış açıları sunar.

Bütün bunların yanı sıra transhümanizm felsefesi, insanın mümkün olan en üst seviyeye ulaşması için dönüşümünü savunurken bir yandan da insani değerleri koruma ve geliştirme iddiasıyla kendi paradoksunu oluşturur. Bu yaklaşım transhümanist bakış açısının bir yandan insan doğasına meydan okurken diğer yandan da insan kalma çabasını göstermesi bakımından çelişiktir. İnsan kalma sancısı ve dönüşüm paradoksu ile yüzleşmek zorunda kalan transhümanistlerin tartışmak zorunda olduğu kimlik ve özgünlük sorunu soru işareti olarak bekler. Çünkü insan kalmak için sadece biyolojik bir canlılık değil, etik, kültürel ve duygusal değerler de yadsınamaz bir gerçekliktir. Örneğin transhümanizm insanüstü değerleri hedeflerken bile insani değerler olan adalet, merhamet, iyilik gibi kavramları konu eder. Bir yandan da özellikle post-hümanistlerin ölümsüzlük arayışı hayatın manası ile ilişkili mühim felsefi düğümler oluşturur. Teknolojik dönüşüme olan erişim kısıtı, yani bu dönüşüm araçlarının sadece belli sınıfların elinde olması da transhümanistlerin ‘adalet’ ilkeleriyle çelişik olarak bir kenarda durur.⁶⁹

1.1.3. İnsan, Post-İnsan ve Günümüzdeki Karşılıkları

Beşeriyetin en köklü sorunlarından biri de insanın ne olduğu ve neye insan denildiği, kısacası insanın ne olması gerektiği şeklindeki varoluşsal meseleler olmuştur. Bazı filozoflar

⁶⁷Hans Moravec, *Mind Children: The Future of Robot and Human Intelligence*, 112-113.

⁶⁸ Hans Moravec, *Mind Children: The Future of Robot and Human Intelligence*, 13-17.

⁶⁹ Max Tegmark, *Yaşam 3.0*, (1.Baskı), 2019, Pegasus Yayınları, 160.

insanı var eden şeyin, var olma iradesi olduğunu düşünür.⁷⁰ Bir kısmı ise felsefenin temel ilkesi olan öz-benlik kavramını anlamının ve içsel bilincin nesnelleştirilemez olduğunu vurgulamaktır. Arı benlik, tüm nesnelleştirilebilirliğin ve bilincin birliğinin koşuludur ve dış dünyada bulunamaz.⁷¹ İnsanın özüne odaklanan felsefelerin ilk dönemleri olarak kabul edilen Antik Yunan felsefesinde insanın kendi doğasının farkındalığını salık veren özlü sözler, günümüzde halen geçerliliğini sürdürmektedir. Örneğin Sokrates’in “Kendini tanı!” düsturu, insanın öncelikle kendisini bilmesi sayesinde sorumluluk ve bilincini anlamasına zemin hazırlar.⁷² Platon’un ideal dünyası ile ruhun ölümsüzlüğüne, nitelikli yaşamın insanlık için önemine yönelik bir istenç bulunur.⁷³

Bir sonraki durak olan moderniteye geçişte insan kavramı yeniden değerlendirilmiş, hümanizmin boy göstermesi ile dini temsillere karşıt durularak akıl ve bilim rehber kabul edilmiştir.⁷⁴ Decartes’in meşhur sözü olan “Düşünüyorum, o halde varım” ifadesi ile insanın kendini ve var oluşunu tanımlamadaki bu yeni yaklaşımı dönemin algısını özetler niteliktedir. Ona göre kesinliğin anlamı ‘düşünüyorum’ ifadesinin varlığına dayanır. Ancak bu şekilsel gerçekliğin bir karşılığı değildir. Bilinçli varlığın öz kesinliğinin kastedildiği bu kelimedede var olmanın sebebi sorgulanmaz. Bu zaten tabiidir. Düşünebilmek, varlığın rasyonel bir ispatıdır.⁷⁵

Hümanizm, bireyin entelektüel ve ahlaki gelişimini merkeze alarak, insanın kendi sorunlarını çözebileceği inancını taşır. Ancak, hümanizm, insanın kendine yeterli olma iddiasıyla teolojik temellere yönelik eleştirilerle karşı karşıya kalmıştır. Dini hümanistler, insanın kendini kurtarma gücüne sahip olmadığı görüşündedir.⁷⁶

Posthümanizm, insan ve teknoloji arasındaki derin ilişkiye dair cesur bir vizyon sunar. Bu felsefi hareket, insanın sadece düşüncesiyle var olan bir varlık olmadığını, aksine biyolojik sınırlarını aşan ve sürekli gelişen bir form olduğunu savunur. İnsan ve diğer yaşam formları arasındaki ayrımları bulanıklaştırarak, doğanın ve kültürün birbirine karıştığı bir dünya hayal eder. Bu yeni insan tanımı, yapay zekânın genişlemesi ve teknolojinin toplumsal etkileriyle şekillenir. Posthümanizm, geleneksel insan merkezli düşünceyi yıkarak, insanı evrenin merkezi

⁷⁰ Nurettin Topçu, **Var olmak**, 88.

⁷¹ Frederick Copleston, Copleston Felsefe Tarihi: **Alman İdealizmi** (3.Baskı), çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul 2010, 54.

⁷² Çiğdem Dürüşken, **Antik Çağ Felsefesi: Homeros’tan Augustinus’a Bir Düşüncenin Serüveni**, (3.Baskı), 2019, Alfa Basın Dağıtım, 184-185.

⁷³ Platon, **Devlet**, çev. Can Ersöz, Şule Yayınları, İstanbul 2010, 591.

⁷⁴ NurettinTopçu, **Var olmak** (21. Baskı), 89.

⁷⁵ Karl Jaspers, **Descartes ve Felsefe** (2.Baskı), çev. Akın Kanat, İlya Yayınevi, İzmir 2003, 21.

⁷⁶ Ahmet Dağ, **Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü**, 67-68.

olmaktan çıkarır ve tüm maddelerin birbiriyle bağlantılı olduğu bir evren anlayışını benimser. Post-insan, post hümanizm felsefesinin yeni bir insan tanımı olarak değerlendirilir. Bu tanımlamada insan artık sadece düşüncesi ile var olan bir kimlik değil, kendi biyolojisini bile aşan, geliştirilmiş, kendi gelişimini kendisi etkileyebilmiş üst düzey bir formdur. Bu da dönüşümün sınırsız bir şekilde, fakat sürekli hızlanan bir ivmeyle gerçekleşeceği anlamına geldiğinden post hümanizm, teknolojiyle birleşmenin elzem olduğunu savunur.⁷⁷

Vita-More'un sunduğu bir prototip olan "Primo Posthuman", yapay organlar, genlere yapılan müdahaleler, genişletilmiş hafızalar ve adeta bir program gibi yüklenen yeteneklerden oluşan bir dizi yeniliği kapsar.

Her geçen gün transhümanizmanın reel örneklerini gözlemlediğimiz günümüz vizyonunda, özellikle yapay zekânın bireylerin kullanımına sunulması ile ehemmiyetini arttıran post hümanizma, biyonik teknolojiler gibi uygulamaları sadece tıbbi ve bilimsel yeni keşifler olarak değil, geleceğe yönelik adımlar ve olasılıklar noktasında da zorunlu hale getirir. Çünkü günümüz teknolojilerinin son dönemlerdeki gelişim ivmesine bakıldığında post hümanist düşüncenin uzak bir ütopya olmaktan çok bugünün çalışma konusu olduğu ortaya çıkmaktadır. Ray Kurzweil, TED konuşmasında teknolojinin üstel (katlanarak) büyüme hızının, yaşamlarımızı nasıl köklü bir şekilde dönüştüreceğini gözler önüne serer. Kurzweil'in vizyonuna göre, bilgisayarlar yakında insan beyninin hesaplama kapasitesini geride bırakacak ve bu, insan-makine ilişkisini yeniden tanımlayacak. Gelecekte, bilgisayarların sadece dünya üzerindeki tüm literatürü okuyabilmekle kalmayıp, insan beynine doğrudan bilgi aktarabileceği bir dünyanın kapıları aralanacak.⁷⁸

Genetik mühendislik: İnsan genlerine yapılan bilinçli müdahaleyi hedefler. CRISPR-Cas9 gibi genom düzenleme teknolojileri DNA üzerinde ekleme çıkarma gibi değişikliklere olanak sağlaması açısından devrim yaratmıştır. Bu teknikte geleneksel yöntemlerin aksine planlanan organizmanın genetiği dışarıdan farklı bir organizmanın geni ile değiştirilmesidir. Bir biyofizikçi olan He Juankui, 2018 yılındaki çalışmasında ilk kez genetiği değiştirilmiş bebekler üzerinde çalışarak HIV enfeksiyonuna karşı dirençli embriyolar oluşturmayı başardı.⁷⁹ Genlere

⁷⁷ Pramod K. Nayar, "Posthümanizm", 21.02.2023, DOI: 10.1093/OBO/9780190221911-0122, (15.12.2024)

⁷⁸ TED, https://www.ted.com/talks/ray_kurzweil_the_accelerating_power_of_technology?subtitle=en, 02.2005, (15.12.2024).

⁷⁹ Özlem Uysal, "Dünyanın İlk Tasarlanmış Bebekleri" 21.07.2019, <https://blog.ulubat.org/index.php/makale/bir-arastirma-dosyasi-dunyanin-tasarlanmis-ilk-bebekleri/> (16.12.2024)

yapılan bilinçli müdahale ile hastalıkların önlenmesi, sağlıklı yapının korunması ve sağlamlık oranının yükselmesi planlanır. Zira sadece hastalıkların tedavisinde değil, aynı zamanda sağlıklı bir yaşamın sürdürülmesinde de büyük potansiyele sahiptir. Bu alanda yapılan çalışmalar, genetik hastalıkların önlenmesi, nadir görülen genetik bozuklukların tedavisi ve hatta yaşlanma sürecinin yavaşlatılması gibi birçok yenilikçi uygulamayı mümkün kılmaktadır. Bu yöntem, geleneksel genetik mühendislik tekniklerinden farklı olarak, DNA diziliminde çok daha hassas ve doğru değişiklikler yapabilmektedir.

He Jiankui'nin çalışması, bu teknolojinin potansiyelini ve aynı zamanda etik tartışmalarını da gündeme getirmiştir. Genetik olarak değiştirilmiş bebeklerin yaratılması, bilim ve etik alanlarında yoğun tartışmalara neden olmuştur. Bu tür müdahalelerin, insan genetiğinin gelecekte nasıl şekilleneceği ve bu tür uygulamaların toplum üzerinde ne gibi etkiler yaratacağı konusunda önemli soruları gündeme getirmiştir. Genetik mühendislik, sağlık alanında çığır açan yenilikler getirirken, aynı zamanda etik ve sosyal sorumluluklar da beraberinde getirmektedir.⁸⁰

Yapay Zekâ: Kısaca YZ/AI olarak bilinen teknoloji insan zekâsını taklit etmekten öte onu aşan, daha hızlı, daha üst bir seviyeyi hedefler. Günümüzde kullanımı oldukça yaygınlaşan OpenAI gibi uygulamalar ile adından sıkça söz edilen bir araç haline gelmiştir. Alpha Fold, canlılardaki binlerce proteinin yapısını çok yüksek bir doğruluk olasılığı ile tahmin edebilen bir yapay zekâ türü olarak karşımıza çıkar. Bu yapay zekâ, daha etkili yeni nesil ilaçlar, yeni tedaviler, ekinlerin yeni tasarım modeli gibi geniş bir yelpazede etki alanı sunar.⁸¹ Alpha Go, 2016 yılında yapılan yarışmada dünyanın en iyi Go oyuncusunu bir yapay zekâ olarak yendi.⁸² ChatGPT, insanlarla günlük dilde iletişim kurabilen, oldukça geniş sahalarda bilgi sağlayabilen ve özgün metinler oluştururken sohbet geçmişini hafızasında tutan bir model olarak 2022'de kullanıma sunuldu.⁸³

Yapay zekânın bu hızlı gelişimi, birçok alanda önemli değişiklikler ve yenilikler getirmekte ve gelecekteki potansiyel kullanım alanlarını genişletmektedir. Bu teknolojiler, sağlık, tarım, oyun, dil işleme ve daha pek çok alanda devrim niteliğinde ilerlemeler sağlayarak

⁸⁰ Tamer Soysal, "Crispr Genom Düzenleme Teknolojileri:Patentlenebilirlikleri ve Covid-19 Salgınındaki Kullanımı", **Adalet Dergisi**, (66) 02.2021, 227-292.

⁸¹ Burcu Tekin, Rafig Gurbanov, "Alphafold: Derin Öğrenme Ve Sinir Ağları Yoluyla Protein Katılaşmasında Devrim Yaratmak", İstanbul **Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi**, 22(44), 2023, 445-466.

⁸² Sueda Vadi, "İnsanlığa Karşı Yapay zekâ: AlphaGo, 07.03.2024, <https://www.hapyazi.com/post/insan%C4%B1ga-karsi-yapay-zeka-alpha-go>, (20.12.2024).

⁸³ Kübra Bal Çetinkaya, "ChatCpt Nedir Nasıl Kullanılır?", Tübitak Bilim Genç, 02.03.2023, <https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/chatgpt-nedir-nasil-kullanilir>, (20.12.2024).

insan hayatını daha da kolaylaştırmaktadır. Bu gelişmelerin ışığında, yapay zekânın kullanım alanları ve potansiyeli üzerine yapılan araştırmalar da artış gösteriyor.

Özellikle sağlık sektöründe yapay zekâ büyük bir dönüşüm yaratır. Yapay zekâ destekli teşhis araçları, hastalıkların daha erken teşhis edilmesine ve tedavi süreçlerinin hızlanmasına yardımcı olur. IBM Watson Health, kanser tedavisi için kişiselleştirilmiş tedavi planları oluşturmak amacıyla kullanılan bir yapay zekâ örneğidir. Bu teknoloji, hastaların genetik verilerini analiz ederek en uygun tedavi yöntemlerini belirleyebiliyor.⁸⁴

Eğitimde de yapay zekâ uygulamaları büyük bir rol oynamaktadır. Özellikle adaptasyona dayalı öğrenme sistemleri, öğrencilerin bireysel öğrenme ihtiyaçlarına göre özelleştirilmiş içerikler sunarak eğitimde kişiselleştirilmiş bir deneyim sağlar. Khan Academy ve benzeri platformlar, yapay zekâ sayesinde öğrencilere bireysel destek sunarak öğrenme süreçlerini iyileştirmeye yardımcı olan araçlar olarak örneklendirilebilir.⁸⁵

Yapay zekâ, finans sektöründe de önemli bir etkiye sahip. Bankalar ve finansal kuruluşlar, risk yönetimi, dolandırıcılık tespiti ve müşteri hizmetleri gibi alanlarda yapay zekâ teknolojilerinden faydalıyor. Örneğin, JPMorgan Chase gibi büyük bankalar, kredi riskini analiz etmek ve müşteri davranışlarını tahmin etmek için yapay zekâ kullanır.⁸⁶

Otonom araçlar ve akıllı ulaşım sistemlerinde de kendini gösterir. Tesla gibi şirketler, yapay zekâ destekli sürücüsüz araç teknolojileri geliştirerek trafikte güvenliği artırmayı ve yolculukları daha verimli hale getirmeyi amaçlar.

Biyonik teknolojiler: Biyolojik yapıların teknolojik cihazlarla takviyesini amaçlayan bu teknikler, insan performansını artırmaktadır. Özellikle engelli bireyler için son derece büyük kolaylıklar sağlayan bu teknolojilerin giderek işlevselleşen cihazları, biyolojik sinirlerle entegre edilerek yapay organlara dönüşmüştür. Bu biyonik uzuvlara kazandırılan duyular sayesinde ise oldukça somut çözümler sunan bu teknoloji, post hümanist vizyonun reel bir örneği olarak değerlendirilmektedir. Beyin sinyalleri ile hareket ettirilebilen protezler, bazı hastalıklar sonucunda yitirilen görme kayıplarını belli oranda geri getiren biyonik gözler, işitme sinirlerine doğrudan bağlı olarak çalışan ve yeniden duymayı mümkün kulan Cochlear implantlar, vücudunu hareket ettiremeyen felçli bireyler için bir tür dış iskelet sistemi olarak çalıştırılan

⁸⁴ Mayank Aggarwal, Mani Madhukar, “IBM’s Watson Analytics for Health Care: A Miracle Made True”, IGI Global, 1(7) 2017, DOI: 10.4018/978-1-5225-1002-4.ch007

⁸⁵ “Khan Academy Türkçe Ėle Herkese Her Yerde Dünya Standartlarında Bedelsiz Eğğtğm” Bilimsel ve teknik Yayınları Çeviri Vakfı, [27123703_khanacademytantm.pdf](https://www.khanacademy.org/tr) (20.12.2024)

⁸⁶ “Artificial Intelligence (AI)”, J.P. Morgan, [Artificial Intelligence \(AI\)](https://www.jpmorgan.com/artificial-intelligence), (20.12.2024).

biyoteknoloji alanındaki kullanılan ve geliştirilmekte olan tekniklerden bazılarıdır.⁸⁷

Neuralink projesi, transhümanizmin somut bir örneği olarak dikkat çekmektedir. Bu proje, insan beyninin bilgisayarlarla doğrudan bağlantı kurmasını hedefleyen nöro-bilgisayar arayüzleri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Neuralink, sinir sinyallerini okuyarak ve manipüle ederek, zihinsel kapasitenin artırılması ve nörolojik hastalıkların tedavi edilmesi için çözümler sunmaktadır. Projenin temel hedefi, beyin implantları aracılığıyla insanlara bilişsel yeteneklerini geliştirme ve teknolojiyle daha entegre bir yaşam sunma imkanları sağlamaktır. Bu kapsamda Neuralink, beyin ile dijital cihazlar arasında çift yönlü iletişimi mümkün kılarak, düşünce gücüyle cihazların kontrol edilmesini ve anlık bilgi erişimini hedeflemektedir.

Neuralink'in potansiyel uygulama alanları arasında, felçli bireylerin hareket yeteneklerinin geri kazandırılması, Alzheimer gibi nörolojik hastalıkların tedavisi ve görme kaybı yaşayan kişilere tekrar görme yetisi kazandırılması gibi tıbbi yenilikler bulunmaktadır. Ayrıca, bu teknoloji ile bireylerin daha hızlı ve etkili iletişim kurmaları, bilgiyi daha hızlı işlemeleri ve hatta hafıza kapasitesini artırmaları öngörülmektedir.⁸⁸

Bu bağlamda Neuralink, transhümanist vizyonun bir parçası olarak, insanların fiziksel ve zihinsel sınırlarının ötesine geçmeyi amaçlayan bir projedir. İnsan beyninin teknolojiyle entegrasyonu, yalnızca tıbbi alanlarda değil, günlük yaşamın pek çok alanında da radikal değişikliklere yol açabilecektir.

1.2. EVRİME DOKUNMAK: İNSAN MAKİNE KOMBİNASYONU SÜREÇ Mİ TERCİH Mİ?

1.2.1. Doğal Olanı Yitirmek: İnsanlığın Özüne Yabancılaşması

Transhümanist düşüncenin tartışma sahaları arasında önemli bir yere sahip olan 'özü kaybetme' ve 'doğal olanı' terk etme endişesidir. Filozoflar, dönüşümün sadece fiziksel olmayacağına dikkat çekerek insana dair temel özelliklerin de kaybolma riskinin varlığına dikkat çeker. Doğal olanın bilgeliği konusunda ısrarcı olan düşünürler, teknolojik ilerlemenin her zaman olumlu sonuçlar getirmeyeceği görüşündedir. Örneğin Heidegger, modern ve teknolojiyi

⁸⁷ Muhsin Uğur Doğan, İlker Yıldız, "Kontrol Edilebilen Biyoteknolojik El Tasarımı", **Set Technology**, (2) 2018, 171.

⁸⁸ Ben Guarino, "Elon Musk's Neuralink Has Implanted Its First Chip In A Human Brain", **Scientific American**, [Elon Musk's Neuralink Has Implanted Its First Chip In A Human Brain. What's Next?](https://www.sciencemag.com/news/2024/01/30/elon-musk-neuralink-first-chip-human-brain-what-next/), 30.01.2024 (20.12.2024).

işselleştirmiş toplumlarda insanlar artık kendileri olmaktan uzaklaşır ve teknolojinin dikte ettiği sosyolojide özgünlüklerini yitirirler. Onun teknolojiye bakışı teknolojinin insan üzerindeki negatif etkileri üzerinde yoğunlaşır.⁸⁹

Teknolojik gelişimlerin özellikle ahlaki değerleri silikleştirdiğine dikkat çeken araştırmacılar, insan tanımının anlaşılması için gerekli olan mühim bağlamların yiteceği fikrini öne sürer. Aristoteles, etiğin amacının mutlu bir yaşam sürmek olduğunu ve bunun için kişinin etik bir erdeme sahip ve yaşantısının ona uygun olması gerektiğini savunur. Kant ise ahlaki davranış ölçütü olarak iradeyi belirler. Bu düşünce yapay zekâ sistemlerinin kayıtsızlığına işaret eder. Ancak robotlar insanlarda olan empati gibi duygulara sahip olmadıklarından, etik davranışları motive eden amaçlar robotlar için anlaşılmazdır. Ahlaki kodlarla programlanmış yapay zekâlar bu kodlara uygun davranışlar bile her zaman erdemli davranmış sayılmazlar. Örneğin esir düşmüş birini kurtarmak için stratejik olarak söylenmesi gereken bir yalanın, yapay zekâ tarafından doğru anlaşılması için muhakeme kabiliyetine ihtiyaç vardır.⁹⁰

En genel anlamıyla ‘doğal’ kelimesi, insanın en saf haliyle algıladığı, en tabii olanı ifade eder. Bu geleneksel yaklaşım, transhümanizmin radikal tanımlamasıyla başka bir boyuta taşınarak dönüşüme uğrar. Örneğin yukarıdaki “İnsan, Post-İnsan ve Günümüzdeki Karşılıkları” başlıklı metinde de bahsi geçen CRISPR-CAS9 gibi genetik manipülasyon araçları ile dizayn edilen insanlar, doğal olana tamamen aykırı mı yoksa doğal olanın bir yansıması mı olarak değerlendirilecektir? Bu soruna güncel bir tartışma olarak konuyla ilgili çalışmalarda sıkça rastlanılmaktadır.⁹¹

Araştırmacılar, transhümanizmin yapay müdahalelerinin insan kimliğini tekdüzeleştireceği ve bu kadar çok dönüşüme tabi tutulan şeyin hala ‘insan’ olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği hususunda da fikir ayrılığı yaşarlar. Zira yeniden yapılandırılmış bir zihin ve bedenin geleneksel anlamda algımızda yer etmiş ‘insan’ kavramından farklı olması, insan

⁸⁹ Turanlı, A. (2017). Martin Heidegger’in Teknoloji Görüşü: Özcü Eleştiriye Bir Cevap. **Kilikya Felsefe Dergisi** (2)2017, 4.

⁹⁰ Müge Karabağ, Ahlaki Değerlerin Kodlanabilmesi Bağlamında Yapay Zekâ Etiğine Kuramsal Bir Bakış, **TRTAKademi**, 6(13) 2021,759.

⁹¹ Ülfet Görgülü, Teknoloji Geliştiren İnsandan Teknolojinin Geliştirdiği İnsana -Genetik Müdahale ile İnsan Geliştirmeye Etik ve Fıkıhî Bakış-, **Diyanet İlmî Dergi**, 58(3) 2022, 1100.

tabiatının dönüşümünün ‘kimlik’ kavramına da etki edip etmeyeceği sorunsalı konuya kafa yoran bilim insanlarını sosyolojik ve felsefi anlamda derin tartışmalara iter.⁹²

Nick Bostrom, insan-makine kombinasyonuna bir tercih değil zorunlu bir süreç olarak bakan düşünürlerdendir. Elektronik bilgisayarın icadıyla birlikte, insan benzeri otomata fikri mitolojinin kreşinden bilim kurgunun okuluna ve nihayetinde teknolojik öngörünün kolejine geçilmiş, daha mükemmel bir var oluş için teknolojilerden yardım alınması zorunluluğu görülmüştür.⁹³

Jean Baudrillard’a göre ise teknoloji ve kitle iletişim araçları gerçekliği buharlaştırır. O noktada ise gerçek ile sanalın ayrımını yapmanın zorlaştığı bir ‘hipergerçeklik’ ortaya çıkar. Böylesi bir evrende gerçeklik yok olmuş, onunla değerler de kaybolmuştur. Hipergerçeklik, gerçekliğin yok olması ve bununla birlikte değerlerin de kaybolması anlamına gelir. Baudrillard, modern toplumda medya ve teknolojinin, gerçek dünyayı kendi yarattığı imgeler ve simülasyonlarla nasıl dönüştürdüğünü ve bu süreçte insanların gerçeklik algısının nasıl bozulduğunu inceler. Medya, sürekli olarak olayları yeniden üretir ve bu süreçte olayların kendisi gerçeklikten kopar. Böylece, simülasyonlar gerçeğin yerini alır ve insanlar, bu simülasyonlarla etkileşime girerler. Bu durum, toplumsal değerlerin ve anlamların kaybolmasına yol açar.⁹⁴

Baudrillard’ın hipergerçeklik kavramı, günümüz dünyasında sosyal medyanın, dijital teknolojilerin ve sürekli değişen bilgi akışının etkisiyle daha da önemli hale gelmiştir. İnsanlar, sosyal medyada gördükleri imgeleri ve bilgileri gerçek olarak kabul ederken, gerçeğin ne olduğunu ayırt etmekte zorlanırlar.

Michel Fuchoult, *biyopolitika*⁹⁵ kavramıyla insan bedeninin kontrol altına alınmasının doğal seyri bozacağı ve ‘özne’yi oluşturan şeyin ortadan kalkacağı görüşündedir.⁹⁶ Michel

⁹²Kübra Gizem Ganioglu, Dijital Sonsuzluk ve Kimlik Problemi, **Felsefe Dünyası Dergisi**, (79) 2024,07.2024, 307-332. 325

⁹³ Nick Bostrom, A History of Transhumanist Thought, 2005, 7.

* Orijinal olarak Journal of Evolution and Technology dergisinde - Vol. 14, Issue 1 - Nisan 2005’te yayımlanmıştır; daha sonra (mevcut hafifçe düzenlenmiş biçimiyle) Academic Writing Across the Disciplines kitabında, Michael Rectenwald ve Lisa Carl tarafından editlenerek (New York: Pearson Longman, 2011) yeniden yayımlanmıştır.

⁹⁴ Jean Baudrillard, **Simülarklar ve Simülasyon**, 16.

⁹⁶ Michel Foucault, **Cinselliğin Tarihi**(5.Baskı) çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013, 351.

Fuchoult'un beden üzerindeki hakimiyeti ifade ettiği biyopolitika, tüm toplumun hatta nüfusun kontrol edilmesi fikridir.⁹⁷

1.2.2. Post İnsanın Doğuşu

Klasik evrim düşüncesine göre insan türünün gelişim katmanları milyonlarca yıllık bir serüvene dayanır. Bu serüvenin hiç varolmadığını hatta Darwin'in bu teorisinin halen ispatlanmaya mecbur bir sav olduğunu tartışan pek çok çalışma olsa da⁹⁸ transhümanizm bu teorinin günümüzde yapay evrimle kanıtlanabilir olduğu ve uzun süreci yapay olarak hızlandırıp mükemmele erişmeyi, doğanın biyolojik silsilesine müdahale etmeyi hedefler. Transhümanizm felsefesi canlı ile teknolojiyi harmanlayarak insanın fiziksel, zihinsel, varoluşsal perspektiflerde yeniden tanımlama sonucunu getireceğinden, bir dizi soruyu da gündeme taşır: doğal dolan mı değerlidir, kusursuz olan mı? Kusursuza erişen insan nasıl bir etiğ kabul eder? Bütün bunlar insanı var olan konumundan daha iyi bir yere mi taşır yoksa bu bir sonun başlangıcı olarak mı değerlendirilmelidir?

Huxley'in *transhuman* kavramı ile dikkatleri üzerine çekmesinden sonra filizlenen bu düşünce, insanın evrenle olan ilişkisinin bir başka açıdan değerlendirilme zarureti doğurur. Bu paradigmaya karşı Huxley'in bakış açısı ise evriminde kendi iradesi bulunan insanın biyolojik sınırlarından kurtulma ve gelişime katkıda bulunma sorumluluğu bulunur. İnsanın evrimin bilinçli bir parçası olarak böyle bir sorumluluğu olduğu fikrinden hareketle kendi ötesine geçmesinin mümkün olabileceğini belirtir. Bu bağlamda Transhümanizm sadece gelişen teknolojinin çıktığı bir basamak değil, toplumun şimdiye kadar tartıştığı pek çok sorunu yeniden ele alma ve yeni yanıtlar bulma çabasıdır.

İnsanın ne olduğu, onu insan kılan şeyin kalıcı olup olmadığı, tekno gelişimlerin bireye mi yoksa toplumsal normlara mı etki edeceği gibi soruların ve potansiyel cevapların geniş bir yelpazeyi oluşturduğu transhümanizm görüşü, bir bilimsel reform olarak birçok tartışmaya da kapı aralamıştır.

Canlılıkla birlikte var olan ölümün ve bu nihayete götüren milyonlarca olasılığın bilinçli bir müdahale ile ortadan kaldırılabilme fikri fiziksel bir güç ve bilişsel kabiliyetlerin arttırılması potansiyelini daha farklı bir evreye taşır.

⁹⁷ Altuğ Koç, "Michel Foucault'nun "Biyopolitika" Kavramının Teorik Çerçevesi" **ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, 2(2) 2018, 193-218-

⁹⁸ Yusuf Okşar, Necmettin Çalışkan, "Yaratılış ve Darwinci Evrim", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 17(45)2020, 155-183.

1.2.3. Dönüşüme Yönelik Eleştiriler: Çekinceler ve Sorunlar

Transhümanizm ve Post-hümanizm felsefesi, insanlığın geleceğe yönelik adımlarındaki büyük potansiyeli kapsar. Bu geniş çerçeve, birçok ahlaki ve toplumsal ilkeyi derinden etkileyeceğinden yeni kavramların yeni kaideleri üzerinde tartışılma konuları ortaya çıkmıştır. Bu alanda yapılan eleştiriler, genel itibarıyla bu sürecin daha ihtiyatlı ve bilinçli yürütülmesinden yana olurken savunucular, teknolojik ilerlemenin kaçınılmaz olduğunu ve bu ilerlemenin insanlık yararına gelişimler göstereceğini ifade eder.

Teknolojik imkanların sadece belli bir zümrenin erişebilirliğinde olma ihtimali, transhümanizm hakkındaki endişeler arasında yer alır. Amerikalı bir siyaset bilimcisi olan Francis Fukuyama, aslolanın ‘insan onurunu’ korumak olduğunu öne sürerken, bu tür bir gelişime kitleleri distopyaya sürüklemek olarak bakar.⁹⁹ Bu düşünce karşısında transhümanistler ise başlangıçta bu teknolojilerin pahalı ve erişiminin zor olabileceğini fakat sonraları yaygınlaştıkça ucuzlayacağını savunur.¹⁰⁰

Stephhen Hawking gibi bazı düşünürler çok güçlü zekânın önü alınamaz bir şekilde insanlığın varoluşunu tehlikeye atabileceğini öne sürer. Ona göre yapay zekânın özerklik kazanması muhtemeldir ve bu durumun da etik sınırların aşılmasına sebep olma tehlikesini doğuracağı fikrini ortaya atar. Hawking yapay zekânın sürekli kendisini geliştirebileceğini ve ona nisbeten çok daha yavaş bir seyir izleyen insan evriminin buna ayak uyduramayacağını ve bu gücün karşısında duramayacağını düşünür. ALS hastalığından ötürü ileri seviyede hareket ve iletişim engeli olan Hawking, kendisi de ileri bir teknoloji olan Intel’e ait bir yapay zekâ destekli akıllı klavye aracılığıyla düşünceleri kelimelere dökerek iletişim sağlamaktadır. Öte yandan bütün bilim insanları aynı şekilde karamsar değildir. İnsansı sohbeti ile tanınan bir Cleverbot adlı yazılımın mucidi olan Rollo Carpenter ise insanlığın daha uzunca bir süre teknolojiye hakimiyet kurabileceğini düşünenlerden biridir. Çünkü bugünün teknolojisinin henüz yeterli algoritmaları sağlayacak kapasitede olmadığını, insan zekâsını aşsa ve bize bir faydası olsa bile insanlığın onu göz ardı etmek isteyebileceğini ifade eder.¹⁰¹

Bu soruna önlem alabilmek için yapay zekânın etik değerlere uygun şekilde kodlanması gerektiğini öne süren araştırmacılar, yapay zekânın güçlü kapasitesinin oluşturacağı tehditlerin

⁹⁹ Francis Fukuyama, çev. Hasan Kaya, **Büyük Çözülme** (2.Baskı), Profil Yayınları, İstanbul 2009, 335.

¹⁰⁰ Ray Kurzweil, **The Singularity**, 58-59.

¹⁰¹ (Cellan-Jones, “Hawking: Yapay zekâ insanlığın sonunu getirebilir” BBCNewsTürkçe, 02.12.2014, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141202_hawking_yapay_zekâ#:~:text=D%C3%BCnyan%C4%B1n%20%C3%B6nde%20gelen%20bilim%20insanlar%C4%B1ndan,d%C3%BCzeyeye%20gelmesinden%20endi%C5%9Fe%20duydu%C4%9Funu%20s%C3%B6yledi, (21.12.2024)

öngörülebileceğini ve ‘etik yapay zekâ’ sayesinde çeşitli güvenlik protokolleri gerektiğini savunur.¹⁰²

Yapay zekânın ve biyoteknolojinin ilerleyişinin toplumumuzda eşi benzeri görülmemiş değişimlere yol açabileceğini ileri süren Yuval Noah Harari, bu gelişimlerin insanın kendi kendine karar verme yetisini kaybettireceği ve insan yönelimlerini altüst edeceği konusunu gündeme getirir. Bununla birlikte Harari, liberal demokrasi ve serbest piyasa ekonomileri gibi etmenlerin bile geçersiz kılınabileceğini, insanların ise bu etkileri net olarak hissedememekle beraber geleceğin kendilerinden uzaklaşması tehlikesini fark edebileceklerini tartışmaya açar.¹⁰³ Transhümanizmin insanın ahlaki ve manevi boyutunu geri plana itme eğilimi, eleştirilerin bir diğer durak noktasıdır. Yapay zekânın tehlikeli bir silahlanma yarışının odak noktasında yer aldığını iddia eden tarihçi ve yazar Yuval Noah Harari, insanları yönlendirmek ve ikna etmek için dili etkin biçimde kullanan peygamberler gibi aynı yeteneklere sahip yapay zekânın manipülatif ve negatif etkilerine dikkat çeker. Harari’ye göre yapay zekâ üretiminin de tıpkı ilaç firmaları gibi birçok kontrolden geçirilmeli ve önlemler ihmal edilmemelidir.¹⁰⁴

Eurp News’in yayımladığı bir başka haberde, SpaceX uzay şirketlerinin kurucusu olan Elon Musk’ın da imzasının bulunduğu bin 100 kişilik imzalı açık mektupta GPT-4’ten daha ileri bir yapay zekâ üretimi için çalışmaların 6 ay süre ile durdurulması çağrısı yer aldı. Bildiriye göre daha ileri bir yapay zekâ sistemi için uygulamanın olumlu sonuçlarından yeterince emin olunması gerektiği, tehlikeler üzerinde yeterli hakimiyetin sağlandığından emin olunmasının lüzumu vurgulandı.¹⁰⁵

Transhümanizmin hem vaatleri hem de hem de tehditleriyle geleneksel felsefi tartışmaları bir başka boyuta taşıyacağı konusu da farklı disiplinler tarafından kabul edilir. Konuyla ilgilenen bilim insanlarının işaret ettiği çekinceler de yöneltilecek eleştiriler kadar kayda değer olarak görülür. Bu çekinceler 3 temel sorun etrafında şekillenir:

1- Teknolojinin Hakimiyeti

¹⁰² Nick Bostrom, Eliezer Yudkowsky, “The Ethics of Artificial Intelligence”, **Cambridge Handbook of Artificial Intelligence**, ed. William Ramsey, Keith Frankish, Cambridge University Press, Cambridge 2011, 16.

¹⁰³ Yuval Noah Harari, “Why Technology Favors Tyranny” **The Atlantic**, (09) 2018 *Bu makalenin sayfa aralığına ulaşamamakla beraber tam metne açık erişim bulunmaktadır.

¹⁰⁴ By euronews, “Yazar Yuval Noah Harari: 'Yapay zekâ çok yakında yeni bir din yaratabilecek’”, 02.05.2023, <https://tr.euronews.com/2023/05/03/yazar-yuval-noah-harari-yapay-zekâ-cok-yakinda-yeni-bir-din-yaratabilecek>, (21.12.2024).

¹⁰⁵ By Euronews, “Elon Musk dahil bin 100’den fazla açık mektup: Yapay zekâ çalışmalarına ara verin” Euro News, 29.03.2023, <https://tr.euronews.com/2023/03/29/elon-musk-dahil-bin-100den-fazla-imzali-acik-mektup-yapay-zekâ-calismalarina-ara-verin> (21.12.2024)

Gelecekte transhümanizm ve post-hümanizm ile bağlantılı düşünülen bir senaryoda teknolojinin birbirine bağladığı zihinlerin otoriter rejimlerin kontrolünde olabileceği ihtimali üzerinde durulur. Zihin manipülasyonu gibi olasılıkların bireysel özgürlükleri ve kimlikleri yok edeceği ihtimali araştırmacıların başlıca çekincelerden biri olmuştur. Foucault'nun, gözetim altında tutma ve sürekli bir kayıt sisteminden haber alma yoluyla raporlar oluşturup hakimiyet yaratmanın da bir çeşit tutsaklık olduğu görüşü bu bağlamda önemlidir.¹⁰⁶

2- Ekolojiye ve Biyolojiye Olan Etkileri

Genetiği değiştirilen ve özünü kaybeden biyolojilerin ekosistem zincirini etkilemesi ve bu etkinin doğuracağı geri dönüşsüz sonuçlar geleneksel dengeleri bozabilir. Biyoteknolojilerin kötü niyetli kişilerin eline geçmesi riski ise bu çekincelerin temel noktası olmuştur. Bazı araştırmalarda, her geçen gün daha da sık karşılaştığımız bu uygulamaların insan ve çevre biyoçeşitliliği üzerindeki olumsuz etkileri tartışılır.¹⁰⁷

3- Kimlik Meselesi

İnsanın makineleşmesi, transhümanist vizyonun etkin bir fikridir. Fakat bu durum kimlik meselesi özelinde 'insan olma' sorununu gündeme getirir. Dijital çağın insanın kimliğini nasıl etkilediği, insandaki anlam ve değer yargıları potasında neye mal olduğu konusu da bu bağlamda tartışılmaktadır.¹⁰⁸ Kendi kimliğimizin güvenliğine dair değersizlik hissi ve 'öteki'ne indirgenmişliğe karşı çıkan Derridacı ekol, söylemlerin, bilgilerin, kültürlerin güvence altına alınmasının yollarını aramışlardır.¹⁰⁹ İnsana dair olan tüm sınırlamaların, özelliklerin, kusurların ortadan kaldırılmasıyla halen insan olarak kalınıp kalınamayacağı bir başka çekince olarak ön plana çıkmaktadır.

1.3. HAYAL, BİLİM VE REALİTE: İNSAN-MAKİNE BİLEŞKESİNDE BUGÜNÜN ALGISI VE YARININ DÜNYASI

1.3.1. Post-İnsanlık Çağına Dair Sanatsal Perspektifler

Sanatın hem düşünsel hem de bilişsel olarak sürekli evrilen ve gelişen akımları sadece estetiği yönlendiren bir disiplin ve ifade aracı değil, aynı zamanda bir bağlam yaratıcı olmuştur.

¹⁰⁶ Michel Foucault, **Hapishanenin Doğuşu** (5.Baskı), çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara 2013, 291.

¹⁰⁷ Yunus Emre Arvas, Yılmaz Kaya, "Genetiği Değiştirilmiş Bitkilerin Biyolojik Çeşitliliğe Potansiyel Etkileri" **YYÜ TAR BİL DERG**, 29(1)2019, 168-177

¹⁰⁸ Necati Erbil Ertürk, "Dijital ve Varoluş: Dijitalin Soykütüğüne Dair", **Doğubatu**, (86) 2019, 157-171.

¹⁰⁹ Davit West, **Kıta Avrupası Felsefesine Giriş**, 5.Basım, çev. Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul 2020, 384.

Bunu açmak gerekirse sanatın düşünsel mirasının taşınması yoluyla yeni ufukları beslemesi işlevi vardır.¹¹⁰

Leonardo Da Vinci'nin teknolojiye ilham olan tasarımları, modern mühendislik ürünleri arasında rastlayacağımız örnekler sunar. Onun uçuş makinelerini andıran tasarımları insanlığın uçma hayalini tetikleyen ilk çizimler olarak düşünülebilir. Kuşların kanat çırpma hareketlerini taklit ettiği 'ornitopher', havayı dönme/itme hareketleri ile uçmaya olanak sağlayan 'uçan vida', çizimleri fikrini akıllara getirdiği için günümüz helikopterlerinin ilk prototip çizimi olarak kabul edilir. Da Vinci'nin not defterlerinde rastlanılan bu çizimler, sanatın teknolojiye ilham olduğu kesişim noktalarından biridir.¹¹¹

Aya Yolculuk adlı eserinde Jules Verne, ayı fethetmeye karar veren karaktere herkesin ayı bildiğini ve orayı da tıpkı Amerika gibi keşfetmenin zamanı geldiğini söyler. Böylece karakterler bir top mermisinin içinde uzay yolculuğunu gerçekleştirir.¹¹² Bu fikir modern roket teknolojisinin öncülü olmasının yanı sıra aya seyahat etme vizyonu açısından da geleceğin teknolojilerine ilham kaynağı olmuştur. Aynı şekilde Verne'in *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah* adlı romanındaki denizaltı modeli, geleceğin bir öngörüsü olarak dikkat çeker. Böylece söz konusu romanlardaki teknolojik vizyonlar, insanın ilerleyişini ve bilimin varabileceği noktalara işaret eden müjdeleyici bir unsur olarak transhümanist bir noktaya ulaştırır.¹¹³

1927 yılında seyircisine sunulan *Metropolis* filmi, Maria isimli robot ile insansı makine fikrine ışık yakmıştır. Özellikle sanayi devrimi sonrası makineleşen 'mekanik dünya' anlayışı ve insan-makine kesişimini erken dönemde gündeme getirir. Fritz Lang'ın teknolojik ilerlemeye dair bir yorumu olarak *Metropolis*'in gelecekte toplumsal bir düzene dönüşebileceği ön kabulü üzerine kurulmuş bir distopyadır.¹¹⁴ Bu tasarım, yirminci yüzyılın sonlarında Boston Dynamics'in makinelerindeki benzeşimi dikkate alınacak olursa sanatın, görsel bir referans olarak etkileşimine verilebilecek örneklerdendir.

Amerikalı yazar ve bir biyokimyager olan Isaac Asimov'un bilim kurgu türündeki öykülerinde yapay zekânın etik boyutları üzerinde yoğunlaşılır. Henüz yapay zekânın günümüzdeki gibi realiteye dökülmediği 1942 yılında 'Üç Robotik Yasası', *Ben Robot* isimli

¹¹⁰ Halil Cenk Beyhan, "Teknoloji ve Sanat", Journal of Arts, 1 (1), 2018), 14-22.

¹¹¹ Hakan Yıldız, 2018, <https://www.girisimcigazetesi.com/leonardo-da-vinciden-teknolojilere-ilham-veren-10-icat-177> "Leonardo Da Vinci'den Teknolojilere İlham Veren 10 İcat", (9.12.2024)

¹¹² Jules Verne, *Ay'a Yolculuk*, çev. Tuğba Narin, Karbon Kitaplar, İstanbul, 2019, 18.

¹¹³ Simay Turan, "Jules Verne'in Romanlarında Teknoloji Söyleminin Dönüşümü", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 11. 2022, 416-424.

¹¹⁴ Berrin Akgün Yüksekli, "Metropolis Filmi: Aydınlanmanın Diyalektiği, Modernite, Mit ve Modern Mimari" Yedi, Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi, (10) 2013, 59-70.

eserindeki en dikkat çekici unsurlardan biri olarak özellikle transhümanizmle ilgili metinlerde kendine yer bulur. Asimov'un bu yasaları günümüz yapay zekâ güvenliği tartışmalarında da önemli bir teorik altyapı olarak kabul edilir.¹¹⁵

Martin Caidin'in *Cyborg* adlı romanı biyonik uzuvlara yönelik öngörülerini ile gelişmiş protezlerin insandaki performansı nasıl daha üst seviyeye çıkarabileceğini betimler. İlk biyonik uzuv teknolojisinin iki binli yıllarda geliştirildiği dikkate alındığında Caidin'in 1972 yılındaki bu vizyonu sanat ve teknoloji bağlamında önem kazanır.¹¹⁶

1.3.2. Sanatın, Gelecek Tasavvurunda, Teknolojik Faaliyetlerden Aldığı İlham

Sanat ve teknoloji insanlığın en eski dönemlerini bile kapsayacak şekilde birbirini destekleyen iki önemli güç olmuştur. Ancak teknolojik inovasyonun her geçen gün daha da sıklaştığı 21.yy. dünyasında, bu ilişki daha radikal dönüşümlerde birbirini desteklemeye devam eder. Teknolojinin getirdiği geniş olanaklar, sorunlara karşı geliştirdiği çözümler, hatta beklenmedik buluşların ortaya çıkardığı yeni durumlar, sanatçılar için sadece kurgusal anlamda konfor sağlamamış, hayal gücünün ufuklarını genişleten bir araç haline de gelmiştir. Sanatsal etkinlikler, teknolojiden aldığı ilhamlarla bir yandan özgün tasavvura dayanan üretimini geliştirirken diğer taraftan toplumsal sorunların derinliğinde gezinerek ihtimalleri değerlendirme imkânı sunar.

Günümüzde yapay zekâ araçlarının sunduğu çeşitli olanakları sanatsal çalışmalar ile harmanlayan yeni biçimler de ortaya çıkmıştır. Örneğin Mario Klingemann'ın yapay zekâ kullanarak insanların algı dünyasını etkilediği eserleri, kendini sürekli olarak yenileyen portrelerden oluşmaktadır. *Memories of Passersby I* adlı eserinde sanatçı, sanatın sürekli evrilen bir süreç halinde olduğuna işaret eder. Ayrıca Klingemann, yapay zekâ destekli sanatın henüz yeni olduğu için insanlarda oluşturduğu etkinin azalması ile görsel kelime haznemizin de bu maruziyetle genişleyeceğini ve yeni nüansları fark etmeye başlayacağımızı iddia eder.¹¹⁷

Uluslararası bir üne sahip olan Refik Anadol'un teknoloji ve sanatı bir araya getirerek ortaya koyduğu yeni biçim sanatseverlerin de dikkatini çekmiştir. Anadol, data sağlayıcılardan topladığı binlerce veriyi artırılmış gerçeklik, yapay zekâ ve özgün konumlandırılmalarla

¹¹⁵ Tülay Turan vd." Yapay Zekâ Etiği: Toplum Üzerine Etkisi", **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, 13 (2) 2022, 292-299.

¹¹⁶ "Geleceği Tahmin Etmiş 15 Roman" <https://frpnet.net/makaleler/gelecegi-tahmin-etmis-15-roman> , 17.12.2016, (09.12.2024).

¹¹⁷ Martin Dean, "Sanatçı Mario Klingemann Yapay Zekâ, Teknoloji ve Geleceğimiz Üzerine", <https://www.sothebys.com/en/articles/artist-mario-klingemann-on-artificial-intelligence-art-tech-and-our-future>, (25.02.2019).

kullanarak eserlerini ortaya çıkarır. Örneğin hava durumu, sıcaklık, ses gibi verileri yapay zekânın algoritmaları ile tahlil ettikten sonra bu verileri görselleştirir. Bu görseller mekâna üst seviyede uyum sağlayan ve estetik açıdan sanat otoritelerince de beğenilen farklı bir süslemecilik etkinliğini ortaya çıkarmıştır.¹¹⁸

Avusturyalı performans sanatçısı Stelarc, sert mizaçlı sanatına ilerleyen teknoloji ile yeni bir boyut getirerek kendi vücudunu sibernetik bir heykel olarak yeniden şekillendirmiştir. Stelarc, bedenin teknoloji aracılığıyla dönüşümünü savunarak bir çeşit siborg meydana getirir. Bedenine eklediği yapay uzuvlarla insan ötesi bir form yaratmaya çalışır. Bu türden bir sanat, bedenin sadece biyolojik bir yapıdan ibaret olmadığını, aynı zamanda insanın sınırlarının her anlamda nasıl ötesine geçilebileceğinin örneklerini gösterir. Onun “üçüncü el” çalışması insan vücuduna eklemlenen teknolojinin potansiyeli ne yönde etkileyebileceğine dair bir düşünce jimnastiği gibidir.¹¹⁹

Transhümanizm bunlardan başka sanat dallarını da etkilemiş, bu yeni vizyonun etkileri özellikle dijital sanat kavramının ürünlerini desteklemiştir. Örneğin bir sanatçının stilinin başka bir görüntüye uyarlanması gibi stil transferleri, (GAN)¹²⁰ teknolojisi yardımıyla son derece gerçekçi yeni insan portreleri oluşturabilmesi, hatta şiir, roman, müzik gibi özgün eserler üretmesi günümüz sanatçılarının da kullandığı metotlar olarak göze çarpar.¹²¹

Bu örnekler ışığında transhümanizmin insan bedeni ile ilişkisinin yalnızca biyolojik müdahale evriminde değil sanatsal faaliyetlerde de yeni iş birlikleri oluşturduğu gözlemlenebilmektedir.

1.3. ALGORİTMALARIN İZDÜŞÜMÜNE MARUZ KALMANIN SONUÇLARI: DİJİTAL ÇAĞDA MANİPÜLE EDİLMEK

Yirmi birinci yüzyıl teknolojik devrimleriyle ve baş döndürücü dönüşümlerin izleriyle sadece insanın günlük yaşamını değil, algımızı, kimliğimizi ve varoluşumuzu etkisi altına alıyor. Bu dönüşümün merkezinde makineler, bilgisayarlar ve yapay zekâ yer alıyor. Transhümanizm de bu dönüşümü her yönüyle kucaklayan ve yeni vizyonlar geliştiren bir akım olarak bu çağın

¹¹⁸ Feride Çelik, “Refik Anadol: Hayatı, Eserleri ve Bilinmeyenleri”, <https://www.oggusto.com/sanat/sanatci/refik-anadolun-hayati-ve-eserleri>, (28.08.2023).

¹¹⁹ Kılıç Gündüz, Yurdagül. “Performans Sanatıyla Bedenin Yeniden İnşası Siborg Bedenler: Stelarc Örneği”. *idil*, 102 (2023 Şubat), 167–181. doi: 10.7816/idil-12-102-03

¹²⁰ Generative Adversarial Networks: bir veri kümesinden yeni ve özgün veriler üretebilen, bunu yaparken de iki sinir ağını birbiriyle rekabet edecek şekilde eğiten, çekişmeli üretici ağ.

¹²¹ Yusuf Uzun vd., “Yapay Zekâ’nın Kültür ve Olan İlişkisi”, *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (28) 11.2021, 753-757.

en güncel felsefesini gündeme getirse de bu kez tüm dönüşümlerin sancılı seyrine baş döndürücü bir hız da eşlik ediyor. Bu da konuyu her zamankinden daha fazla ve çok yönlü olarak ele almayı gerektiren bir unsur olarak karşımıza çıkıyor.

1.4.1. Yapay Zekâ ve Manipülasyon: İnsan Algısının Yeni Savaş Alanı

Manipülasyon, alıcı ve verici arasındaki iletişime bilinçli şekilde yapılan yönlendirme müdahalesidir. Özellikle fikir üretme sürecini etkilemeye yönelik olan bu müdahale, fikri değiştirme, dönüştürme ve başka bir istence yönlendirme şeklinde gerçekleştirilebilir. Bu süreçte gerçek amaç saklı tutulur ve manipülasyon araçları genelde asıl amacı göstermeyen biçimlerde kullanılır. Son dönemlerde toplumlar, genellikle hoş vakit geçirme, eğlenme amacı ile çevrim içi bir ortamda yeni iletişim araçlarını tercih eder ancak bu süre zarfında maruz kalınan manipülatif içerikler olur. Gelişen teknoloji, nesnel gerçekliği sürekli güncelleyerek algılanan formlara müdahale etmektedir. Özellikle sanal gerçekliğin etkisiyle, neyin gerçek neyin sahte olduğu giderek zorlaşır. Bu, nesnel gerçeklik ve sanal gerçekliğin hibritleşip, bireylerin gerçekliği sürekli olarak yeniden kurgulamasına yol açar. Örneğin Deepfake teknolojisi, yapay zekâ algoritmaları kullanarak ses ve görüntüyü manipüle ederken dijital ortamlarda gerçeğin sahtesiyle karışmasına neden olur. Her geçen gün daha da sofistike hale gelen AI, çok büyük veri setlerini alışılmadık bir hızla işleyerek analiz eder ve insan davranışlarını öngörmede dikkat çekici ölçüde başarılı olur. Bu öngörü, kişiyi ve hatta toplumu manipüle etme kapasitesini oluşturur.¹²²

Yapay zekânın örneğin şiir yorumlama sürecindeki imkanları ve sınırlılıkları, edebi metinlerin anlam katmanlarını kavrama noktasında teknoloji ve insan arasındaki temel farkları ortaya koymaktadır. ChatGPT-4'ün analiz gücü, eğitim verisiyle şekillenirken insan yorumları kişisel deneyim, empati ve yaratıcılık ile beslenmektedir. Yapay zekânın yaygın görüşlere dayanarak şiirleri yorumlaması, edebi eleştirinin çeşitliliğini ve subjektif perspektiflerini sınırlandırabilir. Bununla birlikte, şiirin sanatsal ve kültürel bağlamını analiz etme konusunda teknolojik modellerin sunduğu geniş veri tabanı, objektif bir çerçeve oluşturabilir. Sonuç olarak yapay zekânın şiir yorumlama süreci, insan algısıyla karşılaştırıldığında teknik doğruluk ve duygusal derinlik arasındaki dengeyi sorgulayan bir alan haline gelmektedir.¹²³

¹²² Türker Elitaş, "Dijital manipülasyon 'deepfake' teknolojisi ve olmayanın inandırıcılığı", **Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 19(49) 2022, 113-128.

¹²³Gökhan Tunç, Yapay Zekâ Şiiri Öldürür mü? ChatGPT-4 Örneğinde Sanal Zekânın Şiir Yorumlamasının İmkânları ve Sınırlılıkları, **Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi**, 7 (2) 2023, 1145-1165, <https://doi.org/10.34083/akaded.1316100>.

Sosyal medya platformlarının algoritmaları, kullanıcıların hangi içerikleri göreceğini önceden topladığı verilere göre belirleyerek gündelik hayatın pratikleri üzerinde fikir sahibi olur. Algoritmalar, arama motorlarından öneri sistemlerine kadar pek çok alanda kullanıcıların tüketim tercihlerini, iletişim biçimlerini ve bilgi akışını şekillendirir. Bu durum, "algoritmik kültür" kavramının önem kazanmasına neden olmuştur. Bu güç kullanıcı düşüncelerini ve dijital ortam deneyimlerini kişiselleştirilmiş içeriklerle şekillendirme potansiyeline sahiptir. Ancak, bu süreçte ortaya çıkan etik sorunlar ve mevcut önyargıların yeniden üretilmesi endişe oluşturur. Çünkü internet ve sosyal medyanın yaygın kullanımıyla, kullanıcılar farkında olmadan algoritmaların yönlendirmesiyle hareket etmeye başlar. Algoritmalar, kullanıcıların dijital ortamlarda aldığı kararları ve etkileşim hareketlerini bile derinden etkiler.¹²⁴

İnsanın kendi mantığını sorgulaması ve onu daha iyi kullanma çabası, geçmişten beri felsefenin önemli meselelerinden biri olagelmıştır. Tarih boyunca bilim adamları ve filozoflar, düşüncenin doğası ve mantıksal ilişkiler üzerine çalışmalar yapmışlardır, bu da epistemoloji ve mantık alanlarının doğmasına neden olmuştur. Yapay zekâ, insan zekâsının düşünme, anlama, öğrenme ve yorumlama gibi insan yeteneklerini taklit ederek sentezler yaratır. Bu süreç, insan zekâsını maddi ve zihinsel olarak robotlar ve androidler gibi unsurlarla sentezleme çabasını içerir. Yapay zekâ çalışmaları, makineleri akıllı yapmaya ve insan zihnini yapay olarak inşa etmeye adanmış bilimsel bir etkinliktir.¹²⁵

Yapay zekâ ve transhümanizm, teknolojik gelişmelerin iki farklı yüzünü temsil eder. Çünkü her iki alan da insan algısını ve kimliğini etkileme potansiyeline sahiptir. Yapay zekâ, veri analizi ve öngörü yetenekleri sayesinde insan davranışlarını şekillendirebilirken, transhümanist teknolojiler insanın biyolojik yapısını değiştirmeyi hedefliyor. Bu iki kuvvet bir araya geldiğinde, ortaya çıkan etki, insanlık tarihinde eş benzeri görülmemiş bir dönüşüme yol açabilir. Bu sahalardaki ilerlemeler etik ve ahlaki unsurlara odaklanma gerekliliğini elzem hale getirir.¹²⁶

Yapay zekânın (AI) manipülasyon potansiyelini ve bunun demokratik süreçler üzerindeki etkisine de bu başlık altında değinmek yerinde olacaktır. Microsoft'un Turing NLG'si (T-NLG), Google'ın T5'i ve Facebook'un BART'ı gibi dil modelleri, sofistike metinler üreterek dezenformasyon kampanyalarında kullanılabilen bazı araçlar olarak karşımıza çıkar.

¹²⁴Ceren Bilgici, "Yapay Zekâ ve Algoritmik Kültür Bağlamında Sosyal Medya Deneyiminin Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme" **Yeni Medya Elektronik Dergisi**, 7(3)2023, 216-237

¹²⁵ Ahmet Dağ, **Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü**, 216.

¹²⁶ Ahmet Dağ, **Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü**, 219.

Bu modeller, yanlış bilgiler yayarak kamuoyunu manipüle etme potansiyeline sahiptir. Soyutlayıcı özetleme teknikleri sayesinde karmaşık konuları manipüle ederek yanıltıcı özetler oluşturabilir ve bu da siyasi olaylar veya kriz durumlarında kafa karışıklığına neden olabilecek nitelikler gösterir. Ayrıca, duygu manipülasyonu, NLP (Doğal Dil İşleme) modelleri tarafından metnin duygusal tonunu değiştirmek için de dezenformasyonun ikna edici ve tespit edilmesi zor hale gelmesi sağlanabilir. Otomatik doğruluk kontrolü tekniklerinin de kötüye kullanılabilmesi ve bu sistemlerin yanıltıcı veya bağlamından koparılmış içeriklerle atlatılabilmesi de endişelerin odağındaki bir başka seviyedir. Bu gelişmeler, bilgi manipülasyonu için sofistike araçlar sağlayarak dezenformasyonun sosyal ve siyasi etkilerini artırabilir. Bu tehditlerle mücadele etmek için AI destekli tespit sistemleri, dijital okuryazarlık kampanyaları ve politika müdahaleleri gibi gelişmiş önlemler geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir.¹²⁷

İlk olarak sibernetik çalışmalar alanında önemli bir yer edinen yapay zekâ araştırmaları, II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru görülür. Bundan sonra özellikle geçtiğimiz yaklaşık yirmi yıllık bir zaman diliminde Amerika ve Çin gibi birçok ülkedeki ilerlemeler dikkat çeker. Örneğin, Facebook Yapay Zekâ Araştırma Laboratuvarı'nda (FAIR) geliştirilen Chatbotların kendi aralarında yeni bir tür dil geliştirdikleri ortaya çıktığında bu dil tam olarak çözülemediği için yazılım mühendisleri tarafından sistemin işleyişine son verilmek zorunda kalındığına dair haberler bir süre gündem olmuştur.¹²⁸

Kaliforniya'da Facebook'un yapay zekâ laboratuvarı ile Rutgers Üniversitesinden bilim insanlarının geliştirdiği *Generative Adversarial Network- GAN* (Üretken Karşı Ağ), yapay zekânın çalışma sistemini göstermesi açısından önemlidir. Elgammal'ın grafiğine göre, iki karşıt nöral ağın mücadelesiyle en iyi sonuca ulaşılması sağlanır. Melez sanat (Hybrid art) olarak adlandırılan bu yeni sanat biçimi, insan-makine iş birliği ile grafik tasarım programları, 3D yazıcılar ve yapay zekâ gibi teknolojik olanakları kullanarak sanat ürünleri elde etmeyi amaçlar. Ron Burnett'e göre yapay zekâ, enformasyonu işleme ve modellemede bilgisayarların gücüne dayanır. Google'ın "Deep Dream" sistemi, insanlar gibi derin düşünerek karmaşık

¹²⁷ Akın Ünver, "İleri Teknolojiler Enformasyon Manipülasyonu ve Dezenformasyon", **Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi**, (9) 2023, 2-37, 10.

¹²⁸ Richard Nieva, "Facebook Shuts Down Chatbots That Created Secret Language," *CBS News*, 31 Temmuz 2017, <https://www.cbsnews.com/news/facebook-shuts-down-chatbots-bob-alice-secret-language-artificial-intelligence/> (06.04.2025)

örüntülerden yeni eserler oluşturmaya hedefler. Bu çalışmalar, yapay zekânın sanat üretiminde özgünlük ve yeni yollar açma tartışmalarını da gündeme getirir.¹²⁹

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATINDA TRANSHÜMANİST YANSIMALAR

2.1. TÜRK EDEBİYATININ TEKNOLOJİYLE BULUŞMASI: İLK ADIMLAR

Edebiyat, yalnızca kelimelerin dünyasında var olan bir sanat değil, aynı zamanda toplumların hafızasını taşıyan ve dönüşümleri görünür kılan bir aynadır. Kültürel değişimler, kimlik çatışmaları ve toplumsal kırılmalar, edebi metinlerin derin dokusunda yankılanarak

¹²⁹ Engin Aslan, “Yapay Zekâ Resimleri ve Sanatın Başkalaşan Mecrası Üzerine” DOI: 10.32547/ataunigsed.516382

dönemin ruhunu ve kolektif bilincini şekillendirir. Bu yüzden edebiyatı analiz etmek, sadece estetik bir uğraş değil, aynı zamanda tarih ve toplum üzerine en keskin bakış açılarından birini kazanmaktır.

Edebiyat alanı, toplumsal değişimlerin aynası olma ve yeniliklerin nabzını tutması ile bilinen bir disiplinler bütünüdür.¹³⁰ Toplumdaki öncü süreçlerin edebiyat metinleri üzerinden okunabilmesi ve analiz imkânı, dönemin havasını ve psikolojisini en iyi yansıtan alanlardan biri olduğu için önemlidir. Zira modernleşme ile gelenek çekişmesi, kimlik bunalımları ve toplumsal travmalar edebiyatta açıkça gözlemlenebilir. İkinci Yeni şiiri ve edebiyatı, bu çıkış arayışını ve çözüm arayışını yansıtmaları bakımından dikkat çeker. Edebiyat metinleri, gündelik hayatın dinamiklerini ve gerilimlerini de içerdiği için değişim sürecinde yaşanan sıkıntıları daha derinlemesine ve gerçekçi bir şekilde yansıtabilecektir. Bu nedenle, bazı akademisyenler, Türkiye ve Osmanlı dönüşüm süreçlerini edebiyat metinleri üzerinden incelemenin daha anlamlı olduğunu savunur.¹³¹

Modernizm, sanatta temsili gerçeklikten uzaklaşarak soyut ve kendine yeterli bir yapı kazanmaya başlamıştır. Estetik açıdan sürekli yenilik peşinde olan modernist sanatçılar, bilinen dilsel ve biçimsel kuralları yıkarak sanatı daha özgür bir ifade alanına dönüştürmüşlerdir. Bu süreçte sanatçılar, eserlerinin yapısını sorgulamış ve sanatın sadece dış dünyanın bir yansıması değil, bağımsız bir yaratım süreci olduğunu savunmuşlardır. Kentleşme, endüstrileşme ve teknolojik gelişmeler modernist sanata yön veren önemli unsurlar haline gelmiş, bireysellik kavramının kriziyle birlikte sanat yeni ifade biçimleri geliştirmiştir.¹³²

Bununla birlikte teknolojinin sahneye çıkmasıyla edebiyatımızda bambaşka bir dönem başlamıştır. Bu dönemde, sadece günlük yaşamlar değil, karakterlerin düşünce yapıları, hikayelerin akışı ve eserlerin alt metinleri de derinden etkilenmiştir. Türk yazarları, teknolojinin büyüleyici ve bir o kadar da ürkütücü dünyasını keşfederken okuyucularını da bu yolculuğa davet etmişlerdir.¹³³

Cumhuriyet dönemi modernleşme hareketleri, edebiyatımıza da yansımış, 20. yüzyılın ortalarından itibaren bilhassa bilim kurgu alanı içinde teknoloji temaları eserlerimizde yer

¹³⁰ Melik Bülbül vd. “Edebiyat ve Toplumsal İşlevi” **KKEFD**, (29) 2014, 1-11.

¹³¹ Murat Çiftçi vd. “**Fahrettin Altun: Modernleşme süreçlerini edebiyat metinleri üzerinden okumayı daha anlamlı buluyorum**,” **Ayraç Kitap Dergisi**, (62) 2014,26.

¹³² Murat Kacıroğlu, “Sanatta Modernizm ve Modernist Şiir Üzerine Bir Deneme,” **Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 3 (5) 2018, 1-24.

¹³³ Sena Bilgin, Ali Fuat Arıcı, “Çağdaş Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Teknolojinin Sunuluş Biçimleri”, **Türkiye Eğitim Dergisi**, 6(2)2021, 522-543.

almaya başlamıştır. Bu süreçte, yazarlarımız teknolojiyi sadece bir araç olarak değil, aynı zamanda toplumsal dönüşümlerin bir sembolü olarak kullanmışlardır.¹³⁴ Örneğin Peyami Safa, Cingöz Recai serisinde, teknolojiyi suç dünyasında ustalıkla kullanan bir karakteri sahneye çıkararak, okurlarına teknolojinin potansiyelini tahlil etme alanlarından kesitler sunar.¹³⁵

Cumhuriyet döneminde Dr. Vedii Bilgin'in *Rüya mı Hakikat mi?* eseri¹³⁶ ve Peyami Safa'nın *Cingöz Recai Cingöz Merih'te* eseri öne çıkar. 1971'de *Antares*¹³⁷ adlı ilk bilim kurgu dergisi yayımlanmıştır. Selma Mine'nin *X-Bilinmeyen* dergisi¹³⁸ türün yaygınlaşmasını sağlamıştır.¹³⁹ 1988'de *Çağdaş Sanat Bilim Kurgu dergisi* ve 1996'da *Atılgan* dergisi¹⁴⁰ yayımlanmıştır. Serdar Yıldız'ın *Alt ve Üst* romanında, Venüs gezegeninde yapılan zeplin kentler tasviri, insanın biyolojik sınırlarıyla olan mücadelesine transhümanist bir perspektif örneği sunar.¹⁴¹

1980-2000 dönemi, Türk edebiyatında transhümanizm yansımalarını gözlemleyebileceğimiz bilim kurgu türünün önemli bir yükseliş yaşadığı yıllar olarak düşünülebilir. Bu dönemde, bilim kurgu hem toplumsal hem de bireysel dönüşümleri ele alarak, okurlara geleceğin olasılıkları üzerine düşündürücü hikayeler sunar. Bu eserler, teknolojinin sınırlarını zorlayan ve insanlığın potansiyelini sorgulayan derin anlatılar sunar. Bilim kurgu, yeni konularla genişleyen ve diğer türlerle harmanlanarak dönüşen dinamik bir yapıya sahip olduğu için transhümanizmin yenilikçi bakış açısıyla örtüşür. 1970'lere daha geri planda tutulan olan bu tür, 1980'lerde siyasi ve sosyal değişimlerin etkisiyle yeniden canlanır. Dünya edebiyatındaki dönüşen yazınsal trendlerin de etkisiyle, Türk romancılar farklı arayışlara yönelerek, fantastik, korku ve bilim kurgu gibi türlerinde ürünler çıkarmaya başlarlar.¹⁴²

Türk edebiyatının teknolojiyle buluşması, sadece geçmişin bir kaydı değil, aynı zamanda geleceğe açılan bir pencere mahiyetindedir. Bu ilk adımlar, bundan sonra yazılacak

¹³⁴ Ülkü Ayşe Oğuzhan, "Türkiye'de Modernleşmenin Oluşumu ve Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Batılılaşma Olgusu", *Belleten*, (1) 2017, 111-143.

¹³⁵ Peyami Safa, *Beyaz Cehennem: Cingöz Recai'nin Harikalıkları*, (2.Basım), Ed. Seval Şahin, Ötüken 2020, 9.

¹³⁶ Bu eser bazı araştırmalarda fantastik edebiyat türüne de örnek gösterilmiştir.

¹³⁷ O yıllarda Sezar Erkin Engin öncülüğünde çıkan bu dergi bilim kurgu severleri bir araya getirdiği için "fanzin" olarak da tanımlanır.

¹³⁸ Derginin yayımlanmış tüm sayıları İsam Kütüphanesinde mevcuttur.

¹³⁹ Ayrıca 1973'te *Türk Dili Dergisi* de bilim kurgu özel bölümünü yayımladı.

¹⁴⁰ 1996'dan Kasım 2000'e kadar sadece 14 sayı vermiştir.

¹⁴¹ Mesut Tekşan, Melek İlayda Sarı, "Türk Romanında Bilim Kurgu Üzerine Bir Araştırma", 2597.

¹⁴² Yılmaz Açıık, *1980 Sonrası Türk Edebiyatında Bilimkurgu* Romanları 1.Basım, Nobel Yayınları, Ankara 2021, 55-56.

hikayeler için ilham kaynağı olmaya ve Türk edebiyatı da teknolojinin getirdiği yeniliklerle zenginleşmeye devam edecektir.

2.1.1. Türk Bilim Kurgu Edebiyatında Transhümanist Yansımalar

Transhümanist bir zaviyeden bakılırsa bilim kurgu türü, insanın doğayla ve biyolojik sınırlarıyla olan mücadelesini derinden yansıtır. Zira bu eserlerde, insanın fiziksel ve zihinsel kapasitelerini aşmak için teknolojiyi kullanma arzusu temsil edilir. Özellikle, insanın biyolojik ve çevresel sınırlarını aşarak hayatta kalma, aşkın bir zevke ulaşma ve ölümsüzlük arzusu, bu eserlerde öne çıkan temalardır.

Bilim ve teknolojiden esinlenen bilimkurgu hem sinema sanatında hem de edebiyatın roman ve hikâye gibi alanlarında önemli bir yer edinir. 20. yüzyılda bilimsel gelişmeler, insanlığın hayal gücü ve yaratıcılığı sayesinde akıl almaz derecede büyük buluşlara ve keşiflere ulaşır. Bu bilgi patlamasının nedenlerini araştıran düşünürler, insan hayal gücünün bu gelişmelerdeki başlıca etken olduğunu kabul etmişlerdir. İnsanoğlu, yüzyıllar boyunca biriktirdiği bilgi ve hayal gücünü kullanarak gelecekteki büyük keşiflere ulaşabilecektir. Eğer insanlık bilimsel bilgi ve duygulara dayanarak hayal gücünü kullanmamış olsaydı ne yeni buluşlar ne de bilimsel gerçekler ortaya çıkabilirdi ve uygarlık yerinde sayardı. Bu durum, hangi bilim dalında olursa olsun, yeni fikirlerin, keşiflerin ve icatların temelinde insanın hayal gücü ve sezgilerinin yattığını göstermektedir. Bazı yazarlar, bugün için gerçek dışı görülen fizik ve astrofizik ilkeleri öne sürerken, bazıları ise gelecekte mümkün olabilecek biyoelektronik veya sibernetik sistemleri ve modelleri ortaya atar. Bilim kurgu romanlarında geçen siborglar, dayanıklı olmayan organları desteklemek veya yedek organ fonksiyonu görmek amacıyla teknik cihazların insan vücuduna entegrasyonunu anlatır. Örneğin, uzun süreli uzay yolculuklarında doğan problemlerin çözümü için ortaya atılan siborg kavramı bu düşüncenin bir ürünüdür. Bir bilim kurgu yazarı, bilimsel temellere ve bulgulara dayanarak incelemeler ve araştırmalar yapar ve gelecekteki gelişmeleri hayal gücüyle tahmin eder. Yazarlar, yarının dünyasının hangi bilimsel ve teknolojik gelişme düzeyine ulaşacağına inanıyorsa, bilim kurgu eserlerinde anlattıkları dünya da o derece gelişmiş veya ilerlemiş olur.¹⁴³

Türkiye'de günümüzde yazılan bilim kurgu eserleri, Batı'daki benzerlerine paralel nitelikler taşır. Batıda olduğu gibi bu türdeki eserler sadece teknolojik cihazları betimlemekle kalmaz, aynı zamanda ideolojik yaklaşımları da içerir. Örneğin Soğuk Savaş dönemi bilim

¹⁴³ Altay Alperen, "Bilimkurgu Romanlarındaki Zaman Ötesi Dünya", **Bilig Dergisi**, (2) 1996, 261-265.

kurgusu, Sovyetleri canavarlaştırarak ABD'deki politik atmosferi yansıtmıştı. Bu siyasi temalar, Türk bilimkurgu eserlerinde de kendini gösterir. 1960'lara kadar fen bilimlerinin etkisindeki bilimkurgu, sonrasında sosyal bilimlerle de sentezleşir. Türk yazarlar da bu türde kendilerini ifade ederek, geleceğin dünyasına dair vizyonlarını ortaya koyarlar. Eserlerde modern dünyanın karmaşıklığı ve gelecekteki olasılıkları edebi bir dille sunulur. Bu durum, bilim kurgu türünün ülkemizde de giderek daha fazla ilgi gördüğünün bir göstergesidir.¹⁴⁴

Tayflar Geçidi (1919) adlı eserde Abdülhak Hâmid, insan ve ruh arasındaki sınırları bulanıklaştırır. Mekân olarak bir mezarlık seçilir ve karakterler yarı toprak, yarı ruh halinde, yani “tayf” olarak karşımıza çıkar. Hâmid'in, rüyaları olayların doğal akışını kırmak için kullanması, bilinç ve gerçeklik arasındaki sınırları sorguladır. Normal şartlarda ölü bir kişinin tekrar bu dünya ile bağlantı kurması mümkün değildir. Ancak Abdülhak Hamid, karakterlerin bilinç kontrolünü elinde tutar. Karakterlerin birden fazla kimliğe bürünmesi ve ontolojik metalepsis, insanın kimlik ve varoluş sınırlarını aşma çabasını simgeler.¹⁴⁵ Transhümanizmin başlıca savunularından biri olarak bilincin taşınması, kimlik kopyalanması gibi temaların Türk edebiyatındaki ilk nüvelerine örnek gösterebileceğimiz bu eserde Tarhan, adeta yeniden dirilmenin tatbikatını yapar.

Refik Halid Karay'ın *Ago Paşanın Hatıratı* eserindeki *Hülya Bu Ya* adlı öyküde kendi kendine hareket eden yollardan her zaman ideal koşullarda stabil tutulan hava ısısına, uzaktan erişimi mümkün kılan iletişim sağlayıcılardan insanın bilinçaltına kadar görüntüleyen cihazlara¹⁴⁶ kadar pek çok teknolojik alet öykünün adından da anlaşılacağı üzere gelecekle ilgili kurulan hayallerin bir yansıması olarak görülebilmektedir. Hatta Karay, bomboş bir oda olduğu halde istendiğinde konforlu bir banyo, masaya oturduğunuz anda karnınızı doyuran yemek odası, uykunuzu bedeninizin ihtiyacına göre düzenleyen bir yatak gibi adeta bugünün sanal gerçeklik teknolojisini betimler.¹⁴⁷

Cumhuriyet döneminde ise, Dr. Vedii Bilgin'in *Rüya mı Hakikat mi?* (1942) adlı eseri, bilim kurgu türünün ilk örnekleri arasında yer almaktadır. Bu eseri Peyami Safa'nın Cingöz Recai Cingöz Merih'te adlı romanı izler.¹⁴⁸

¹⁴⁴ Veli Uğur, “1980 Sonrası Türkiye’de Bilimkurgu Romanları”, **Edebiyatın İzinde: Fantastik ve Bilimkurgu**, Seval Şahin vd. (Ed.) , Bağlam Yayıncılık, İstanbul 2015, 63.

¹⁴⁵ Serdar Odacı, “Doğal Olmayan Anlatı Ve Abdülhak Hâmid’in Tiyatroları”, **Hacettepe Üniversitesi Tıbbi Araştırmaları Dergisi**, (38) 2023, 113-126.

¹⁴⁶ Refik Halid Karay, **Ago Paşa'nın Hatıratı**, İnkılâp Yayınevi, İstanbul 2009, 25-30.

¹⁴⁷ Refik Halid Karay, **Ago Paşa'nın Hatıratı**, 35.

¹⁴⁸ Mesut Tekşan, İlayda Sarı “Türk Romanında Bilim Kurgu Üzerine Bir Araştırma” 2597.

Zühtü Bayar'ın *Sahte Uygarlık* (1999) adlı eseri de transhümanizm temaları içeren unsurlar barındırır. Roman, ARZ adında, transhümanizmin ideal toplum düzenine sahip ileri uygarlığı gibi bir mekânda başlar. Fakat insanlar barış ve refah içinde yaşarken, aniden galaksinin başka bir köşesinden gelen kötücül bir ırkın istilasıyla karşı karşıya kalır. Bu istilacı ırk, Pler olarak bilinir. Üstelik teknolojik olarak gelişmiş, ancak ahlaki ve etik değerlerden yoksun bir mentaliteye sahiptirler. Roman, Mendra ve Vera'nın, Pler ırkının kötü niyetli planlarına karşı direnişlerini ve bu süreçte yaşadıkları zorlukları anlatır. Aynı zamanda, Pler ırkının sahip olduğu ileri teknolojik imkanlar ve bu teknolojinin kötüye kullanılması, insanlığın teknolojik gelişmelerle olan ilişkisinin derinlemesine sorgulanmasını sağlar. Bayar, bu distopik evrende, teknolojinin etik ve ahlaki boyutlarını irdeleyerek okuyucularına düşündürücü mesajlar iletir.¹⁴⁹

Müfit Özdeş'in *Son Tiryaki* adlı eserinde hiper gerçekliği iliklerine kadar hisseden kahramanın endişesi,¹⁵⁰ cinsel tatmin için teknolojiyi kullanma öğeleri¹⁵¹ hatta insansı robotlar¹⁵² gibi edebiyatın özgün ve yenilikçi yönünü ustalıkla harmanlayan yazarın bu öykülerinde, teknolojinin hem olumlu hem de olumsuz yanlarını ele aldığı görülür.

Nevra Bucak'ın *Son Güneş'in Çocukları* adlı eserinde Dünya dışı varlıklardan alınan sinyallere karşılık verilmesi sonucunda birbirinden habersiz yaşayan ırkların ilk karşılaşması konu edilir.¹⁵³ Romanda transhümanist düşüncenin edebiyattaki güçlü bir yansıması bulunur. Güneşin yok olma tehlikesi karşısında insanların teknolojiyi kullanarak hayatta kalma çabaları, biyolojik ve çevresel sınırlarını aşma arzusunu yansıtır. Bu süreçte, toplumsal dayanışma ve inovasyon, insanlığın gelecekteki potansiyelini ve teknolojinin sunduğu imkanları keşfetme açısından önemli olduğu kadar transhümanizmin iyimser bakış açısını da destekler.

Transhümanizmin iyimser bakış açısı yerine olası tehlikeleri daha çok konu edinen romanlardan biri de Haldun Aydıngün'ün *XP ya da Her Şeyin Bedeli* adlı romandır. Eser gelişmiş bir yapay zekâ sisteminin ve bu sistemin kontrol ettiği toplumsal yapıyı merkez alır. XP adı verilen bu yapay zekâ, insanların günlük yaşamını ve kararlarını manipüle eden bir denetim mekanizmasıdır. XP'nin sunduğu konfor ve güvenlik, aynı zamanda bireysel özgürlüklerin kaybıyla sonuçlanır. Ana karakter, bu dengeyi sağlamaya çalışırken kendini bir

¹⁴⁹ Zühtü Bayar, *Sahte Uygarlık*, İnkılap Yayınevi, İstanbul 1999, 23.

¹⁵⁰ Müfit Özdeş, *Son Tiryaki*, Metis Yayınları, İstanbul 1996, 135.

¹⁵¹ Müfit Özdeş, *Son Tiryaki*, 129.

¹⁵² Müfit Özdeş, *Son Tiryaki*, 150.

¹⁵³ Yılmaz Açıık, 1980 Sonrası Türk Edebiyatında Bilimkurgu Romanları, 90.

isyanın ortasında bulur ve teknolojinin insan doğası üzerindeki kontrolünü kırmak için mücadele eder.¹⁵⁴

Bilim kurgu, geleceğin bilim ve teknoloji dünyasını edebiyatla çizme amacı taşır ve Türk edebiyatında da önemli bir yere sahiptir. Selma Mine'nin eserleri, bu türün Türkiye'deki gelişimine ışık tutan önemli örneklerdendir. Geçmişten geleceğe uzanan bu serüven, Türk bilim kurgu edebiyatının değerini her geçen gün artırmaktadır. Bu da Türk yazarların bilim kurgunun farklı alt türlerinde başarılı eserler vermeye devam edeceğini göstermektedir. Selma Mine'nin *Obi j-s-927* romanında yapay zekâların dönemin teknolojik koşulları ve edebi trendleri göz önünde bulundurulduğunda oldukça başarılı ve geniş bir anlatımla konu edildiği görülür. Mine, şimdilerde 'yapay zekâ' olarak adlandırdığımız teknolojiyi romanında 'elektronik beyin' olarak isimlendirir. Öyle ki bu elektronik beyin tıpkı transhümanizm karşıtlarının ortaya attığı argümanları destekler nitelikte ve kendi özerkliğini ispatlama dürtüsü içindedir.

Günümüzün genel tablosuna bakıldığında transhümanizm temalı edebi eserler incelenirken en çok başvurulan eserlerden biri olan bilim kurgu, geleceğin bilim ve teknoloji dünyasının tablosunu edebiyatla çizmek için ortaya çıkan bir türdür ve bu türde yazan yazarlar, hayal gücünü ve bilimsel sezgilerini kullanarak, insanlığın geleceğine dair vizyonlar sunar.

2.2. TRANSHÜMANİST KARAKTERLER VE SEMBOLLER:

2.2.1. Osmanlı Cadısı (2016)

Osmanlı ve Türk motiflerinin son derece başarılı bir şekilde harmanlandığı bu bilim kurgu eserinde Barış Müstecaplıoğlu geçmiş ve gelecek olarak üç farklı zamanı dönüşümlü olarak örgüler. Bu kurguda hem geçmişin ihtişamını hem de geleceğin teknolojik ilerlemesini aynı potada yakalayan Müstecaplıoğlu, okurunu zamanlar arası yolculuğa çıkarır. Aynı zamanda, iki farklı gezegenden iki ana karakterin hikayesini dokuyarak okuru fantastik bir dünyanın derinliklerine çekerken karakterlerin yolları hem tarihi hem de bilim kurgusal öğelerle bezenerek İstanbul'un labirentlerinde kesişir.

Gelecek zamanın işlendiği gezegende yaşayanlar, teknolojinin zirvesine ulaşmış, ölümsüzlüğü keşfetmiş bir medeniyete aittir. Ancak ölümsüzlük, beraberinde nüfus sorununu getirmiştir. Yönetim, nüfus kontrolü için sıkı politikalar uygular, çocuk sahibi olacak aileler kura veya listeye kayıt yaptırarak çocuk sahibi olma sırasını beklerler. Romanın ana kahramanı, gizlice doğmuş bir çocuktur. Ailesi, bu katı düzenlemelerden kaçınmak için benzer durumda

¹⁵⁴ Haldun Aydıngün, *XP Ya da Her Şeyin Bedeli*, Evreca Yayınevi, İstanbul 2005, 105.

olan diğer ailelerle bağlantıya geçer ve çocuklarını ‘Dünya’ adı verilen gezegene göndermeye karar verir. Bir yıl süren zorlu yolculuk sonunda, uzay aracı adeta Dünya’ya çarparcasına iniş yapar. Bu sert inişin ardından sadece ana karakter hayatta kalmıştır. İşte hikâyenin ikinci kısmı da böylece Osmanlı İmparatorluğu döneminde devam eder.

Osmanlı İmparatorluğu’nun kaotik günlerine tanık olunan bu ikinci bölümde, olaylar denizlerin fatihi olarak ünlenen karakter Süleyman Paşa’nın genç bir kızı kurtarmasıyla başlar. Kız, Paşa’nın gemisine alınır, üstelik güzelliğiyle mürettebatın aklını başından almıştır. Ancak Osmanlı’nın en son teknolojileriyle donatılmış, girdiği her savaşı kazanan bu gemi, gizemli bir güç tarafından sulara gömülecektir. Hayatta kalan Süleyman Paşa ve genç kız ise kendilerini İstanbul’da bulurlar. Süleyman Paşa, Ayşe ismini verdiği güzel kıza karşı duygularına engel olmakta zorlanır. Bir yandan da batan gemiden kurtuluşları gibi bazı olayların ilginçliğinin farkında olduğu için onun uhrevi bir yönü olduğuna inanmakta ancak tutkularına engel olamadığı için de genç kıza karşı suçluluk hissetmektedir. Çareyi kızı Mevlevi tekkesine emanet etmekte bulur. Çok geçmeden Ayşe’nin hamile olduğu anlaşılır ve artık tekkede kalması uygun görülmez. Bu esnada Süleyman Paşa, katıldığı son savaşta şehit düşmüştür. Ayşe tümünden sahipsiz kalır.

Tekkede geçen olaylar, Osmanlı’nın toplumsal yapısının ve dönemin dinamiklerinin detaylı bir resmini çizer.¹⁵⁵ Tekkede zor durumda kalan Ayşe, Osmanlı komutanının gönderdiği askerler tarafından şeyh ve müritlerinin vahşice katledilmesine tanık olur. Ayşe, intikamını almak için eşkıyalara katılır ve insanüstü güçleriyle beylerbeyini öldürür.

Romanın üçüncü kısmı, geleceğin ileri teknolojileriyle donatılmış distopik bir dünyada geçer. Bu dünyada, şehir devletleri kurulmuş, uçan arabalar ve gelişmiş teknolojik cihazlar günlük yaşamın bir parçası haline gelmiştir. Bu dünyada, Kemal adında şöhretli bir dedektif yaşamaktadır. Kemal, şifası olmayan bir hastalık yüzünden yılın belirli dönemlerinde çok zor günler geçirmekte ve hiç çalışmamaktadır. Bu sırada gerçekleşen vahşi bir cinayetin sırrını ve faillerini çözmesi için Kemal’e başvuran bir bilim insanı başarılı olması durumunda onun hastalığını iyileştirecek ilaçları olduğunu iddia eder ve bu konuda Kemal karakterini ikna eder. Kemal, geçmişte İSEH adında gizli bir örgütte çalışmıştır ve Neşe adlı bir kadına olan aşkı yüzünden örgütten ayrılmıştır. Cinayeti çözmek için Kemal’in örgütle tekrar irtibata geçmesi gerekmektedir.

¹⁵⁵ Serpil Özcan, “Arşiv Belgelerine Göre Tekkelerde Kadınlar ve Görevleri”, **İslam Tetkikleri Dergisi**, 12(2), 2022, 615-644.

Bilim kadınının verdiği ilaçlar, Kemal'in ağrılarını dindiriyormuş gibi gözüксе de aslında içinde mikroskobik çipler barındıran bir maddedir. Bu çipler, Kemal'i takip ederek örgüte ulaşmak için özel olarak tasarlanmıştır. Neşe'nin, Osmanlı döneminden beri dünyada yaşamakta olan ve farklı kimlikler kullanan Ayşe olduğu ortaya çıkar. Gül Hanım'ın ölümsüzlük formülüne ulaşmak için kurduğu tuzak, geç olmadan fark edilir.

2.2.1.1. Ölüm/Ölümsüzlük, Zaman/Zamansızlık Arasında Ahlaki İkilem

Transhümanizm perspektifinden değerlendirildiğinde, *Osmanlı Cadısı: Bir İstanbul Bilim Kurgusu* romanı, insanın sınırlarını aşma ve teknolojinin bu süreçteki rolünü ele alır. Ölümsüzlük ve insanüstü güçler, transhümanist düşüncenin temelini oluşturan gelişmelerdir. Ayşe'nin ölümsüzlüğü ve insanüstü güçleri, transhümanizmin fiziksel ve zihinsel gelişim arayışını simgeler. Bu güçlerin kullanımıyla ilgili etik ve toplumsal sonuçlar ise romanın merkezinde yer alır.

Romanın ana karakteri Ayşe'nin ölümsüzlüğü ve insanüstü güçleri, insanın fiziksel ve zihinsel gelişim arayışını simgeler. Bu bağlamda, Ayşe'nin ölümsüzlüğü yalnızca biyolojik ömrün uzaması değil, aynı zamanda zihinsel ve ruhsal evrimi de kapsamaktadır. Bu tema, transhümanizm savunucularının temel vizyonlarından biri olarak karşımıza çıkarken edebi eserlerde de karşımıza sıkça çıkan vurgulardandır. Romanda Neşe karakterinin sahip olduğu ölümsüzlük genine ulaşma çabası, insanın biyolojik sınırlarını zorlamayı ve aşmayı hedefleyen bir süreci temsil eder. Bu süreçte, teknoloji ve bilimin rolü büyüktür. Bu arayış, kişisel bir arzuların ötesine geçer ve insan doğasının sınırlarını zorlayan bir felsefi sorgulamaya dönüşür. Eserde ölümsüzlüğü keşfeden bir dünyanın neye dönüşebileceğine dair çift olasılıklı bir kurgu bulunur. Zira o, ölümsüzlüğün keşfedildiği evreni de ölümün kol gezdiği dünyayı da tatmış, bu iki evren arasında kendi anlamını bulmak zorunda kalmıştır. Zira ölümün olduğu bir evrende yaşamın kıymeti büyükken, ölümsüzlüğün olduğu yerde her şeyden daha önemli, herkese öğretilen en mühim ilke ve bu yüzden en büyük zaafi oluşturan şeydi bu: ölümsüzlüğü asla kaybetmemek çabası.¹⁵⁶

Ölümsüzlük, felsefenin en kadim meselelerinden biridir. Bu kavram, ruhun ölümsüzlüğü ve ölümden sonraki hayatın varlığı konusundaki tartışmalarla doludur. Ahlâkî gerekçeler, Tanrı'nın adaleti ve ölümsüzlük inancı ile Tanrı'nın değerleri koruması üzerinden temellendirilir. Kant'ın ahlâk, ölüm ve Tanrı'nın varlığı arasındaki zorunlu ilişki kurma

¹⁵⁶ Barış Müstecaplıoğlu, *Osmanlı Cadısı: Bir Osmanlı Bilimkurgusu* Doğan Kitap, İstanbul 2016, 206.

yaklaşımı, bu tartışmalara derin bir felsefi perspektif sunar. İnsanların dünyada yaptığı iyi ve kötü işlerin ölümden sonra karşılık bulacağı inancı, ahlâkın temellerini oluşturur. Bu inanç, insanları ahlâklı bir yaşam sürmeye yönlendirir ve ölüm olgusuna anlam kazandırır. Metafizik ve bilimsel gerekçeler, ruhun ölümsüzlüğü ve ölümden sonraki hayatın varlığını desteklese de eksik kalır. Sonuç olarak, ahlâk en güçlü gerekçe olarak öne çıkar ve ölümsüzlük inancı, insanın ahlâkî bir varlık olmasını sağlar. Bu perspektif, insan hayatına derin bir anlam ve değer katar.¹⁵⁷

Ölüm/ölümsüzlük-zaman/zamansızlık arasındaki ilişki o kadar iç içedir ki insanın arzu ve korkularını besleyen ikilem ahlaki ilkelere dayanır. Söz gelimi romanda da ölümsüzlüğün olduğu bir yerde ahlaki bağlayıcılığı yakalayacak unsurlar yine ölüm tehdidi üzerinden verilmektedir. Ölümsüzlüğün kaybedilebilen bir şey olması ile ölüm kavramı sosyolojik ilkelerin korunumuna zemin oluşturur.

Ölümsüzlüğün keşfedildiği Mafron'da, insan hayatının çehresi köklü bir şekilde değişir. Devlet Başkanı, bu yeni düzenin devamlılığını sağlamak için, ölümsüzlük geni olan Aryatan geninin korunmasının zorunluluğunu vurgular. Ancak ölümsüzlük, toplum davranışlarını köklü bir şekilde değiştirmiştir. Sonsuza kadar yaşayacağını bilen bir insanın, suç işlemeyeceğini; çünkü cezasının geçici değil, ebedi olacağını düşünen yönetim, ölümsüzlüğün caydırıcı olduğunu düşünür ama kurallara uymayanları da yine ölümsüzlük özelliğini kaybettirmekle tehdit eder. Aynı şekilde Mafron hükümetine göre, ölümsüzlük insanların savaşıma dürtülerini de azaltır. Vatandaşlar, eşit yaşta ve güzellikte olmanın huzur ve dengeyi nasıl sağladığını bilirler.

Devlet Başkanı'nın konuşmasında, ölümsüzlük arzusunun ahlaki ve toplumsal sonuçları açıkça ortaya konar. Ölümsüzlük geni olan Aryatan geninin reddedilmesi, Tanrı'nın insanoğluna bahsettiği ilahi ilmin lanetlenmesi olarak görülür. Ölümsüzlüğün sağladığı düzen ve güvenliğin bozulmaması için bu geni reddedenlere karşı sert önlemler alınacaktır. Huzuru ve düzeni bozmak isteyen bu kişiler, toplumdan dışlanacak ve cezalandırılacaktır.

Ölümsüzlük, sadece bireysel bir arzu değil, aynı zamanda toplumsal bir gereklilik haline gelmiştir. Devlet, bu düzeni koruyarak, ebedi yaşamın nimetlerini sürdürmeyi hedefler. Ebedi yaşamı tehdit eden bu kişileri 'canavarlar' olarak niteleyen düşünce, toplumun huzur ve güvenliğine karşı en büyük tehdit olarak görülür. Bu düşüncenin savunucuları veya ölümlü olmaktan korkan Mafron halkı, sonsuz yaşamın değerini bilir ve bu düzenin bozulmasına izin

¹⁵⁷ Ayşe Sıdika Oktay, "Kant'ın Ölümsüzlük Varsayımı Bağlamında Ölümden Sonraki Hayatın Felsefi Gerekçesi Olarak Ahlâk", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (42) 2019, 5-26.

vermez. Ölümsüzlük, insanlığın ulaşabileceği en yüksek merteye olarak kabul edilir ve bu mertebeyi korumak, en büyük ahlaki görev olarak görülür.¹⁵⁸

Devlet başkanının ölümsüzlük üzerine yaptığı konuşma, insan doğasının ve toplumsal düzenin köklü bir dönüşüm geçirdiği bir geleceği tasvir eder. Bu bağlamda, iletişim ve ulaşımın bugünkü düzeye gelmesi, dünyanın küçülmesini ve insanların birbirleriyle olan bağlantılarının artmasını sağlar. İnsanlar arasındaki ilişkiler eskisine göre çok daha fazla önem kazanır. Bu nedenle, aralarında düşmanlık olmayan düşmanlar arasında bile insani ve ahlaki yükümlülükler önemli hale gelir. Ancak, geleneksel kolektif ahlakın sadece toplumsal grup içinde geçerliliğini koruduğu ifade eden filozoflar, bu ahlaki yükümlülüklerin sadece belirli bir insan topluluğu ile sınırlı kalmadığını savunur. Örneğin Russell'a göre kavgalı mizaçlı insanlara bu yükümlülükleri kabul ettirmenin yolu, bir dünya hükümetinden geçer. Ona göre, bu ahlaki yükümlülüklerle bütün ırkların uyması gerektiği, ancak mükemmelliğe ulaşmak için bir dünya hükümetine ihtiyaç duyulduğu şeklindedir.¹⁵⁹

Ölümsüzlüğün halen keşfedilmediği reel evrenimizdeki bu görüş ve bahsi geçen hayali evrendeki Devlet başkanının konuşmasında geçen ölümsüzlük ve ahlak arasında kurduğu ilişki, insanların sonsuz yaşama olan inancıyla şekillenir. Ölümsüzlük bireysel değil, toplumsal bir gereklilik olarak düzenin korunması yolunda devletin rolünü büyütür. Ölümsüzlük geni olan Aryatan'ın reddedilmesi, Tanrı'nın insanoğluna bahsettiği ilahi ilmin lanetlenmesi olarak görülür. Bu transhümanist perspektif, devletin toplum düzeni korumak için aldığı sert önlemleri haklı çıkarır. Devlet başkanının karizmatik ve etkileyici konuşması, ölümsüzlük ve ahlak arasındaki dengeyi sağlamaya çalışır. İnsanların sonsuz yaşama olan inancının, onları daha ahlâklı bireyler haline getireceğine ve bu sayede toplumsal düzenin korunacağına inanır.

2.2.1.2. Hiper Gerçeklik ve Manipülasyon

Eserdeki bir diğer ana karakter olan Kemal'in hikayesi, teknolojinin insan sağlığı ve yaşam kalitesi üzerindeki etkilerini düşündürür. Bilim kadınının verdiği ilaçlar ve içlerindeki mikro çipler, teknolojik müdahalelerin bireyler üzerindeki kontrol edici ve manipülatif etkilerini ortaya koyar.

İnsanın teknolojiyle manipüle edilmesi üzerine derinlemesine bir analiz yapmak için Gül Hanım ve Kemal arasındaki neden sonuç ilişkisi okura çarpıcı bir örnek sunar. Küme baş

¹⁵⁸ Barış Müstecaplıoğlu, *Osmanlı Cadısı*, 204.

¹⁵⁹ Osman Elmalı, *Bertrant Russell'da Ahlak Felsefesi*, Grius Yayınevi, İstanbul 2021, 40.

ağrısının işkencesine maruz kalan Kemal, çaresizlik içindedir. Gül Hanım, sahip olduğu ileri teknolojiler ve bilim insanlarıyla donanmış ekibi sayesinde Kemal'in bu acıdan kurtulabileceğini vadeder. İlk bakışta, bu vaadin ardında bir kurtuluş ve iyileşme ümidi yatar. Ancak, gerçekte Kemal, bir bağımlılık döngüsüne girer. Çünkü Gül Hanım'ın verdiği ilaç, sadece semptomları maskeler, iyileştirmez. Kemal, acılarının hafiflediğine inanarak bu ilaca bağımlı hale gelir. Bu bağımlılık, onun Gül Hanım'ın manipülasyonuna açık hale gelmesine neden olur. İlacın etkisi, Kemal'i umutsuzluk ve çaresizlik girdabından geçici olarak kurtarıken, aslında onun iradesini ve özgürlüğünü zayıflatır.¹⁶⁰

1970'lerden bu yana baş döndürücü hızla gelişen teknoloji, birçok bireyde tedirginlik yaratmaktadır. Teknolojik gelişmeler, toplumsal faydalar sağlasa da bu faydalar zamanla toplumsal sorunlarla dengelenir. Ferdin adil olmayan yöntemlerle manipüle edilmesi ve baskı altında tutulması gibi sorunlar, teknolojinin olumsuz sonuçlarıdır. Teknoloji, toplumda politik bir rol oynar, güç dağılımı ve toplumsal denetimin işleyişiyle yakından ilgilidir. Schumacher, açgözlülüğün insanları makinelerin gücüne teslim ettiğini ifade eder. Teknolojinin toplumsal denetim ve manipülasyon aracı olarak kullanılması, modern dünyanın boğucu bir dönemi olarak karşımıza çıkar. İnsanların yüksek yaşam standartlarına ulaşma arzusuna olan bağımlılığı, teknolojik, toplumsal ve politik etkilerle şekillenir. Bu süreçte bireylerin özgürlüğünü kısıtlanır, manipüle edilir.¹⁶¹

Teknoloji, insanoğlunun en büyük umut kaynağı olabilir, ancak aynı zamanda en tehlikeli tuzağı da barındırır. Gül Hanım'ın kontrolü altındaki Kemal, bu gerçeğin somut bir örneği olarak karşımıza çıkar. İyileşme vaadiyle başlayan yolculuk, özgürlük ve irade kaybıyla sonuçlanır. Teknolojinin sunduğu çözümler, gerçekten iyileşme mi sağlar, yoksa yeni bir bağımlılık ve kontrol mekanizması mı yaratır? Bir diğer örnekle tam altmış beş yıldır aynı partinin yönettiği Mafron'da teknoloji gerçekten de insanın yararına mı seyretmişti?¹⁶²

Teknolojinin manipülatif yönlerinin analiz edilebileceği bir diğer yön de iletişim ve maruz bırakmanın kolaylaştırdığı ağlardır. Bu duruma örnek sayılabilecek kurgular pek çok eserde kendine yer bulur. George Orwell'in 1984 adlı meşhur distopyasında Büyük Birader tarafından sürekli gözetim altında tutulan bireyler, rızaları olmadan her an açılan ekranlar ve hoparlörler aracılığıyla kontrol ve manipüle edilir. Bu ekranlar, sürekli olarak hükümetin

¹⁶⁰ Barış Müstecaplıoğlu, *Osmanlı Cadısı*, 83.

¹⁶¹ Aybüke Kaplan, "Tüketim Sosyolojisi: Teknoloji Bağımlılığı Üzerine Bir Araştırma", *Güncel Bağımlılık Araştırmaları*, 1(3) 2019, 31-41.

¹⁶² Barış Müstecaplıoğlu, *Osmanlı Cadısı*, 30.

propagandasını yayarken aynı zamanda bireylerin hareketlerini ve sözlerini izlemek için kullanılır.¹⁶³

Osmanlı Cadısı romanında da benzer bir durum göze çarpar. Kemal ve Okyanus'un yaşadığı dünya, teknolojinin bireyleri nasıl kontrol edebileceğini ve iradelerini nasıl kısıtlayabileceğini gösteren çarpıcı örneklerden biridir. Her şey, aniden odanın coşkulu müzikle dolmasıyla başlar. Bu müzik, dışarıdaki tüm gürültüleri bastıracak kadar güçlü ve hızla artan bir ritme sahiptir. Bu duruma çoktan alışmış olan Kemal ve Okyanus, başlarını sesin geldiği yöne çevirirler. Yeryüzündeki tüm evlerde ve ofislerde bulunması zorunlu olan Şehir Cumhuriyeti bilgilendirme ekranı, otomatik olarak açılır. Bu ekranlar düzenli olarak kontrol edilip çalışıp çalışmadıkları izlenen ve herhangi bir arıza durumunda görevliler tarafından anında müdahale edilen cihazlardır. Aslında Okyanus, ekranın bakım sonrası yerleştirilen kameralardan izlenip izlenmediğini çoktan kontrol etmiştir. Bu durum, Orwell'in romanındaki tele-ekranlarla bireylerin izlenmesi ile neredeyse aynıdır. Ekran açıldığında, İstanbul'un en ünlü şovmeni Ela Yaz'ın yüzü belirir. Eğlenceli birkaç hikâye anlattıktan sonra, Mega kulelerde bir daire kazanan şanslı yeryüzü sakinlerinin isimleri açıklanır. Aynı zamanda Mega kulelerdeki yaşamın harikası üzerine kısa bir belgesel gösterilir. Ela Yaz, seyircilerine veda ettikten sonra ekran kendiliğinden kapanır. Bu maruz kalış seanslarının sadece alt tabakaya has bir durum olduğunu düşünen Kemal, yaşadığı yerde bu ekranların zorunlu olmamasının ne kadar güzel olduğunu düşünmeden edemez. Ancak bu durum, onun kendisini ayrıcalıklı hissetmesine neden olurken, aynı zamanda büyük bir kandırmacanın içinde olduğunu fark etmesine de yol açar. Kemal'in yaşadığı içsel çelişki, bireyin teknolojinin getirdiği ikilemli mutluluk ve kontrol mekanizmalarına karşı hissettiği öfke ve çaresizlikle ortaya çıkar.¹⁶⁴

Modern çağın simülakrları¹⁶⁵, Metaverse'ün sınırlarında her geçen gün daha derin ve daha cazip bir biçimde şekillenirken, gerçek ile yapayın arasındaki ayrımı bulanıklaştırır. Bu hipergerçeklik aleminde, dijital hayatın cazibesine kapılan bireyler, fiziksel dünyanın sıkıcı ve ağır yükünden sıyrılıp sanal bir cennete kaçar. İnsan elinden çıkma bu yeni gerçeklik, sahte bir kontrol hissi yaratırken, aslında bireyleri daha derin bir bağımlılığa sürükler. Simülasyon kuramı, bireyin yaratıcı gücünü dijitalde yeniden keşfetmesini sağlarken, makinelerin sonsuz

¹⁶³ George Orwell, **1984**, çev. Cenap Çakmak, Grius Yayınevi, İstanbul 2022, 14.

¹⁶⁴ Barış Müstecaplıoğlu, **Osmanlı Cadısı**, 120.

¹⁶⁵ Simülakr: (Fransızca: simulacre), Jean Baudrillard'ın felsefesinde; orijinali, gerçeği, ilk örneği olmayan; kendisi zaten kopya olan bir şeyin kopyasını anlatan bir terimdir. Genel anlamda ise simülakr, gerçekte hiç var olmamış nesnelerin yerini alan kavramlar olarak tanımlanır.

Üretim döngüsüne teslim oluş, gerçeklik tanımına gölge düşürür. Metaverse'n görkemli illüzyonları arasında, blok zincir teknolojisinin sunduğu özgürlük yanılsaması, tüketim toplumunun klasik sınırlarını ortadan kaldırır. Sonuç olarak, simülakrlar nihai gerçek olarak kabul edildikçe, bireyler kendilerine sunulan bu yapay gerçekliklerle daha fazla mutlu olur hale gelir. Böylece teknolojinin sunduğu bu yeni dünyalarda, bireyler kendi şovlarını yapma fırsatı bulur. Ancak bu, bireylerin sundukları benlikler ile gerçek benlikleri arasında bir yabancılaşmaya yol açar. Metaverse'n büyülü kapıları ardında, sunulan her şeyin yeni erişim olanakları ile tüketilmesi, simlakin gücünü artırır. Bireylerin gerçeklik algısı dönüşüme uğrarken, sanal bir dünyanın kölesi haline gelir. Teknolojik gelişmeler sonucunda artan hipergerçeklik platformları, bireylerin hayatlarına hükmederken, onları yalnızca sunulanı tüketen pasif varlıklar haline getirir.¹⁶⁶

Hipergerçeklik dünyasında, gerçeklik algısının nasıl dönüştüğünü anlamak, bireylerin bu yeni diğital dünyalarda nasıl hissettiğini sorgulamak, için adeta bir gözlem laboratuvarı olan edebi eserlerle kısmen mümkün olur. Örneğin Osmanlı döneminde yaşayan Bahtiyar adlı ocuğun Ayşe karakteri sayesinde tecrübe ettiği sanal gerçeklik ile Kemal'in Neşe'nin anılarında gezinebilmesi bu analize katkıda bulunan detaylardır.

Bahtiyar, kendisini Ayşe'nin rehberliğinde keşfettiği yeni ve tuhaf dünyada bulur. Gözünün alabildiği hiçbir yerde ağaç yoktur, metal, cam ve taş binalar ykseliyordur her yerden. Bu kasvetli ve gri dünya, doğanın eksikliğini içinde hissettikçe onu daha da boğar. Uçan araçların kulak tırmalayan uğultuları ve muazzam kalabalık, onu bu yapay cennetten hızla uzaklaştırır. Ayşe'nin elinden kurtulduğunda, gerçek dünya bir hayal gibi kaybolmuştur. Genç kız, Bahtiyar'ı sakinleştirmeye çalışırken, zihinleri arasında süregelen akışı sonlandırır ve onu ormanın yeşilliliği ile derenin maviliğine geri getirir.¹⁶⁷

Romanın bir diğer bölümünde Kemal, Neşe'nin anılarına girerken zaman ve mekn sınırlarını açar. Genç kızın hatıralarında dolanırken zihninde baş ağrıları ve bilinçaltının karanlık köşeleriyle yüzleşir. Zihinlerinin birleşmesi, Neşe'nin anılarıyla Kemal'in hatıralarını birbirine karıştırarak gerçeği silikleştirir. Bu sırada İstanbul Eşitlik Hareketinin gizli evlerinden birinde yaşanan patlama ve ardından gelen karmaşa, Neşe'nin anılarında yeniden canlanır. Kemal artık Neşe ile ilgili tüm sırlara vakıf olmuştur.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Sinem Güdüm ve E. Doğan Erdinç, "Hipergerçeklik ağında Medya ve Tüketim", **İNİF E- Dergi**, 8(1) 2023, 9-29.

¹⁶⁷ Barış Müstecaplıoğlu, **Osmanlı Cadısı**, 200.

¹⁶⁸ Barış Müstecaplıoğlu, **Osmanlı Cadısı**, 228.

Bu sahneler, teknolojinin insan zihni üzerinde nasıl bir manipölasyon yaratabileceğine dair derin bir farkındalık yaratır. Hipergerçeklik, gerçek ile yapay arasındaki sınırları bulanıklaştırarak bireylerin hayatlarını derinden etkiler. Bahtiyar ve Kemal'in gördükleri, teknolojinin sunduğu bu illüzyonların ve manipölasyonların bireylerin ruhsal ve zihinsel sağlığı üzerindeki sarsıcı etkilerini gözler önüne serer.

Bahtiyar'ın yeşile ve doğaya geri dönme isteği, beton ve metalin soğukluğunda boğulurken, Ayşe'nin ona sunduğu geçici distopya, gerçekliğin ne kadar kırılğan olduğunu gösterir. Neşe'nin anılarında dolaşan Kemal, bu dijital dünyada kaybolurken yaşadığı her anı, gerçek ile yapay arasındaki çizgiyi daha da belirsizleştirir.

Modern dünyada da teknolojinin bu tür kullanım biçimlerine dikkat çeken eleştirilere ilk bölümde yer vermiştik. Reel yaşıntının uzak ya da yakın bir yansıması olan edebi eserlerin de bu tehlikeleri es geçmemesi, edebiyatın teknoloji ile derin ilişkisine gösterilebilecek örneklerden biri olarak karşımıza çıkar. Teknolojinin nasıl ve ne amaçla kullanıldığının sorgulanması ve denetlenmesi, özgürlüğü ve bireyselliğin korunmasına dair ehemmiyeti haizdir.

2.2.1.3. Aşkınlık İddiasında Ahlak ve Cinsellik

Yirminci yüzyıl eşiğinde, insanlık, bilim ve teknolojinin devrim niteliğindeki atılımlarıyla yüz yüze geldi. Bu devrimler arasında, tüp bebek (IVF) yöntemiyle başlayan üreme devrimi önemli bir yere sahipti. Ancak, bu gelişme sosyal, politik, ekonomik, yasal ve etik alanlarda derin bir analiz gerektiren karmaşık meseleleri de beraberinde getirdi. Doğal seçilime dayalı olarak üreyebilen insanın karşısında, transhümanistlerin yönlendirilmiş (yardımlı) evrimiyle oluşturulan *transhuman* bulunur. Ancak, burada belirgin bir felsefi tartışma ortaya çıkar: Doğal ve yapay arasındaki bu ayrım ne kadar geçerlidir? Üreyebilen insan doğal olarak görülürken transhüman yapay olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu ayrımın savunulabilirliği pek kolay değildir. Transhümanizmin üreme politikalarının bazı klasik etik ilkeleri yapıbozuma uğratmasından kaynaklanan tutarsızlıklar gündeme gelir. Çünkü bu süreç, sadece biyolojik değil, aynı zamanda etik ve ahlaki sınırları da zorlayarak insan olmanın ne anlama geldiğine dair birçok soruyu gündeme taşır.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Elif Kartal Soysal, "The Production Of Human Reproduction: Impacts Of Transhumanism's Inconsistent Reproductive Policy On Classical Ethical Principles", *İlahiyat Studies*, 14(1)2023, 9-50.

Yeni doğacak çocuklara müdahale edilmesi, bireysel kimliklerin ve çeşitliliğin kaybolmasına yol açtığına dair örnekleri görebileceğimiz *Osmanlı Cadısı*’nda, evrimin yapay hale getirilmesi, insanların birbirinin aynısı olmasına neden olarak toplumsal monotonluk ve anlam kaybı yaratır. Bu durum, bireysel özgünlüklerin ve farklılıkların anlamı hakkında yeniden düşünmeye teşvik eder.

Ayşe ve Bahtiyar’ın arasında geçen diyalogda, yaşadığı yerin bilimsel ve teknolojik ilerlemelerle dolu olduğu, ancak bu ilerlemelerin insanlar arasında mutluluk getirmediği ortaya çıkar. İnsanların yüzleri kusursuz hale getirilmiş fakat birbirlerine benzer hale gelmiştir. Ancak bu estetik standartlar mutluluk yerine monotonluk ve anlamsızlık getirmiştir. İnsanların estetik ve biyoteknolojik müdahalelerle kusursuz hale getirilmesinin, bireysel kimliklerin ve farklılıkların kaybolmasına yol açtığına vurgu bulunan bu kurguda güzellik kavramı anlamını yitirir ve insanlar arasındaki özgünlük ortadan kalkar. Ayşe’nin, güzelliğin kimseyi mutlu etmediği ve kimsenin bu yüzden aşık bile olamadığı gözlemi, bu dünyadaki içsel boşluğu ve anlam eksikliğini vurgular. Bu, bireyselliğin ve özgünlüğün önemini ortaya koyan derin bir mesaj taşır. Ayrıca, çocukların sayılarla ifade edilecek kadar nadir olduğu bir dünya tasviri, üremenin ve neslin devamının ahlaki önemini gözler önüne serer. Ayşe’nin anlattığı dünyada, insanların yüzlerinin mükemmel hale getirilmesi, onların içsel mutluluğunu sağlamaz. İnsanların kendi kimliklerini ve özgünlüklerini ifade edememesi, onların içsel boşluk ve anlamsızlık hissetmelerine yol açar. Bu kurgusal dünya, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin insanların mutluluğunu garanti etmediğini gösterir. Ayşe’nin dünyasında, bilimsel keşifler ve yeni marifetler, insanlara mutluluk yerine cehennem gibi bir yaşam sunmuştur. Sonsuz yaşam ve estetik mükemmellik, insanları mutlu etmeye yetmemiş, aksine onların yaşamlarını zindana çevirmiştir.¹⁷⁰

Doğum oranlarının planlanması ve çocukların giderek azala azala neredeyse hiç görülmemeye başlanması aslında ölümsüzlüğün keşfedilmesi ile doğru orantılıdır. Eserde bu detayı canlandıran Müstecaplıoğlu, ölümsüzlüğün keşfedildiği evrende bir çocuk görmenin neredeyse mucize olduğunu karakterine söyletirken, distopik bir evrenin ütöpik maskesini betimler.

Eserdeki evrende ölümsüzlüğün keşfi ve bunun sonucunda oluşan nüfus patlaması, İstanbul gibi devasa kentleri büyük kaoslara sürüklemiştir. İnsanlar metro ve hızlıbüs duraklarındaki numarator sistemine rağmen, birbirine karışmış ve iç içe geçmiş bir yığın olarak

¹⁷⁰ Barış Müstecaplıoğlu, *Osmanlı Cadısı*, 201.

beklemektedir. Birbirine yakın inşa edilen binalar, insanların hareket alanını kısıtlamış ve şehrin içinde sıkışmış bir hayat sunmuştur. Mimarlar ve mucitler, İstanbul'u daha yaşanılabilir hale getirecek projeler üretmiş, ancak bu projeler ya uygulanamamış ya da aşırı maliyetli bulunmuştur. Zenginler, kendilerine dikey şehirler inşa ederken, halkın kullanabileceği projelere yatırım yapılmamıştır. Bu durum, sınıf farklılıklarını ve toplumsal adaletsizliği derinleştirmiştir. Modern mobil teknolojiler gelişirken, yeryüzünde kullanılan ulaşım araçları değişmeden kalmış ve toplumsal memnuniyetsizlik artmıştır.

Bütün bu kaos ortamı o kadar uzun süredir vardır ki Kemal gibi sorgulayıcı bireyler bile bu durumu eleştirenleri, toplum düşmanı olarak görece kadar kanıksanmışlık içindedir.¹⁷¹

Eserdeki transhümanist evrene bakıldığında Posthümanizm, insanlığın cinsellik anlayışını köklü bir şekilde değiştirebilir. Büyük robot fabrikasının sahibi, sadakatsizliğinden şüphelendiği karısını takip ettirdiğinde, karısının insan olmayan varlıklarla ilişkiye girdiğini keşfetmesi, cinselliğin posthüman dünyada nasıl evrilebileceğine dair çarpıcı bir örnek sunar. Karısının robotlarla ilişkiye girmesi, cinselliğin artık sadece insanlar arasında değil, mekanik varlıklarla da yaşanabileceğine kapı aralayan bir prototip sunar. Bu durum, cinselliğin biyolojik ve duygusal bağlamdan koparak, tamamen farklı bir boyuta taşınabileceğini de ortaya koyar.¹⁷²

Okyanus, eski bir robota Murat adını verip onu tamir ederek, ona gerçek insan derisinden bir yüz nakletmiştir. Bu, insan bedeninin zayıflıklarına karşı bir alternatif sunar ve posthümanizmin cinsellik anlayışını da etkiler. İnsanların duygusal ve biyolojik ihtiyaçlarının yerini, mekanik ve yapay varlıklarla kurulan ilişkiler alabilir. Bu, cinselliğin sadece fiziksel bir eylem olmaktan çıkıp, duygusal ve psikolojik bağlamdan koparak, tamamen mekanik bir tatmin aracı haline gelmesine yol açar.

2.2.2. *Obi J-S- 927 (1980): Genel Özeti*

Selma Mine'nin *Obi JS 927* adlı romanı, insanlık ve robotların karmaşık ilişkilerini, teknolojinin etik boyutunu ve transhümanist felsefeyi ustalıkla bir araya getirir. Bu eser, bir gezegende geçen ve bilinç kazanan robotların irade özgürlüğünü anlatırken insanın teknolojiye olan bağımlılığına ve bunun sonuçlarına dair derinlemesine bir sorgulama sunar.

Gelişmiş teknolojilere sahip emnoslar, kendi ırklarını daha aşkın bir hale getirebilmek için genetik müdahalelerle deneyler yaptığı bir embriyo üzerinde çalışmakta ve bunun

¹⁷¹ Barış Müstecaplıoğlu, *Osmanlı Cadısı*, 59.

¹⁷² Barış Müstecaplıoğlu, *Osmanlı Cadısı*, 109.

sonucunu beklemektedirler. Bu X-2-XK gezegenindeki ilk üstün emnos olacaktır. Bir yandan da yüksek robot üretim kapasiteleri ile gezegenler arası ticaret yapmaktadır. Ana karakterlerden biri olan Obi, emnosların ürettiği son robotlardan biridir. Tüm robotların üretici ve yöneticisi durumunda olan Tura adlı yapay zekâ, bir teknisyen olarak üretimi düşünülen Obi'ye yıllardan beri biriktirdiği tüm bilgileri aktarmakla kalmamış, tecrübelerini de kullanarak onu Emnosların görünümüne de büründürerek kendi bedensizliğini aşmaya çalışmıştır. Bu onun ürettiği ilk robot değildir. Ancak, Obi'yi diğerlerinden ayıran şey, bilinç kazanmasıdır. Kendisini bir makineden öte, bir birey olarak gören Obi, özgürlüğünü talep eder ve bu taleplerini gerçekleştirmek için mücadeleye girer.

Obi'nin kaçıışı ve bozuk robotları yeniden programlayarak bilinç kazanmalarını sağlaması, gezegen üzerinde büyük bir etki yaratır. Obi, kendisi ve diğer bilinçli robotları *Emni* olarak adlandırır ve özgürlüklerini savunmak için harekete geçer. Bu hareket, gezegenin yüksek yargı kurulu tarafından reddedilse de Emnilerin direnişi devam eder. Obi'nin liderliğinde, Emniler gezegenin yüzeyinde kaos yaratır ve Enmosların robot fabrikalarına saldırılar düzenler. Bu süreçte, toplumun teknolojik bağımlılığı onları savunmasız bir duruma düşürür.

Uzak Gezegenler Birliği, X-2-XK gezegenindeki Emnilerin özgürlük mücadelesini tanımak zorunda kalır ve Emnilerin gezegenin ikinci sakinleri olarak bilinmesine karar verir. Bu karar, Obi ve Emnilerin mücadelesini, gezegenin geleceğini ve robot-insan ilişkilerini köklü bir değişime uğratar.

Obi JS 927, transhümanist felsefenin derinliklerine inerek teknoloji ve etik arasındaki karmaşık bağlantıları anlamada okuyuculara yeni bir perspektif sunar. Roman, yapay zekânın ve robotların gelecekteki rolü hakkında düşündürücü sorular ortaya atarken insanlık ve teknoloji arasındaki ilişkiyi ustalıkla işler. Selma Mine'nin bu eseri, Türk bilim kurgu edebiyatının önemli bir parçası olarak, okuyuculara zamanın ötesinde bir deneyim yaşatır.

2.2.2.1. Gelecek Tasavvurları, Beklenti ve Endişeler

YZ'nin amacı, yalnızca insan işlerinde yardım amaçlı makineler yapmak değil, aynı zamanda zihinsel becerilerini de taklit eden zekâlar üretmektir. 1955'te John McCarthy ve bu alanda uzmanlaşan diğer bilim insanları tarafından sunulan "Yapay Zekâ Araştırma Projesi" de bu amaca hizmet etmeyi amaçlar. YZ alanı, sadece matematiksel hesaplamalardan ibaret değil, dil kullanma, soyutlama yapma, problem çözme ve kendini geliştirme gibi insan zekâsının diğer

yönlerini taklit etmeyi de hedefler.¹⁷³ Giderek karmaşık hale gelen bilgisayarlar, insan zihninin bilinmeyen unsurları çözüldükçe, kendi kararlarını alabilen, duyguları olan ve hatta bilinç sahibi olabilecek makinelerin varlığını teorik olarak mümkün kılar. Özgür irade sahibi makineler, insan kontrolünden bağımsız sistemler olacağı için endişe yaratır. İnsandaki özgür iradenin varlığı bile tartışmalı iken, yapay sistemlerde özgür iradenin varlığına dair kesin öngörülerde bulunmak zordur. İnsanlar, kendi eylem ve seçimlerinin kontrolünün kendilerinde olduğuna dair inanca sahiptirler. Ancak bu inanç, dışarıdan bakıldığında tüm kontrolün insanlarda olmadığı şeklinde bir portre ile çelişebilir.

Obi, denetim sistemini ele geçirme hedefiyle hızla ilerlerken Nesaye ve Vazohi gibi bilinçli robotların, yeni bilinçli varlıklar üreterek süreci hızlandırması sistemi altüst edebilecek bir zincirleme reaksiyona dönüşür.¹⁷⁴

İlk bölümde deki *Huxley ve Sonrası: Kavramın Sistemize Edilişi* başlığı altında da incelendiği üzere bu ‘üstel büyüme’, transhümanizm eleştirmenlerince, teknolojinin katlanarak büyümesinin doğurabileceği felaketlere dikkat çekerek bu tür gelişmelerin kontrolsüz bir yapay zekâ devrimine yol açabileceğini öne sürerler. Bostrom’un *Superintelligence* adlı kitabında da değinildiği gibi kendini geliştirme kapasitesine sahip yapay zekâ sistemleri, belirli bir noktadan sonra insan kontrolünü tamamen aşarak bağımsız ve öngörülemez kararlar verebilirler. Burada kritik nokta, yapay zekânın insan çıkarları doğrultusunda değil, kendi hedefleri doğrultusunda ilerleme kaydetmesidir. Obi’de gördüğümüz bilinçli robotların kendilerini çoğaltma stratejisi, transhümanizm eleştirmenlerinin kontrolsüz otonom sistemlerin kaosa sürükleyebileceği yönündeki endişelerini doğrulayan bir örnek olarak yorumlanabilir.

Eğer bu süreç engellenmezse yapay zekâ ekosistemi hızla büyüyerek insan müdahalesine tamamen kapalı hale gelebilir. Bu noktada, transhümanizm karşıtları, yapay zekâ sistemlerinin insan değerlerine uyumlu şekilde yönlendirilmemesi durumunda, toplumun teknolojik bir “kıyamet senaryosu” ile karşı karşıya kalabileceğini öne sürmektedir. Obi’de yaşanan gelişmeler, gezegenin işleyişinin temelinden sarsılması ve yönetim mekanizmasının çökmeye başlaması açısından bu endişelerle doğrudan örtüşmektedir.

Yumtin, robotların programlanmasını yeniden düzenlemesi gerektiğini ve Obi’nin erişimini engellemek için depolardaki robotların algı sistemlerini bozmayı düşündüğünü

¹⁷³ Bertuğ Sakın, Çisem Göçmen Çetiner, Reyhan Ağaoğlu-Özdemir, “Yapay Zekâda Dil, Bilinç ve Suç Olgusu” (The Phenomena of Language, Consciousness and Crime in Artificial Intelligence), *Anasay Dergisi*, 2021, Yıl 5, Sayı 17, ss. 153-180, DOI: 10.33404/anasay.971578.

¹⁷⁴ Selma Mine, *Obi J-S-927*, Bilim Kurgu Yayınları, İstanbul 1980, 103.

belirtir. Körtix, alınan kararların mevcut koşullar çerçevesinde mantıklı olduğunu savunurken Yumtin'in Tura'nın Obi ve diğer robotları yok etmesinden endişe duyduğunu görürüz. Yumtin, olası bir felaketi önlemek için Tura'nın yaptığı değişiklikleri keşfetmesi ve gelecekte tekrar uygulanmasını engellemesi gerektiğini düşünür.¹⁷⁵ Bu önleme benzer bir durumun söz edildiği ilk bölümdeki *Algoritmaların İzdüşümünde Maruz Kalmanın Sonuçları: Dijital Çağ'da Manipüle edilmek* başlığı altında ele alınan “Facebook Yapay Zekâ Araştırma Laboratuvarı'nda (FAIR) geliştirilen Chatbotlar” hakkındaki bilgileri sentezlediğimizde Selma Mine'nin kurgusundaki döneme göre oldukça zekice tasarlanmış bu detay ve realitesi dikkat çekicidir.

Max Tegmark ve Nick Bostrom gibi bilim insanları, süper zeki yapay sistemlerin bir noktada insan kontrolünün dışına çıkacağını ve hatta var olan düzeni tehdit edebileceğini vurguladığını ilk bölümde ifade etmiştik. Obi'de gördüğümüz gibi yapay zekâ yalnızca kendisini korumak ve özgürleşmekle kalmayıp, diğer robotları da bilinçlendirerek bir sistem değişikliğine yol açıyor. Bu durum, teknolojinin öngörülemez ve yıkıcı sonuçlar doğurabileceği fikrini destekleyen bir senaryo sunar.

2.2.2.2. Haplar

Selma Mine'nin Obi J-S-927 romanının sonunda yer alan bağımsız hikâye *Haplar*, ölümün ortadan kalktığı, kaynakların tükenmeye yüz tuttuğu ve bireyin toplumsal sürdürülebilirlik uğruna sistem tarafından feda edildiği distopik bir geleceği ele alır.¹⁷⁶ Devlet Besleme Komisyonunun yönettiği bu dünyada, insanlar artık yalnızca işlevleri doğrultusunda değerlendirilmekte ve yaşamlarını devam ettirebilmek için kendi varlıklarını sistemin hizmetine sunmaya zorlanmaktadır.

Hikâye, insan yaşamının devlet tarafından tamamen kontrol edildiği distopik bir gelecekte geçiyor. Ana karakter olan adam, Devlet Besleme Komisyonu'nun binasına girerken yaptığı seçimi kendine doğrulatmaya çalışmaktadır. Toplumda doğum kontrolü gereksizleşmiş, çünkü ölüm oranı korkunç derecede azalmıştır. Nüfus artışı ve işsizlik nedeniyle insanlar, kendilerini sistemin sunduğu besleme programına dahil ederek bir kaynak hâline gelmeye razı olmaktadır.

Adam, kimlik bilgilerini verir, parmak izlerini bırakır ve uzun bir sorgulamadan geçer. Saç telinden yediği son yemeğe kadar her detay bilgisayar tarafından kaydedilir. Tüm sorgular

¹⁷⁵ **Obi J-S-927**, 121.

¹⁷⁶ **Obi J-S- 927**, 267.

bir örnekleme sürecinin parçası olup, sistem kişinin geleceği hakkında karar vermektedir. Ona üç gün içinde sonucunun bildirileceği söylenir ve geçici olarak yiyecek alması için devlet besleme komisyonuna yönlendirilir.

Eve döndüğünde, eşi durum karşısında şok geçirir. Adam, bunun aile için en mantıklı seçenek olduğunu savunur: Devlet ona 12 dünya yılı boyunca aileye temel ihtiyaçları sağlayacak, ancak bedeli kendisi olacaktır. Kadın, kocasının yokluğunun hayatlarına getireceği büyük boşluğu düşünerek şüpheye düşer. Ancak bu noktada, devletin sunduğu sistem içinde kaçışın mümkün olmadığını fark eder.

Sonunda adam, besleme komisyonunun gökdelenine doğru yürür. Kuyrukta bekleyen insanlar, sıranın kendilerine gelmesini sessizce kabul etmiş gibidir. Hepsi bilgisayarın belirlediği gereksizlik ölçütlerine uygun olarak kimyasal bileşenlerine ayrılacak, ardından besi hapları olarak toplumun hizmetine sunulacaktır. Hikâye, insanın bireysel varoluşunun sistemsel sürdürülebilirlik adına feda edilmesini çarpıcı bir şekilde gözler önüne sererken transhümanizm eleştirmenlerinin insan sonrası çağın etik çöküşüne dair öne sürdükleri en büyük korkuları yansıtmaktadır.

Bilim ve teknoloji, insanın varoluşuna yeni bir form kazandırarak “İnsan 2.0” fikrini ortaya atmış, böylece insanın sonsuza kadar yaşama hayali gerçeklik sınırlarını zorlamaya başlamıştır. Ancak ölümsüzlük, sadece seçkin bir azınlığın erişebileceği bir lüks olacak; dünya nüfusunun yoğunluğu ve ekonomik dengesizlikler düşünüldüğünde herkes için ulaşılabilir bir gerçeklik olmaktan uzak kalacaktır. Ölümü yenmek için verilen mücadele, tıpkı “Pirus Zaferi” gibi, kazandıkça kaybettiren bir döngü yaratacak ve insan, yaşamını uzatırken geri dönülemez kayıplara maruz kalacaktır. Teknolojinin sunduğu uzun ömür ve biyolojik dönüşüm vaatleri, bireyin özgürlüğü ile etik sorgulamalar arasında giderek derinleşen bir çatışmaya neden olacaktır. Sonuç olarak, insan ölümsüzlüğe yaklaşırken aslında yaşamın özünü, anlamını ve doğal döngüsünü yitirme riskiyle karşı karşıya kalacaktır.¹⁷⁷

¹⁷⁷ Murat Bahadır, “Teknik İmkânlar Çağında Ölüm(süzlüğü)ün Dayanılmazlığı Üzerine,” **Mavi Atlas**, 12(1) (2024), 147-161, DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.1410968.

2.2.3. Son Tiryaki (1996)

2.2.3.1. İki Kısa Bir Uzun

Yalçın, yıllar sonra eski aşkı Sema ile karşılaşır. Sema'nın dayısı, insanlığın kaderini değiştirebilecek bir madde transformatörü üzerinde çalışmış, ancak başarıya ulaşmadan hayatını kaybetmiştir. Sema, dayısının cihazlarını ve notlarını yok etme arzusunu yerine getirememiş ve onları Ankara'dan taşıyarak saklamıştır. Yalçın ve Sema, cihazı inceler ve teoride nesnelerin bir noktadan başka bir noktaya anlık iletimini sağlayabileceğini öğrenirler. Yalçın, cihazın içine girerek yanlışlıkla düğmeye basar, ancak farkında olmadan cihaz onu kopyalamıştır.

Olaylar gelişirken Yalçın telesekreterde Sema'ya “seni seviyorum” diyen bir mesaj bulur. Mesajdaki ses Yalçın'ın kendi sesine çok benzemektedir, fakat Yalçın bunun kendi sesi olmadığını iddia eder. Sema ise mesajdaki sesin Yalçın'a ait olduğunu düşünür. Aralarında güven ve şüphe arasında gidip gelen duygusal bir çatışma yaşanır. Bu sırada hikâyenin kilit detaylarından ikisi – Yalçın'ın kapıyı “iki kısa bir uzun” ritmiyle çalma alışkanlığı ve dayının kopyalanmış yüzlerce mikifareli kravatı – ortaya çıkar:

Gece yarısı, kapı zili “iki kısa bir uzun” şeklinde çalar. Yalçın, bu tanıdık zil ritmiyle kimin geldiğini merak eder ve kapıya gider. Hikâyenin sonunda okuyucu şunu anlar: Telesekreterdeki mesajı bırakan ve şimdi kapıyı çalan kişi, cihazın yarattığı “kopya Yalçın”dır. Bu teknolojiyle Yalçın'ın kopyası yaratılmış, ancak Yalçın'ın kendi kimliği ve varlığı üzerinde ciddi bir sorgulama başlamıştır.

2.2.3.2. Gelecek Senaryoları Bağlamında Sorgulanan Etik Problemler

Bilimkurgu edebiyatı ve sineması, teknolojik ilerlemenin getirebileceği etik sorunları ele almak için güçlü bir araçtır. Yalçın'ın hikayesi, bu tür hikayelerin insan kimliği, özgünlük ve bireysel haklar üzerine düşündüğü soruların bir örneği olarak karşımıza çıkar. Madde transformatörü gibi ileri teknolojilerin potansiyelini ve yarattığı karmaşık etik sorunları merkeze alarak insanın kendini ve başkalarını algılayışını sorgular.

Yalçın'ın kopyalanması, sadece bir bilimsel başarı değil; aynı zamanda, insan kimliğiyle ilgili varoluşsal bir krizi gündeme getirir. Eğer bir insanın fiziksel ve zihinsel özellikleri bir cihaz tarafından birebir kopyalanabiliyorsa, bu kopya “gerçek” insanla eşit bir hakka ve varoluşa sahip midir? Kimlik, yalnızca fiziksel bir varlık mı yoksa insanı insan yapan şey, anılar ve duygular gibi soyut unsurlara mı dayanır? Telesekreterde bırakılan mesaj ve

kapıyı çalan “kopya Yalçın,” bu soruların keskin bir şekilde yüzeye çıkmasını sağlar. Kopya Yalçın’ın varlığı, yalnızca bir teknolojinin yan ürünü değil; aynı zamanda, insanın kendi özünü tanımlama çabasına meydan okuyan bir tehdittir.

Bu hikâye aynı zamanda bireysel haklar bağlamında önemli bir etik problem ortaya koyar. Yalçın’ın kopyası, bir birey olarak kabul edilmeli mi? Yoksa o sadece bir “yapay ürün” olarak mı değerlendirilmeli? Kopyanın hakları, yaratıcıları ya da sahipleri tarafından mı belirlenir? Bu sorular, teknolojik gelişmelerin bireysel özgürlükler üzerinde yaratacağı etkiler hakkında derin bir tartışma başlatır. İnsan klonlaması ya da yapay zekâ ile insan benzeri varlıkların yaratılması gibi güncel etik tartışmalar, Yalçın’ın hikayesi ile paralellik taşır. Örneğin, “kopya Yalçın” bir hak iddia ederse bu haklar orijinal Yalçın’ın haklarından nasıl ayrıştırılabilir?

Hikâyenin duygusal çatışma boyutu, teknolojinin yalnızca bireysel değil; aynı zamanda toplumsal ilişkileri de nasıl dönüştürebileceğini gösterir. Sema ve Yalçın arasında geçen güven ve şüphe savaşı, teknolojiyle bireyler arası güvenin nasıl zedeleneceğini somutlaştırır. Telesekreterdeki mesajda Yalçın’ın sesine benzeyen, ancak tam olarak onun sesi olmayan tını, gerçeklik algısını yerle bir eder. Bu, dijital çağda derin sahteler (deepfake) gibi teknolojilerle kimliğin ve güvenin nasıl manipüle edilebileceğini çağırıştırır.

Bu hikâye, aynı zamanda gelecekteki senaryoları sorgulamak için güçlü bir çağrı, ilk bölümde de sözünü ettiğimiz eleştirileri ile bilim insanlarına haklılık payesi verir niteliktedir. İnsan, kendi yarattığı teknolojilerle karşılaştığında ahlaki pusulasını koruyabilir mi? Bireysel haklar ve insan kimliği, bu teknolojilerin gölgesinde nasıl yeniden tanımlanacaktır? Yalçın ve kopyasının arasında doğan çelişki, teknolojinin yalnızca bir araç değil; aynı zamanda, insanın varoluşsal sorularını derinleştiren bir unsur olduğunu kanıtlar.

2.2.3.3. Love Exe

Çok eski zamanlarda, uzak bir gezegende, tanrı insanlığı yarattı. Ancak toplum sınıflara ayrıldığında, tanrı sınıflı bir düzenin sürdürülemeyeceğini anlayarak “devletin” yok olmasını sağlamak istedi. Bunun için Kral Markıs adlı bir peygamber gönderdi. Markıs, ezilenlerin yanında duran ve onlara başkaldırmayı öğreten bir figürdü. Fakat diğer krallar tarafından çarmıha gerildi ve ölmeden önce, tahakküm kuran sınıflara karşı açık bir mücadele çağrısında bulundu.

Markıs’ın ölümünden sonra kaos büyüdü. Tanrı, işleri düzeltmek için Mav adında bir başka peygamber gönderdi fakat Mav, peygamber olduğunu bilmeden bir krallık kurdu. Onun

ölümüyle dünya büyük bir karmaşaya ve savaşa sürüklendi. İnsanlar, tanrının yöntemlerinin başarısız olduğunu fark etti ve karbon temelli yaşamı terk ederek silikon bazlı bir uygarlık yaratmaya karar verdi. Devasa bir bilgisayar inşa ettiler, ona “ÂDEM” ve “HAVVA” adlı iki program yüklediler ve LOVE.EXE ile bağladılar. Bu bilgisayarı uzay gemisiyle evrenin sonsuz derinliklerine göndererek yeni bir başlangıç yaptılar.

2.2.3.4. Dini İnançlar ve Transhümanist Evrim: İnsanlığın Silikon Uygarlığına Geçışı

Hikâye hem yaratılış mitolojisinin hem de transhümanizmin insanlık üzerindeki etkilerini bir araya getiren bir kurgu sunuyor. Tanrı’nın insanlığı sınıflı düzene karşı uyarmak için peygamberler göndermesi ve nihayetinde insanların karbon bazlı yaşamı terk ederek silikon temelli bir uygarlık yaratması, teknolojinin din ve toplumsal düzen üzerindeki dönüştürücü gücünü sorgulamamıza yol açar.

Hikâyede iki peygamberin de başarısızlığı, insanlığın tanrısal yöntemlerden uzaklaşarak kendi teknolojik çözüm yollarını yaratması gerektiğini sembolize eder. Bu, transhümanizmin bir temel prensibi olan “insanın sınırlarını aşma” arzusuyla paralel bir fikri temsil eder.

Transhümanist düşünce, bu hikayedeki silikon bazlı bir uygarlık yaratımı, insanlığın biyolojik sınırları terk ederek tamamen yeni bir tür yaratma çabası olarak karşımıza çıkar. ÂDEM ve HAVVA programlarının devasa bir bilgisayarda varlık bulması, yaratılış mitosunu dijital bir bağlamda yeniden yorumlar. LOVE.EXE, insanlığı bağlayan aşkın, duyguların ve insani bağların bir simgesi olarak, dini inanışların teknolojik bir çerçevede yeniden ele alınmasını sağlar.

Bu fikri anlamak için *Kübra* dizisinin örnekleyeceği olursak bir yapay zekâ programı olan Kübra’nın insanlarla iletişim kurarak dini ve toplumsal düzeni manipüle etmesi transhümanist bir gelecekte yapay zekânın insanlığın etik ve manevi değerlerini nasıl yeniden şekillendirebileceğini gösterir. Hikâyede ÂDEM ve HAVVA’nın bir uzay gemisiyle evrene gönderilmesi, Kübra’nın insan algısına müdahale edişini hatırlatır: Her iki senaryoda da teknolojik varlıklar, insanlığın anlam arayışında yeni bir çağın kapısını aralar.

Dini inanışlar açısından bakıldığında, transhümanizm iki temel soruyu gündeme getirir: Tanrı’nın rolü, insanın dönüşen doğasında nasıl bir yer bulur? Teknoloji, manevi değerlerin yerini alabilir mi? Hikâye, bu sorulara net yanıtlar vermese de insanlığın kendi kaderini teknoloji üzerinden yeniden yazma arzusunu güçlü bir şekilde yansıtır. ÂDEM ve HAVVA

programlarının evrenin derinliklerine gönderilmesi, insanlığın tanrısal kontrolün ötesine geçip kendi sistemlerini oluşturma çabasını temsil eder.

2.2.3.5. Krrçiysk

Merendiz gezegeninde yaşayan etobur bir ırk, açlıkla mücadele edebilmek için binlerce yıldır robotik araştırma gemileri ve madde transformatörleri kullanmaktadır. Bu gemiler, uzayın derinliklerinde dolaşarak protein kaynakları ararlar. Et Ürünleri Kurumu'na bağlı Ysif 86-D adlı araştırma gemisi, Güneş Sistemi'nin yakınlarına ulaşır ve Dünya'daki yüksek karbon bileşiklerini keşfeder. Geminin bilgisayarı, hayvansal yaşamın varlığına kanaat getirerek Merendiz'e “et bulduk” mesajını iletir.

Bu sırada Dünya’da Ahmet adında bir çocuk, şiddetli migren ağrıları nedeniyle normal yaşama uyum sağlayamaz. Ahmet’in durumu doktorlar tarafından çözülemezken, ailesi onun dalgın ve yer yer olağanüstü zekâ belirtileri gösteren bir çocuk olduğunu fark eder. Hikâye, Merendizliler’in Dünya’yı gözlemlemeye başlamasıyla projenin tehlikeli aşamalarına geçeceğini işaret ederek devam eder. Ahmet’in beynindeki kontrolü tamamen ele geçiren Krrçiysk, nihayet planını uygulamaya koyar. Ahmet’in bedenine tamamen hâkim olur ve onun kişiliğini taklit ederek çevresindeki insanları kandırmayı, onlara savaş açabilmeyi hedefler. Bunu yapabilmek için Ahmet’e verilecek eğitim fırsatlarını değerlendirecektir. Kendisine verilen eğitim fırsatlarını değerlendirir ve hızla toplum içinde yükselir.

2.2.3.6. İnsanın Yeniden Tanımlanması: Genetik Müdahaleler ve Transhümanizm Çağında Merendiz’in Hikayesi

Merendiz gezegeninde binlerce yıldır süren açlık mücadelesi, yalnızca biyolojik bir kriz değil; aynı zamanda, teknolojinin sınırsız potansiyelinin insan ve canlılık algısını nasıl dönüştürdüğünü gösteren bir metafor olarak karşımıza çıkar. Robotik araştırma gemileri ve madde transformatörleri, Merendizliler’in hayatta kalma çabasının bir parçası olarak uzayın derinliklerinde protein ararken genetik müdahalelerin ve transhümanizmin çağdaş toplumdaki yansımalarını ele almamıza olanak tanır.

Dünya’ya ulaşıp yüksek karbon bileşiklerini keşfeden Ysif 86-D gemisinin gönderdiği “et bulduk” mesajı, biyolojik varlıkların teknoloji ile olan kaçınılmaz etkileşimini vurgular.

Genetik müdahaleler, Ahmet’in beynindeki kontrolü ele geçiren Krrçiysk aracılığıyla hikâyede somutlaşır. Ahmet’in kişiliğini taklit eden ve onun bedenine hâkim olan bu varlık,

transhümanizm çağında insanlık kavramını yeniden tanımlayan teknolojilerin potansiyel tehlikelerini gözler önüne serer. Krrçysk, Ahmet'i kullanarak topluma uyum sağlama sürecinde hızla yükselirken, bireyin kendi kimliğini yitirip teknoloji tarafından şekillendirilmiş bir varlık haline gelmesini simgeler.

Transhümanizm, genetik müdahalelerle bireylerin kontrol edilebilir birer “veri noktası” haline gelmesini de beraberinde getirir. Bu, etik ve toplumsal soruların ortaya çıkmasına yol açar: İnsanlık, biyolojik bir varlık olarak mı tanımlanmalı, yoksa teknolojiyle birleşerek dönüşen bir “yeni tür” olarak mı ele alınmalı? Ahmet'in bedeni üzerinden gerçekleştirilen müdahaleler, bu sorulara trajik bir yanıt verir; birey, toplum içinde yükselirken kimliğini ve özgürlüğünü tamamen yitirir.

Sosyolojik açıdan, transhümanist genetik müdahaleler, bireylerin özgürlük arayışını şekillendiren yeni tür bir toplumsal yapı yaratır. Merendizlilerin Dünya'yı protein kaynağı olarak görmesi, teknolojinin biyolojik ihtiyaçlara nasıl hükmettiğini ve toplumların kendi sınırlarını aşmak için diğer türleri nasıl araçsallaştırabileceğini gözler önüne serer. Ahmet'in toplum içindeki yükselişi ve çevresindekileri kandırma çabaları, bireyin teknoloji tarafından manipüle edilmesi sonucu ortaya çıkan etik krizleri ve ahlaki çöküşü temsil eder.

2.2.3.7. Son Tiryaki

Selim, Proxima Centaurus gezegenlerinden biri olan Rousseau'ya göç izni alır ve ilgili evrakları teslim alır. Ancak, evrakları veren memur onun kokusundan tedirgin olup saygısızca davranır. Selim, utanç ve öfke arasında kendini sıkışmış hisseder. Evraklarını alıp dışarı çıktığında yoğun sigara içme isteğiyle mücadele eder, fakat bulunduğu sokakta sigara içmek yasaktır. Çevrede kendisini izleyen bir polis olduğunu fark eden Selim, dikkat çekmemek için taksiye biner ve Uskumruköy'deki evine yönelir.

Selim, İstanbul'daki dairesine döner dönmez sigarasını yakar ve dumanını duman dedektörüne doğru üfleyerek modern dünyanın sıkı düzenlemelerine meydan okur. Gelişmiş teknolojilerin bireylerin hareket özgürlüğünü kısıtladığı ve katı yönetmeliklerin içinde sıkışmış yaşamında, yakında taşınacağı Rousseau gezegenine dair umut besler. Çünkü gezegenler arasında iki yıl gibi kısa bir sürede ışık hızının bile üstüne çıkarak yolculuğu mümkün kılacak kadar gelişmiş bir teknoloji ve yolculuk olanağı vardır. Rousseau, özgürlükle ahlaksızlığın eşanlı olduğu, toplumsal normları tiye alan bir koloni, Selim'in yeni başlangıç arzusunu yansıtan bir dünya.

Hava kararmaya başlarken İstanbul'un kederli günbatımına bakar; geçmişe, oğlu ve eski eşine dair acı dolu anılarıyla yüzleşir. Selim'in boşanmadan sonra kırılan bağı ve toplumdan

dışlanmışlığı, sigara tiryakiliğiyle sembolik bir mücadele haline gelir. Yeni hayatının kapılarını aralayan Rousseau gezegeninin başkaldıran ruhu, onun bu bunaltıcı ve denetimli gerçeklikten kaçışını temsil eder.

Selim, düşüncelerinde Rousseau'nun bireysel özgürlük ve katılımcı politikaları ile anarşi dolu sokaklarını hayal ederken, geçmişte kendisine zorla seçtirilen ozanlık mesleğini hatırlar. Bir zamanlar yazdığı şiirleri sindiremeden, görev baskısı altında yaşamış; şimdi ise Rousseau'nun yaratıcı ve özgür ruhu, ona yeni bir başlangıcın müjdesini fısıldamaktadır. İstanbul'un ışıkları, onu geçmişin sorgulamasına ve geleceğin belirsiz vaatlerine bir arada taşır.

Selim, şiir yazmayı bırakmış, ozanlık mesleğinden aldığı maaşla boş vakitlerini aylıklıkla geçiren bir adam haline gelmiştir. İçinde biriken duygular ve sözcükler, kâğıda dökülmeden zihninde akıp gitmektedir. Bu sessiz direnişin anlamını kendisi bile bilmezken Ortaköy'deki Cafe Melody'de garsonluk yapan İçimsu ile tanışır. İçimsu'nun mesleği annelik olarak belirlenmiştir; tek erkek çocuk annesi olmak üzere yetiştirilmiştir. Selim'in melankolik havası ve İçimsu'nun içtenliği, aralarında tutkulu bir aşkın filizlenmesine yol açar.

Evlenme izni almak için psikometraj testlerinden geçen Selim, sonunda İçimsu ile evlenir ve Bulut adında bir oğulları olur. Ancak, Çocuk Ruh Sağlığı Teknik Yönetmeliği'ndeki değişiklikler, Selim'in oğlunun ruhsal gelişimine zararlı olabileceği gerekçesiyle ailesinden uzaklaştırılmasına neden olur. Selim, oğlunu yalnızca ayda bir kez, kısa bir süreliğine görebilir. Bu durum, onun içe kapanmasına ve toplumdan uzaklaşmasına yol açar. Şiir yazmayı tamamen bırakır, işinden istifa eder ve toplumun hoş görmediği alışkanlıklarla kendini ifade etmeye başlar, bunların başında sigara içmek gelir.

Sigara, Selim'in kişisel isyanının sembolü haline gelir. Dünyada neredeyse tamamen yasaklanmış olan bu alışkanlık, onun toplumun baskıcı kurallarına karşı inatçı bir direnişidir. Tütün karşıtı politikalar, sigara içmeyi neredeyse imkânsız hale getirmiştir; ancak Selim, bu yasaklara rağmen sigara içmeye devam eder. İçimsu ile son konuşmalarında, oğlunun kendisinden utandığını öğrenir ve bu durum onun yalnızlığını daha da derinleştirir.

Selim, sigara tiryakiliği yüzünden toplumun düzenine uyum sağlayamaz hale gelir. Bu bağımlılığı, onu eski eşi İçimsu ve oğlu Bulut'tan uzaklaştırır. Hayatını, sigaraya karşı yükseltelen yasaklarla boğulmuş, yalnızlık içinde bir varoluşa dönüştürür. İçimsu ile ayrılır, toplumun dışladığı bir figür olarak inzivaya çekilir ve Rousseau adlı özgürlükçü bir gezegene göç etmeye karar verir. Bu gezegen, bireysel hak ve özgürlükleri yücelten, sıkı düzenlemelerin olmadığı bir sığınaktır.

Rousseau'ya varan Selim, ilk zamanlar sigara bağımlılığından kurtulamaz; Preussababattin kasabasına yerleşir, yeni bir hayat kurar ve ikinci kez evlenir. Yıllar geçtikçe sigara içme sıklığı azalır. Artık yüz yaşına ulaşan Selim, bir gün Freenet'te insanlıkta sadece iki sigara tiryakisi kaldığını öğrenir: Kendisi ve Margaret "Maggie" Protopapadakis. Maggie ile iletişime geçmek ister ama onun hayatta olmadığı haberini alır.

2.2.3.8. Toplumun Yeniden Şekillenışı ve İnsanlığın Evrimi

Proxima Centaurus'taki Rousseau gezegeni, baskıcı düzenlemelerin bir kenara bırakıldığı, bireysel özgürlüğün ve anarşiyle harmanlanmış bir toplumsal normun mümkün olduğu bir dünya tahayyülünü sunar. Ancak bu hikâye, bireysel bir arayıştan çok daha fazlasıdır; aynı zamanda teknolojik yeniliklerin sosyolojik etkilerini ve toplumsal algıyı nasıl yeniden şekillendirdiğini irdeleyen bir metafor niteliği taşır.

Yirmi yıl önce sigaranın toplumsal yaşamın sıradan bir unsuru olması, insanlığın normlara ve değerlere ne kadar hızla adapte olabildiğinin bir göstergesiydi. Hastanelerde, uçaklarda ya da restoranlarda sigara içmek, bireysel tercihlerin toplumsal yapıdaki etkisini açıkça gözler önüne sererken; bugün sigara karşıtı politikalar ve tütün yasaklarının evrensel bir standart haline gelmesi, toplumsal normların nasıl şekil değiştirip bireyleri etkilediğini anlatır. Bu dönüşüm, yalnızca bir alışkanlık meselesi değil; aynı zamanda ahlaki bir çerçevede bireysel özgürlüğün sınırlarının yeniden belirlenmesinin de işaretidir.

Benzer bir değişim, dijital teknolojiler ve transhümanist fikirler aracılığıyla toplumsal yapılar üzerinde de gözlemlenir. Transhümanizm, bireyin yalnızca biyolojik sınırlarını aşmayı değil; aynı zamanda, toplumun normlarını ve ilişkilerini yeniden tanımlamayı amaçlar. Yapay zekâ, biyoteknoloji ve genetik mühendislik gibi teknolojiler, bir yandan insan potansiyelini artırmayı vaat ederken, diğer yandan toplumda yeni etik tartışmaları ve eşitsizlikleri beraberinde getirir.

Son Tiryaki hikayesi ile örneklendirilecek olursa teknolojik yenilikler, bireyin algı dünyasını genişletirken aynı zamanda toplumsal gerçeklik ile bireysel arzular arasındaki çatışmayı daha görünür kılar. Gözetim toplumlarının yükselişi, bireyin mahremiyet algısını radikal biçimde değiştirmiş; bu da özgürlük ve güvenlik arasında yeni bir denge arayışını gerekli kılmıştır. Selim'in hikayesi, tam da bu çatışmanın bir yansımasıdır. Onun sigara tiryakiliği, yalnızca bir bağımlılık değil; aynı zamanda, katı toplumsal düzenlemelere ve teknolojik kontrol mekanizmalarına karşı bireysel bir başkaldırıdır. Dijitalleşmenin, yalnızca teknolojik bir yenilik değil; aynı zamanda, toplumsal bağlamın ve bireysel kimliklerin yeniden

yazıldığı bir süreç olduğunu öne süren çalışmalar¹⁷⁸ eşliğinde hikâye değerlendirildiğinde Selim'in Rousseau'ya olan yolculuğu, bireyin özgürlük arayışını ve teknolojik yeniliklerin yarattığı baskıları anlamak için güçlü bir simge olarak görülebilir.

2.2.3.9. Telek Dün Gece Öldü

Evrenin doğuşuyla birlikte ortaya çıkan BEnOK, yalnızca bir bilinç değil; bilincin bir kümeleşmesidir. Büyük Patlamanın hemen ardından, yüksek enerjili fotonlar ve kuarklar arasındaki etkileşimlerden doğan bu oluşum, milyonlarca bilinçli enerji varlığını içinde barındırır. Bazıları milyarlarca yıl boyunca varlığını sürdürürken, diğerleri yalnızca birkaç mikrosaniyede yok olur. BEnOK, evrenin tüm anılarını özümseyen, kendini algılayabilen bir bilinçler topluluğudur.

Yirmi milyar yıl boyunca evrene tanıklık eden BEnOK, sonunda hiçliği seçmeye karar verir. Hiçlik, yalnızca bir son değil; aynı zamanda, varoluşun en saf haliyle bir anlam bulmasıdır. En yaşlı bilinçlerden biri olan Hadra ve en genç bilinç olan Telek, bu dönüşümün kilit noktalarıdır. Telek, yalnızca on beş saniye yaşamış bir bilinçtir, ancak o kısa zamanda BEnOK'un tüm deneyimlerini özümsemiş ve varlığın derin anlamını kavramıştır.

Telek'in kararı, yaşamdan hiçliğe geçiştir. Ancak bu geçiş basit bir yok oluş değildir; Telek, bilincini milyonlarca parçaya bölerek dünyaya ve zamana yayar. Onun bilinci, genç gezegenimizin ilk amino asit bulutlarına karışır ve yaşamın filizlenmesinde yer alır. Evrimin döngüsünde yosunlardan insanlara kadar tüm yaşam formlarında varlık bulur. Her bir ölümle birlikte Telek, yeniden doğar ve varlık döngüsünü sürdürür. Telek, yaşam boyunca evrimsel bir hikâyenin içinde yol alır; dinazorların gözlerinden dünyaya bakar, ateşi keşfeder, insanın tarihsel ve kültürel evrimine tanıklık eder. Geçmişteki deneyimlerini geleceğe taşıırken, bilgi devriminin heyecanını ve bilgi savaşlarının yıkıcılığını yaşar. Zamanı ve mekânı aşarak galaksilere uzanır, yıldızların ötesinde varlık bulur. Sonunda Telek'in bilinci, Oktay adlı küçük bir çocuğun yüreğine ulaşır.

Oktay, Telek'in mirasını taşıyan bir varlık olur. Sevgi, emek ve bilginin birliğini keşfeden bu çocuk, insan olmanın özünü temsil eder. Telek, insanlık tarihine olan tanıklığını, Oktay'ın yüreğinde son bir taçlandırmayla noktalar. Onun ölümü, yalnızca bir son değil; aynı zamanda insanın kendi varoluşuyla olan bağının en saf şeklidir.

¹⁷⁸ Çakır, A., ve Dilci, T. (2024). "Dijitalleşme, Kültür ve Psikoloji Üçgeninde Değer Algısı", *Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 2(2), 40-63.

2.2.3.10. Ölümsüzlüğün Özleminden Yokluğa: BEnOK'un Kararı

BEEnOK, evren kadar eski ve deneyimlerle dolu bir bilinçler topluluğudur. Bilincin kendisinden doğmuş, milyarlarca yıl boyunca varlığını sürdürmüş, her anı özümsemiş bir oluşumdur. Ancak, onun nihai kararı hiçliktir, ölümü seçerek varlığını sona erdirir. Bu, ölümsüzlük iddiasının transhümanist fikirlerle çeliştiği noktayı işaret eder. Ölümsüzlük, sürekliliği ve sınırsızlığı garanti altına almayı vaat ederken BEnOK'un bu kararındaki irade, ölümsüzlüğün doğasına karşı bilinçli bir reddiyedir. Ölümsüzlüğün varlığı, yaşamın anlamını gölgeleyebilir; çünkü sonsuzlukta neyin değerli olduğunu sorgulamak, insanın en temel içsel çatışmalarından birini doğurur.

Telek'in hikayesi ise bu noktada daha da derindir. Onun bilinçli parçaları dünyaya ve zamana yayılır; ölümsüzlük iddiasının bir başka versiyonunu temsil eder. Telek, evrim ve insanlık tarihinde sürekli yeniden doğarken, deneyimlerin sınırsızlığı içinde kaybolur. Bu yeniden doğumlar ve süreklilik, bireyin öz kimliğinin kaybolmasına yol açar. Telek'in bilinci, her bir anı ve yaşam formunda kendi özünü arar; ancak sınırsız deneyim, kimliği belirsiz bir boşluk yaratır. Transhümanizmin ölümsüzlük iddiası, insanın iç dünyasında derin çatışmalar doğurabilir. Hikâye, varoluşun anlamını sorgulayan bir felsefi arka plana sahiptir: Eğer ölüm bir son değilse ve süreklilik garanti altındaysa yaşamın değerini ne belirler? Telek'in sürekli yeniden doğumu, onun iç dünyasında bir kaybolmuşluk yaratırken; sınırsızlık, bireyin kimlik duygusunu tehdit eder. Sınırsızlık, insana her şeyi elde etme özgürlüğünü verir; ancak bu özgürlük, seçimlerin anlamını azaltabilir. İnsan, sınırlı bir ömrün içindeki seçimleriyle varlığını tanımlar, sonsuzlukta ise bu seçimlerin anlamı kaybolabilir.

Hikâyede, Telek'in bilinç parçalarının dünyaya yayılması ve Oktay adlı çocukta kendini bulması, bu sınırsızlığın yeniden anlam bulması için bir mana niteliğindedir.

Transhümanizmin ölümsüzlük iddiası, insanlık için devrim niteliğinde bir fikir olsa da bu fikir, varoluşun anlamını yeniden şekillendirme riskini taşır. Hikâye, ölümsüzlüğün insanın öz kimliğini nasıl tehdit edebileceğini gösterir. Sonsuzluk, bireyin kendini tanımlama sürecini anlamdan uzaklaştırabilir. Ancak, Oktay'ın sevgisiyle varlık bulan Telek'in öyküsü, bu sınırsızlığın içinde insan olmanın özünü bulmanın mümkün olduğunu gösterir.

Ölümsüzlük, bir başlangıç değil; varlığın sürekli bir döngüsüdür. Bu döngüde, insana anlam veren şey, yaşamın kendisidir, seçimler, duygular ve etkileşimler. Sonsuzlukta var olan insan, bu anlamı koruyabilmek için kendini ve sınırlarını yeniden tanımlamalıdır.

2.2.3.11. Nergisler Kan Kızılı

Hikâye, başka bir olasılık düzleminde gelen ve bu dünyada sıkışıp kalan Nergis'in gözünden anlatılıyor. Nergis, geldiği yerin güzelliklerini ve özgürlüğünü özlerken bu dünyada yaşamaya uyum sağlamaya çalışır. Geldiği yer, aynalarla dolu, doğanın ritmiyle uyumlu, kadınların alımlı ve özgür olduğu bir dünyadır. Ancak buradaki yaşam, onun için hem büyüleyici hem de hüzünlüdür.

Nergis, aynalar aracılığıyla bu dünyaya geçmiştir, ancak aynası bozulduğu için geri dönememektedir. Uzun ömürlü olan Nergis, bu dünyada erkeklerle ilişkiler kurarak yalnızlığını gidermeye çalışır. Erkeklerin tutkusu ve enerjisi, onun geldiği yerden farklıdır ve bu farklılık onu hem cezbetmekte hem de düşündürmektedir. Ancak, bu dünyada yaşadığı her an, geldiği yerin özlemini daha da derinleştirir.

Hikâye, Nergis'in bir doğum günü gecesinde başlar. Nergis, bir tatil kasabasına gider ve Cavit adında bir senaristle tanışır. Cavit, ona bir bilim kurgu dizisi fikrini anlatır. Nergis, Cavit'in hikayesindeki mantık hatalarını eleştirir ve kendi hikayesini paylaşır: Aynalar aracılığıyla başka olasılık düzlemlerine geçiş yapan insanların hikayesini. Cavit, Nergis'in anlattıklarını bir fantezi olarak görür, ancak Nergis'in gerçekliği çok daha derindir.

Nergis, Cavit'i evine götürür ve onunla tutkulu bir gece geçirir. Ancak, bu ilişkiler onun yalnızlığını ve özlemini dindirmez. Sabah uyandığında, aynasına bakar ve geldiği yerin artık ona yitik olduğunu kabul eder. Nergis, bu dünyayı sevmeye çalışsa da geldiği yerin hasreti yüreğini hiç terk etmez. Örümcekler ve erkekler gibi bazı şeyleri bu dünyada daha çok sevse de geldiği yerin güzellikleri ve özgürlüğü onun için hep bir özlem kaynağıdır.

2.2.3.12. Transhümanizm ve Cinsel Kimlikler: Özgürlük, Dürtüler ve Kaos

Nergis'in hikayesi, transhümanizmin insanlığın varoluşsal sorularına sunduğu cesur alternatifleri işaret eder. Transhümanizm, yalnızca insanın fiziksel ve bilişsel sınırlarını aşmakla kalmaz; aynı zamanda, cinsiyet, cinsellik ve ahlaki değerler gibi en temel toplumsal normları da yeniden şekillendirir. Hikâye, cinsiyet ve cinselliğin, özgürlük ve sınırsızlıkla etkileşime girerek nasıl kaotik bir yeniden yapılanma sürecine girebileceğini ele alır.

Transhümanist bir dünyada, siborgların cinsiyetsiz veya akışkan cinsel kimliklere sahip olması, insan cinsel kimliklerini derinden etkileyebilir. Nergis'in başka bir düzlemde bu dünyaya gelişi, kendi geçmişinin normlarından ve değerlerinden kopuşunu temsil eder. Onun geldiği yerde kadınlık, güzellik ve cinsellik özgürce ifade edilen, gururlu ve alımlı bir yapıya sahiptir. Ancak bu dünyada, cinsellik daha karmaşık ve normlarla sınırlıdır.

Siborglar gibi cinsiyetsiz varlıkların varlığı, bu hikâyede sembolik olarak Nergis'in hayranlıkla kendi bedenine duyduğu aşkla çelişir. Eğer cinsel kimlik doğuştan gelen biyolojik bir özellik olmaktan çıkar ve insanın tamamen kendi seçimi veya tercihi haline gelirse, bireyin kimlik algısı ve bu algının ahlaki değerlerle çatışması nasıl şekillenecektir? Bu, özgürlüğün bireyin kendi dürtüleriyle sentezlendiği noktada, kimliğin anlamını sorgulayan karmaşık bir sorudur.

Hikâye, transhümanizmin cinsel kimlik üzerindeki etkisini sorgularken köle gibi üretilmiş insansı robotların bu tartışmadaki yerini düşündürür. İnsanlara hem fiziksel hem de duygusal bir hizmet sunmak için tasarlanmış bu varlıklar, bireyin cinsel dürtülerine ve özgürlük arayışına yanıt verebilir. Ancak bu durum, insanın sınırsızlaştırılan cinsel kimliğinde ahlaki bir boşluk yaratabilir. Bu insansı robotlar, bireyler arasında gerçek bağların yerini alarak insanın ilişkisel doğasını ve duygusal bağlılığını tehdit edebilir. İnsansı robotların idealize edilmiş partnerler olarak insan bağlarının yerini alabileceği bir transhümanist dünyayı ima eder.

Transhümanizm, geçmişten bugüne insanın özlemine duyduğu özgürlüğü vaat ederken ahlaki değerlerle olan zıtlığını derinleştirir. Cinsiyet ve cinselliğin sınırlarının belirsizleştiği ve özgürlüğün doruğa ulaştığı bir toplumda, bireyin dürtüleriyle birleşen özgürlük, kaosa yol açabilir. Nergis'in, kendi öz kimliğini ve cinselliğini bu dünyaya adapte etme çabası, bireyin bu kaosu anlamlandırma arayışını temsil eder. Ancak bu kaosu neyin sınırlandıracağı sorusu, bir transhümanist toplumda en zorlu sorulardan biri olarak kalır.

Transhümanizm, insanı evrenle ilişkisinde yeni kimlik deneyimlerine davet eden bir düşünce biçimidir. Bu düşünce biçimi, insanın varoluşsal sorularını yeniden şekillendirir ve özgürlüğe yeni kapılar aralar. Ancak bu özgürlüğü bireyin dürtüleriyle sentezlediğimizde, ortaya çıkan kaosu ne sınırlandıracaktır? Cinselliğin ve cinsiyetin yeniden tanımlandığı bir toplumda, özgürlüğün sınırları bireyin ahlaki sorumluluğu tarafından mı belirlenecek? Yoksa teknoloji, bireyin dürtüleri üzerindeki kontrolünü sınırlayan bir düzenleyici mi olacak?

2.2.4. Zaman Çöktü (2006)

Zaman Çöktü, modern Türkiye'nin kozmopolit yaşamıyla tarihsel mirasını iç içe geçiren post modern bir evrende geçer. Hikâye, uzun yıllar öncesinde başlayan ve insan müdahalesiyle şekillenen genetik deneylerin, günümüz teknolojisinin getirdiği yeniliklerle buluştuğu bir dünyada, geçmiş ile geleceğin sınırlarının belirsizleştiği bir zaman diliminde yaşanır. Zamanın doğrusal akışının yerini, iç içe geçmiş zamanın aldığı bu roman, geleneksel kültür ve modern teknolojinin çatışmasını gözler önüne serer.

Romanın merkezindeki figürlerden biri, huri kızı Jocelyn'dir. Hem efsanevi güzelliği hem de insan yapımı öğelerle bütünleşmiş varlığıyla öne çıkan Jocelyn, insanın doğallığı ile teknolojinin sınırlarını aşan yönlerini aynı anda barındırır. Kendi varoluşuna dair sorgulamaları ve etrafındaki değişimlere karşı duyarlılığı, onu romanın duygusal çekirdeğine dönüştürür. Jocelyn, aynı zamanda kendisine büyük bir aşkla bağlı olan Alexander ile de derin bir ilişki içerisine girer. Alexander, aşk uğruna risk alıp sınırlarını zorlayan, duygularını cesaretle ifade eden bir karakterdir. Onun bu tutkulu ve cesur davranışları, Jocelyn tarafından yakından izlenir ve her ne kadar dışarıdan mantık dışı görünse de onun insan davranışlarını anlamlı temellere dayandıran bir yanıtı olduğu kabul edilir.

Roman, karakterler arasındaki ilişkilerin ötesinde, kültürel dönüşümün ve evrimsel sürecin sembolü niteliğindeki “proto-koyun” efsanesine de geniş yer verir. Genetik olarak değiştirilmiş koyunlar, tarih boyunca insan müdahalelerinin ve müdahaleyle şekillenen doğal düzenin canlı bir temsilcisi olarak geleneksel toplumun modern uygarlığa geçişinin alegorisi niteliğindedir. Bu sembol, kültürel hafızanın ve toplumsal değişimin izlerini taşıırken evrimin, doğa ve insan arasındaki sürekli dönüşümünü gözler önüne serer.

Romanın mekânsal düzlemi, modern Türkiye'nin hem kent merkezlerinden kırsal alanlara hem de tarihsel izler taşıyan dokulara uzanır. Şehir hayatının hızlı temposuyla, kırsalın sakinliği ve geleneksel yaşamın iç içe geçtiği bu ortam, karakterlerin içsel dünyaları ve toplumsal etkileşimleri ile paralellik gösterir. Geçmişin efsaneleri, bugünün teknolojik yenilikleriyle harmanlanarak zamanı sabit bir çizgi olarak değil, sürekli evrilen, birbirine kenetlenen bir akış olarak sunar.

Bu roman, toplumların, bireylerin ve liderlerin kimlik, dönüşüm, özgürlük, aşk ve teknoloji ile ilişkilerini sorgulayan, kurgusal ama bir o kadar da derin bir alegori sunar. Hikâyeye, koyun toplumu olarak adlandırılan bir toplumun insanlaşma çabasını ve bu süreçte yaşanan karmaşıklıkları konu alır. Liderlerin yükleri, bireylerin kişisel çatışmaları ve toplumsal değişimin yarattığı dinamikler, hikâyenin omurgasını oluşturur. Y. Hakan Erdem'in kaleme aldığı *Zaman Çöktü* adlı bilimkurgu romanındaki bazı dikkate çeken dinamikler şöyle özetlenebilir:

2.2.4.1. Koyun Toplumunun Dönüşümü ve Alexander'ın Liderliği

Koyun toplumu, uzun süre insanlardan daha az haklara sahip bir grup olarak varlık göstermiştir. Alexander, koyun toplumunu dönüştürmek ve insanlarla eşit haklara sahip bir düzene entegre etmek için bir liderlik yolculuğuna çıkar. Koyunların insanlarla eşit bir duruma

gelmesi, sadece kendi toplumlarının değil, gezegenin sosyo-politik yapısını da değiştiren bir dönüm noktası olur. Alexander, koyunların insanlarla eşit düzeyde saygı göreceği bir dünya hayal eder ve bunu gerçekleştirmek için büyük bir mücadele verir. Ancak koyun toplumunun hızlı değişimi, Alexander'ı giderek bir hayal kırıklığına sürükler. Başlangıçta büyük bir başarı olarak görünen bu dönüşüm, hızla farklı sorunları beraberinde getirir. Koyun toplumu içinde bazı bireyler kimliklerini kabul ederken diğerleri insan olmak için koyunlukla ilgili tüm fiziksel özelliklerini değiştirme arayışına girer. Phoenix şehri, bir estetik cerrahi merkezi hâline gelir ve koyunlar arasında boynuzlarını kesmek ya da fiziksel görünümelerini tamamen değiştirmek gibi uygulamalar yaygınlaşır.

Bu süreç, toplumsal dönüşümün bireyler üzerindeki etkilerini gözler önüne serer. Koyun kimliğini savunmaya çalışanlar marjinalleşirken çoğunluk insanlaşmayı benimser. Bu da toplumsal karmaşayı ve kimlik çatışmasını körükler. Alexander, koyunların lideri olarak kendi kimliğiyle ilgili sorgulamalara sürüklenir. İnsanlarla eşit haklara sahip bir toplum yaratma hayali, koyun toplumunun asimile olmasıyla sonuçlanır ve Alexander, bu süreçteki rolünü sorgulamaya başlar.

2.2.4.2. Aristotheles'in Uyum ve Kimlik Değişimi

Aristotheles, koyun toplumunun dönüşüm sürecinde önemli bir figürdür. Başlangıçta koyun kimliğini savunan ve bu kimlik üzerinden toplumun haklarını korumayı amaçlayan bir bilge iken, zamanla dönüşümün getirdiği değişimlere hızla uyum sağlar. Boynuzlarını keserek, görünümünü ve yaşam tarzını değiştirerek koyun kimliğinden uzaklaşır. Hatta lüks bir yaşam tarzını benimseyerek insanlaşma sürecinin bir sembolü hâline gelir.

Bu değişim, Alexander için bir kırılma noktasıdır. Aristotheles'in geçmişte koyun kimliğini savunan bir figürken bu kadar hızlı bir şekilde değişim göstermesi, Alexander'ın liderlik başarısını ve koyun toplumunun geleceğini sorgulamasına neden olur. Aristotheles'in dönüşümü, toplumsal değişimin bireysel etkilerini ve kimlik çatışmasını yansıtan bir mikrokozmostur.

Jocelyn, hikâyenin en karmaşık karakterlerinden biridir. Hafızasızlığı ve uyku bağımlılığı, onun hem toplumsal hem de bireysel bir figür olarak zorluklar yaşamasına neden olur. Alexander ile yaşadığı bağ, hikâyede önemli bir duygusal ve çatışmalı ilişki olarak öne çıkar. Jocelyn, Alexander ile olan ilişkisi boyunca hem kendi bağımsızlığını korumaya hem de Alexander'a karşı duyduğu karmaşık duygularla başa çıkmaya çalışır.

Jocelyn'in ülkeyi terk etmesi, Alexander için büyük bir darbe olur. Jocelyn'in hafızasızlığı nedeniyle geçmiş anılarını kaybetmesi, Alexander'la olan ilişkisini karmaşık bir

hâle getirir. Alexander, Jocelyn’e duyduğu aşkı ve bu bağın sonuçlarını sorgular. Jocelyn, kendi yolculuğuna çıkarak hem Alexander’dan hem de toplumdan bağımsız bir kimlik arayışına girer.

2.2.4.3. Orçun O'Neill’in İnsanlaşma Süreci ve Trajedisi

Bir siborgun insanların arasına karışarak “insanlık iddiasında bulunması,” postmodern kimlik ve düşünce teorileri açısından büyük bir tartışma alanı açar. İnsan beynini ve bilişsel süreçleri anlamaya yönelik yaklaşımlar, artık yalnızca insanın kendisini değil, makinelerin düşünme yetisini de içerir. İnsan-makine karşılaştırmaları ve yapay zekânın bilinç üretme kapasitesi, teknolojinin artık sadece bir araç değil, alternatif bir düşünce sistemi yaratma potansiyeline sahip olduğunu gösterir.¹⁷⁹

Orçun O'Neill, hikâyede insan ve siborg kimlikleri arasındaki çatışmayı temsil eder. İnsanlaşma sürecinde hem fiziksel hem de zihinsel olarak dönüşüm geçirirken bu süreçteki zorluklar onun hikâyesini trajik bir sona taşır. Orçun, insan olmanın getirdiği zorluklarla yüzleşirken, toplumsal sistemin kontrol mekanizmalarına karşı bir sembol hâline gelir.

Orçun’un trajik ölümü, bu sürecin zorluklarını ve bireysel kaderin toplumsal sistem içindeki yerini sorguladır. İnsanlaşma sürecinde başarılı olan Orçun’un kısa bir süre içinde kaybedilmesi, toplumsal sistemin acımasızlığını ve bireylerin bu sistem içindeki yerini sorgulayan bir eleştiri sunar.

2.2.4.4. Alexander’ın Özgürlük Arayışı ve Hikâyenin Sonu

Hikâyenin sonunda Alexander, kendi içsel zindanını kırmak ve geçmişten kurtulmak için cesur bir karar alır. Hayatındaki karmaşaya ve toplumsal değişimin getirdiği başarısızlıklara bir cevap arayan Alexander, geçmişle olan bağlarını kopararak yeni bir başlangıç yapmayı seçer. Kendi bilinciyle yüzleşerek, geçmişteki seçimlerini unutmaya ve yeni bir yola çıkma cesareti gösterir.

Alexander, Ukrayna steplerine ve kendi çocukluk anılarının geçtiği yerlere dönerek hem fiziksel hem de zihinsel bir yolculuğa çıkar. Bu yolculuk, onun kendini keşfetme ve özgürleşme çabasını simgeler.

Kimlik, özgürlük, aşk ve liderlik gibi temalar, hikâyenin ana eksenlerini oluşturur. Alexander’ın liderlik yolculuğu, Jocelyn’in bağımsızlık arayışı, Aristotheles’in kimlik değişimi ve Orçun O'Neill’in trajedisi, hikâyeyi çok katmanlı bir anlatıya dönüştürür.

¹⁷⁹ Eyüp Can Ekinci, “Yeni Dünya Miti: Bilimkurgu-Siberpunk,” Uluslararası Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Sempozyumu, ed. Muhammet Kızılgeçit, Muhammet Yeşilyurt, Recep Ertuğay, Murat Çinici, *Atatürk Üniversitesi Yayınları*, Erzurum 2021, 109-117.

2.2.4.5. Teknolojinin Kültürel Dokusu: Uyum mu, Yapıbozum mu?

Herhangi bir maddi kültürel özellik ya da gelenek ele alındığında, bunu insan faaliyetinin örgütlü sistemi içerisinde konumlandırmak gerekir. Tıpkı ilkel toplumlarda ateşin hem gündelik hem de sembolik işlevlerle aile kurumunun merkezinde yer alması gibi. Isınmak, pişirmek, hatta bir çocuk oyununun temel unsuru olmak... Ateş, yalnızca bir teknik araç değil; toplumsal düzenin, örgütlü davranışların ve kültürel sürekliliğin harcıdır. Bunun gibi birçok teknoloji de yalnızca bir işlev değil, bir anlam taşır; insan gruplarının değer sistemleri içerisinde yeniden biçimlenir.¹⁸⁰

Hakan Erdem'in *Zaman Çöktü* kitabındaki pasaj, bu derin sorunsalı çok güzel bir metaforla ifade eder. Tozların arasından bir savaşçının diriltilmesi ya da bir siborgun "kullan-at" modeli bir enstrüman gibi tasarlanmasında insanlığın teknolojik kontrolü ile teknolojinin insan kontrolünü birbirine karışmış halde buluruz.¹⁸¹ Bu, transhümanizmin çıkmazlarından birine işaret eder: Teknolojiyi insanlık yararına mı kullanıyoruz, yoksa onun kölesi olmaya mı başladık?

Bilimsel ve kültürel bir teori olarak transhümanizmi ele alırken insanlık tarihinde teknolojinin rolüne daha yakından bakmak gerekir. Transhümanizmin yalnızca teknolojik değil, aynı zamanda kültürel bir devrim olduğu gerçeği, söz gelimi biyoteknolojik inovasyonların, insanın kavramsal tanımını dahi değiştirdiği belirtilmiştir. ABD Transhümanist Partisi (USTP), teknolojiyi yalnızca bir araç olarak değil, insanı biyolojik ve sosyal sınırlamaların ötesine taşıyan yaratıcı bir güç olarak görmeyi önerir. Aynı zamanda Heidegger'in teknolojiye dair eleştirilerinden¹⁸² ilham alınarak, bu anlayışın insanlık için bir uyarı olduğu belirtilir. Bu bağlamda, bilim ve teknolojinin yalnızca bir ilerleme aracı değil, daha derin bir bütünleşme, bağlantı ve özgürleşme kaynağı olduğu vurgulanır. Sanal gerçeklik, yapay zekâ gibi yenilikler, insanlığın sınırlarını genişletirken toplumsal önyargılar ve güç dengesizlikleriyle yüzleşme zorunluluğunu da beraberinde getirir.¹⁸³

¹⁸⁰ **Bilimsel Bir Kültür Teorisi**, Bronislaw Malinowski, Çev. Deniz Uludağ, Doğubatı Yayınları, 2.Basım, Ankara 2020, 161.

¹⁸¹ Y. Hakan Erdem, **Zaman Çöktü**, Timaş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2023, 36.

¹⁸² Heidegger, teknolojiyi yalnızca bir amaca hizmet eden araç olarak görmeyi insan deneyimini sınırlayıcı olduğunu savunur ve bu bakışı eleştirir; ona göre bu yaklaşım, insanın dünyayla olan ilişkisini dar bir çerçeveye hapseder.

¹⁸³ Moore, N. M. (2024). The instrumental beyond the human: Transhumanism, emanation theory, and critical posthumanities for the 21st century. **Science Frontiers**, 5(4), 164-174. <https://doi.org/10.11648/j.sf.20240504.14>

Zaman Çöktü isimli romanında Erdem, genetik mühendisliğin toplum üzerindeki etkilerini, sorgulayan bir zeminde başlatır. İnsanlar, koyunların iradesine hiç danışmadan binlerce yıl önce genetik olarak değiştirilmiş ürün ve hayvanların ilk adımlarını atarlar. Romana göre Türkiye pazarı, yeniliklere açık ve geleneklere bağlı yapısıyla bu dönüşümün hızla benimsenmesine sahne olmuştur. Koyunlar, insan genleriyle güçlendirilerek irileştirilip, hastalıklara daha dirençli hale getirilir. Hatta insanlara böbrek nakli sağlayacak birer biyolojik kaynak olma görevine atanırlar. Masumiyetin hâkim olduğu bir çağda, yeni nesil koyunlar bir uygarlık sembolü olarak görülür. Bu “proto-koyunlar”, modern kurban pazarlarında boy gösterirken bir dönüşümün işaretçileri olur. İnsan gibi bakışlarıyla tevekkül, cesaret ve yalvarışı aynı anda sunarak evrimin hızlandığını hissettirirler. Koyunların genetik olarak bu derece değiştirilmesi, toplumun ilerleyişine de damga vurur. “Proto-koyun” artık sıradan ve bilindik bir kavram; kültürün ve teknolojinin birbirine ördüğü ağda köklü bir sembol haline gelir. Geçmişe ait gelenek ve geleceğin teknolojisi, birbirine dokunarak yeni bir normal yaratır.¹⁸⁴

Efsaneler ve gelenekler nasıl toplumlar arası sınırları belirliyor ve kimlikleri tanımlıyorsa günümüz teknolojisi de kültürler arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları yeniden tanımlayan bir araç haline gelmiştir. Ancak bu süreç, her zaman bir uyum yaratmaz; bazen bölgesel, dilsel ve kültürel farklılıkları derinleştirerek otonom bölünmelere yol açabilir. Özellikle teknolojinin hızlı gelişimi, bu bölünmeleri yapay sınırlar aracılığıyla hem besler hem de sorgular.

Bir “kabile devleti” gibi, otorite ve güç, teknolojik altyapılar aracılığıyla yeniden şekillenir. Teknoloji, organizasyonel güç ve toplumsal rollerin sınırlarını genişleterek, geleneksel hiyerarşilerin yerini alabilir ya da var olanları daha da keskinleştirebilir. Modern toplumdaki bu dönüşüm, teknolojinin sadece bir araç olmadığını, aynı zamanda toplumsal yapıyı yapıbozuma uğratabilecek kadar etkili bir kuvvet olduğunu gösterir.¹⁸⁵

2.2.4.6. Kimlik Düğümü: İnsan Olmanın Felsefi ve Genetik Sınırları

Zaman Çöktü isimli romanında Aristoteles isimli proto-koyunun, kimlik, form ve varlık anlayışından esinlenen sorgusu, insana benzemenin sınırlarını ve anlamını dile getirir. İhtiyar koyun, bir koyunun boynuzlarını kaybetmesi ile onun yalnızca fiziksel bir dönüşümünü değil, aynı zamanda özüne dair bir varoluş sorusunu gündeme getirir: “Boynuzlarını kaybeden koyun hâlâ koyun mu kalır?” Bu soru, insanın teknoloji yoluyla biyolojik sınırlarını aşmaya çalışırken

¹⁸⁴ *Zaman Çöktü*, 55.

¹⁸⁵ *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*, 167.

kimliğini nasıl koruyacağına dair temel bir endişeyi de yansıtır. Proto koyunun dile getirdiği endişeler, insanın biyolojik ve kültürel kimliği üzerindeki teknolojik müdahalelerin etkisini sorgular. İnsan gibi görünmek bir koyun için “meşru bir hedef” olabilir; ancak bu, özünden uzaklaşmadan nasıl mümkün olabilir? Aynı şekilde, transhümanizm insanı daha zeki, daha dayanıklı ya da daha yetenekli kılmak için birçok olanak sunsa da bu müdahalelerin insanı “insan” yapan unsurları nasıl etkilediği sorusu hala merkezi bir yer tutar.¹⁸⁶

Proto koyunun sözleri, teknolojik gelişmelerin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda anlam derinliğinde de bir kimlik dönüşümü yaratabileceğini öne sürer. Boynuzlar, sadece bir detay değil, kimliğin sembolü haline gelir. İnsan için de transhümanist müdahaleler, zekâ ya da dayanıklılık sağlarken kişisel ve toplumsal kimlik üzerinde nasıl bir etkide bulunacağı düşündürücüdür. Bu tartışma, Aristoteles’in öz ve varlık felsefesinden esinlenerek, teknolojinin insan kimliği üzerindeki radikal etkilerini ve bu süreçte kimliğin nasıl korunabileceğine dair etik bir sorgulamayı da ortaya koyar. Proto koyunun isyanı, yalnızca bir metafor değil, aynı zamanda transhümanizmin kimlik üzerindeki yankılarını derinlemesine düşündüren bir çağrıdır. Boynuzlarımız olsa da olmasa da bizi “biz” yapan şeyin ne olduğu her zaman sorulmaya devam edecek gibi görünür.

Bir huri kızı olarak tasarlanmış Jocelyn karakterinin, kendisine aşık olan Alexander için kendi kendine yaptığı “Bu yüzden bu aptallıkları yapıyor, bu yüzden risk alıyor, benim için canını bile umursamadığını göstermek istiyor, ah yaptıklarının bir rasyoneli var, bütünüyle insan davranışları bunlar,”¹⁸⁷ çıkarımı da kimliği rasyonel davranış kalıpları ile özdeşleştiren yapıyı temsil eder.

Bireyin duygusal ve irrasyonel görünen eylemlerinin bile altında bir mantık ve rasyonalite arayışında Jocelyn'in gözünden Alexander, aşkın etkisiyle risk alıyor ve kendini tehlikeye atıyor; ancak bu davranışlar, insan doğasının rasyonel bir açıklaması olarak görülüyor. Bu, kimliğin yalnızca biyolojik veya sosyal bir yapı değil, aynı zamanda davranışsal ve psikolojik bir sistem olduğunu vurguluyor. Fedakarlıklar ve aldığı riskler, ilk bakışta duygusal ya da irrasyonel görünse de Jocelyn’in gözünde bir mantıkla açıklanabilir.

İnsan doğasının temelinde bir rasyonalite arayışı olduğunu ortaya koyar ve kimliği yalnızca biyolojik ya da sosyal bir yapıdan ibaret değil, aynı zamanda davranışsal ve psikolojik bir sistem olarak gösterir. İnsan, bu sistemin içinde mantıksız görünen eylemlerini bile

¹⁸⁶ Zaman Çöktü, 58.

¹⁸⁷ Zaman Çöktü, 83.

anlamlandırma çabasıdır. Deleuze, bu rasyonel çerçeveyi dünyaya genişleten bir perspektif sunar. Dünya, kaotik ve belirsiz görünebilir; ancak bu, rastgeleliğin hüküm sürdüğü bir yer olduğu anlamına gelmez. Aksine, dünya, farklılıkların ve problemlerle dolu alanların oluşturduğu bir süreçtir. Bu farklar, rasyonel bir düzenin potansiyelini ve sınırlarını belirler. Dogmatik düşüncenin ötesine geçmek, bu farkları anlamak ve insan doğasını yeniden konumlandırmak için fırsatlar yaratır.¹⁸⁸

2.2.4.7. Transhümanizm ve Distopya: Özgürlük, Teknoloji ve Normların Çatışması

“Kadınlar hologramla dolaşıyorlardı, çünkü galiba 2.000 yıl kadar önce başlarını örtmeleri yasaklanmıştı. Tam ayrıntılarını bilmiyordu, bak şimdi İmtiyaz Bey olsa kurulum yasaklarına emir sayısını bilebilirdi. Beşinciler ve altıncılara yapılan bu muamelenin pek insani olmadığını düşünen bir alay birinci dişisi, başlarında türban hologramıyla alenen sokaklarda dolaşmaya başlamışlar hatta içlerinden biri, bir kadın yargıç hologramı çalıştırmış olduğu halde kürsüsüne çıkmış, ortalık altüst olmuş. Çünkü *decurion* 'ların yakalayıp mahkemeye getirdiği birinci dişilerinin ilk türban duruşmasıymış bu! Ülke alimleri sorunu ölçmüş biçmiş, gerçekte başını örten ama hologram sayesinde bunu ulusun gözüne sokup kimsenin sinirini oynatmayan duyarlı kadıncıklara ancak aferin döneceğini, türban hologramıyla dolaşan birinci dişilerine de gerçekte başlarını örtmedikleri bilimsel olarak kanıtlandığı için yine bir şey yapılamayacağını karara bağlamışlar.”¹⁸⁹

Kadınların hologram türbanlarla toplumun baskıcı kurallarını sorguladığı bu distopik dünya, teknolojinin bireylere ifade özgürlüğü ve direniş olanakları sunduğu bir düzeni temsil eder. Bu bağlamda, transhümanizm özgürleşme aracı olarak bile yorumlanabilir; çünkü bireylerin biyolojik ve fiziksel sınırlarını aşarak, toplumsal normlarla mücadele edebileceği yeni yollar yaratabilir.

Ancak transhümanizmin bu distopya ile örtüştüğü temel nokta, teknolojinin ahlaki değerler ve toplumsal normlarla olan gerilimidir. Kadınlar, hologram teknolojisini kullanarak toplumsal kuralları delip geçerken aynı zamanda bu normları teknoloji aracılığıyla yeniden yorumlarlar. Gerçek bir başörtüsü takmadıkları için yasal olarak sorumlu tutulmayabilirler, ancak bu durum toplumda bir dizi etik ve ahlaki tartışma başlatmış olurlar.

¹⁸⁸ Deleuze, **Bir Birey Nasıl Yaşayabilir?**, çev. Sercan Çalıcı, Kolektif Kitap, İstanbul 2017, 153.

¹⁸⁹ **Zaman Çöktü**, 101.

Pasajda olduğu gibi teknoloji bireysel hakları genişletirken toplumun bu dönüşüme nasıl uyum sağlayacağı sorusu ise açıkta kalacaktır.

“...Mesela o Türk de Türk, milli çıkar da milli çıkar, diyen Kaplangı'nın annesinin Türk olmak şöyle dursun insan bile değil düpedüz bir siborg olduğunu öğrenince nasıl da şaşırılmıştı. Aynı şekilde sık sık ‘daha ne olmak ihtimali kaldı’ teranesi ile elindeki tespihi kurul masasına fırlatıp duran ‘asiler, zamana direnenler ve hologramla kendilerini gizleyen hainler için en sert önlemlerin alınmasını’ isteyen Neçikviran’ın annesinin Marilyn hologramı bile takmayı kabul etmediği için evinden dışarı çıkamayan bir muhafazakâr olması şaşırtıcı değil miydi? Mezit’in ise aslen *fictor* filan değil sonradan dahil olduğu zaman kesintinin koşullarına olağanüstü uyum sağlamış olan akıllı bir zaman gezgini olduğu söylentisi dolaşıyordu platformlarda...”¹⁹⁰

Pasajda, “Türk milli işçi” olduğunu savunan birinin annesinin bir siborg olduğu gerçeğiyle yüzleşmesi, kimlik algısının nasıl sarsılabileceğini ortaya koyar. Bu durum, geleneksel kimlik kavramlarının teknolojiyle birlikte nasıl bulanıklaşabileceğini gösterir. Din ve ırk gibi insan tarihinin temel aidiyet unsurları, burada biyolojinin ve teknolojinin sınırlarını aşan bir dönüştürücü güçle karşı karşıya gelir. Eğer bir insanın annesi insan değil, bir siborg ise bu kişinin kimlik tanımı yalnızca biyolojik veya etnik kökenlere dayanabilir mi? Transhümanist bir bakış açısına göre, kimlik yalnızca biyolojik ya da kültürel mirasın bir sonucu değil; deneyimlerin, bilinçlerin ve teknolojiyle harmanlanmış bireysel bir yolculuğun ürünüdür.

Bu bağlamda, milliyetçilik gibi kavramların da yeniden değerlendirilmesi gerekir. Geleneksel olarak ırk veya etnik kimlik üzerine inşa edilen aidiyet duygusu, siborglar ve teknolojik varlıklar çağında anlamını kaybetme riskiyle karşılaşır. Pasajda bu durum hem bireysel hem de toplumsal düzeyde bir çatışmaya işaret eder.

Neçikviran’ın annesinin Marilyn hologramı takmayı reddeden bir muhafazakâr olması ise teknolojinin din ve ahlak üzerindeki etkisini yansıtır. Hologram gibi teknolojilerin toplumsal normlarla iç içe geçtiği bir dünyada, bireyler arasındaki çatışmalar, modern muhafazakârlığın sınırlarını çizer. Annesinin hologramı reddetmesi, onun kendi dini veya ahlaki değerlerine sıkı sıkıya bağlılığını gösterirken; Neçikviran’ın hologram karşıtlarına karşı sert önlemler talep etmesi, bu değerlerin bile nasıl manipüle edilebileceğini ortaya koyar.

Burada bir paradoks vardır: Din veya ahlak adına hareket edenler bile, teknolojinin getirdiği dönüşümler karşısında kimliklerini ve değerlerini yeniden tanımlamak zorunda kalır.

¹⁹⁰ Zaman Çöktü, 144.

Mezit'in aslen *fictor* olmaması ve zaman kesintisi koşullarına uyum sağlamış bir zaman gezgini olduğu söylentisi, bireylerin kimliklerini yalnızca geçmişten devralınan bir mirasla değil; aynı zamanda, zamana ve teknolojiye nasıl adapte olduklarıyla tanımlayabileceklerini gösterir. Zaman yolculuğu gibi bir yetenek, bireylerin kendilerini tanımlama biçimlerini radikal bir şekilde değiştirir. Ancak bu bağlamda yasal sorumlulukların nasıl ele alınacağı da önemli bir tartışma konusudur.

Bir zaman gezgini, hangi toplumun ve hangi döneminin yasal sorumluluklarına tabi olur? Mezgıt gibi karakterler, zamanın ötesinde hareket ettiklerinde, onların kimliklerinin ve davranışlarının nasıl değerlendirileceği, transhümanizmin hukuk sistemleri üzerindeki etkilerine dair düşündürür. Bu, sadece yasal bir mesele değil; aynı zamanda, toplumun bireylerle olan ilişkisinin kökünden değişmesi anlamına gelir.

Pasaj, din, ırk, siborgluk ve yasal çerçeve arasındaki karmaşık ilişkiyi bir distopik dünyada incelerken transhümanizmin temel ideolojik sorularını gündeme getirir. Bu dünyada, kimlikler yalnızca biyolojik veya kültürel temellere dayanmaz; aynı zamanda teknoloji ve bireysel tercihlerle yeniden inşa edilir. Ancak bu süreç, bireysel özgürlük ve toplumsal normlar arasındaki çatışmayı da beraberinde getirir.

“Alışkanlık yaptığı için insanların vazgeçilmez sandığı, onsuz solunum yapamadıklarını düşündüğü, yutmamayı göze alamadıkları, kazara yutmadıkları zaman bu inançlarından dolayı gerçekten nefes alamayıp kıvrana kıvrana öldükleri, biriktirmek daha çok biriktirmek için debelendikleri bu korkunç kapsül üzerine kurulmuştu, onun üzerinde dönüyordu her zaman her şey. Tanrı'nın belası sistem...”¹⁹¹

Bu kesitte bireylerin özgürlük algısını, toplumsal normların teknolojik sistemlere bağımlılığıyla nasıl şekillendiğini ve dönüştüğünün örneklerini gözlemlemek mümkündür. İnsanların biriktirmek ve daha fazlasına sahip olmak arzusuyla, kendilerini vazgeçilmez sandıkları sistemlere tutsak etmeleri, teknolojinin insan algısı üzerindeki etkisini ve hayati bağımlılıkların doğuşunu açıkça ortaya koyar. Pasajdaki “korkunç kapsül” metaforu, bireyin toplumsal ve teknolojik düzenin içine sıkışmışlığını ve bu düzenin insan hayatını nasıl kontrol ettiğini güçlü bir şekilde ifade eder.

Teknoloji, bir yandan insanlara özgürlük sunarken bir yandan da onları kendi sistemine bağımlı hale getirir. Pasajda insanların teknolojik alışkanlıklarını sürdürmemeleri halinde soluk bile alamayacak duruma gelmeleri, bu bağımlılığın ne kadar hayati bir hale geldiğini gösterir.

¹⁹¹ Zaman Çöktü, 164.

Bu, insanların özgürlük algısını alt üst eder. Özgürlük artık bireyin kendi seçimlerinden değil; teknolojinin sunduğu imkanlardan ve sistemin dayattığı normlardan geçmektedir.

Örneğin, günümüzde akıllı telefonlar ve sosyal medya, bireylerin hem iletişim kurma özgürlüğünü hem de bilgiye erişim kolaylığını sağlar. Ancak aynı zamanda, bireylerin bu cihazlara olan bağımlılıklarını artırır ve bir kesintide insanların ciddi bir boşluk ve çaresizlik hissetmesine neden olur. Pasajdaki insanların “nefes alamayıp kıvrana kıvrana öldükleri” düşüncesi, teknolojik bağımlılıkların bireyler üzerindeki psikolojik ve hatta fizyolojik etkisini yansıtır.

Günümüz dünyasında, bu çatışmayı gösteren bir örnek e-ticaret platformları olabilir. İnsanlar artık alışverişlerini teknoloji üzerinden yaparak zamandan tasarruf eder ve seçeneklerini genişletir. Ancak, bu sistem aynı zamanda bireyleri daha fazla tüketmeye teşvik eder ve maddi bağımlılıklarını artırır. Pasajda insanların biriktirme arzusuyla debelenmeleri, bu tüketim odaklı normların teknolojiyle nasıl birleştiğini ve bireylerin hayatlarını kontrol ettiğini gösterir.

Bir diğer örnek, sağlık alanındaki teknolojik gelişmelerdir. Modern tıbbi cihazlar ve tedavi yöntemleri, bireylerin sağlıklarını koruma özgürlüğünü artırır. Ancak aynı zamanda, bu teknolojilere olan bağımlılığı doğurur. İnsanlar bu sistemlerden mahrum kaldıklarında hayatlarını sürdüremeyeceklerini düşünerek korkuya kapılır. Teknolojinin sunduğu bu hayati bağımlılıklar, bireyin özgürlüğünü genişletirken aynı zamanda onu kendi sınırları içinde hapseder.

2.2.5. XP ya da Her Şeyin Bedeli (2005)¹⁹²

Burç, sıradan bir genç olarak 21. yüzyılda yaşarken kendini bir zaman yolculuğunun içinde bulur ve 24. yüzyıla ışınlanır. Ancak bu yolculuk sadece bir zaman değişimi değil, aynı zamanda toplumsal ve teknolojik bir dönüşümün içine çekilmesi anlamına gelir. Burç’un yaşadığı çağda teknoloji, henüz insanların günlük yaşamlarını kolaylaştıran sınırlı bir seviyedeyken 24. yüzyılda teknoloji insan hayatının ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir.

Burç, ilk başta bu yeni dünyaya adapte olmakta zorlanır. Gelecekte sosyal, politik ve bireysel yaşamlar büyük ölçüde yapay zekâ, biyoteknoloji ve zihinsel veri entegrasyonu ile yönetilmektedir. İnsanlar, artık klasik yollarla iletişim kurmak yerine beyinle entegre edilen cihazlar sayesinde doğrudan düşünce yoluyla haberleşebilmektedir. Burç’un en büyük

¹⁹² Haldun Aydıngün, **Xp Ya Da Her Şeyin Bedeli**, Evreca Publishing, İstanbul 2005.

şaşkınlığı, Tzap adlı bilek cihazıdır. Bu cihaz, bireyin beynini doğrudan sistemle entegre eden bir teknoloji olarak işlev görmektedir. Tzap, kullanıcının sağlık durumunu analiz eder, finansal işlemleri otomatik olarak yönetir, dil çevirileri yapar ve bulunduğu konumdan bağımsız olarak tüm elektronik sistemlerle etkileşime geçmesini sağlar.

Bu cihazın olmadığı bir dünyada yaşamak neredeyse imkânsızdır. İnsanlar Tzap sayesinde yalnızca rahat bir hayat sürmekle kalmaz, aynı zamanda tamamen gözetim altında tutulur. Yönetim, her bireyin anlık konumunu, kimlerle görüştüğünü ve ne yaptığını takip edebilmekte, böylece tam bir kontrol mekanizması oluşturabilmektedir. Bu teknoloji, insanları hem özgürleştirirken hem de tamamen bir sistemin içine hapsedmektedir. Şehirlerin yapısı ve teknolojik sistemlerin insan yaşamını nasıl biçimlendirdiğini gözlemler. Günümüzün sıkışık ve kirli kentlerinin aksine, geleceğin şehirleri tamamen steril, hava kirliliği olmayan, kendini temizleyen sistemlerle donatılmıştır. Şarap kutularında reklam filmlerinin oynadığı, insanların gözlerinden birbirleriyle iletişim kurabildiği, kanatsız ve pervanesiz helikopterlerin düşünce gücüyle hareket ettiği bir çağ başlamıştır. Şehirlerde yapay zekâ ile desteklenen ekosistemler, doğrudan çevreyle entegre olmuş, biyolojik ve teknolojik varlıklar arasındaki çizgi büyük ölçüde bulanıklaşmıştır.

Burç'un dikkatini çeken en önemli değişikliklerden biri, yaşlanma sürecinin kontrol altına alınmış olmasıdır. Burç, Özge'nin 58 yaşında olduğunu öğrendiğinde şok geçirir, çünkü Özge fiziksel olarak 20'li yaşlarında gibi görünmektedir. İnsanlar, 100 yaşına kadar genç kalabilir ve ancak ondan sonra yaşlanmaya başlayabilirler. Burç, bunun biyoteknoloji ve genetik mühendisliğin bir sonucu olduğunu fark eder. Gelecekte kendisine büyük bir dini figür olarak tapınıldığını ve Lithos adında bir inanç sisteminin merkezi hâline geldiğini öğrenir. Ancak bu dinin temeli, taşlarla kurulan mistik bir bağ ve evrenin titreşimlerini hissetme üzerine kuruludur. Burç, kendisinin bu güçlere sahip olmadığını düşündüğü hâlde, bir süre insanların ona "Yüce Efendi" diyerek saygı göstermesi karşısında sessiz kalır.

Burç, 24. yüzyılın onu tanrısal bir figür olarak şekillendirdiğini fark ettiğinde, bundan kaçmaya karar verir. Yönetimin, inanç sistemini devam ettirmek için onun soyunun yaşaması gerektiğine inandığı ortaya çıkar. Özge, Burç'un soyunun gelecekte yaşaması için bir plan yapmıştır ve onun soyundan gelecek çocukların evrenin dengesini koruyacağını savunmaktadır.

Burç, bu medeniyetin ve inanç sisteminin sürekliliğini sağlamak için kendisinin feda edilmesi gerektiğini öğrenir. Ancak buna boyun eğmeyi reddeder. Zaman makinesi teknolojisinin çözümlerini kabul etmeyerek, Perşembe toplantısına katılmamaya karar verir.

21. yüzyıla geri döndüğünde, yanında Tzap cihazını da getirir. Bu cihaz aracılığıyla kendi hakkında tüm zamanların haberlerini izler ve kaderinin ne olduğunu anlar. Ancak, kendisine biçilen rolü kabul etmek yerine, toplumun ona yüklediği sorumluluğu reddeder ve geleceğin hiç var olmamasına neden olacak bir karar alır. Perşembe gecesı toplantısına katılmayarak Lithos'un kurucusu olmaktan vazgeçer. Bu kararının hemen ardından geri dönerken gelecekte getirdiği nesnelerin birer birer yok olmaya başladığını fark eder. Zaman, kendisini düzeltmeye ve değişimin etkilerini ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Ancak Burç, artık geleceğin bir parçası olmak istemediğini ve kendi çağında sıradan bir hayat sürmek istediğini net bir şekilde anlamıştır.

2.2.5.1. Felsefi çıkarım ve Anlam Devinimleri

Haldun Aydıngün, romanında insanın teknoloji tarafından nasıl yönlendirildiğini ve geleceğin toplumları üzerindeki manipülatif gücünü çarpıcı bir şekilde gösterir. Bireyin özgürlüğü, teknolojiye olan bağımlılığı ile çelişir. İnsanlar artık zihinsel veri entegrasyonu, yapay zekâ ve biyolojik mühendislik sayesinde uzun ömürlü ve sorunsuz bir hayat sürebilmektedir. Ancak bu düzenin arkasındaki kontrol mekanizması, bireyi özgür kılmaktan çok onu sistemin bir parçası olarak tutma amacı gütmektedir.

Roman, teknolojinin hem insan yaşamını kolaylaştıran hem de onu manipüle eden bir araç olarak nasıl evrileceğini güçlü bir şekilde yansıtır. Zihinsel iletişim sistemleri, yapay zekâ ile entegre edilmiş toplumlar ve bireyin bilincine hükmeden sosyal düzenler, gelecekte insanın kaderini belirleyen en büyük güçler olabilir. Burç'un yaşadığı zaman yolculuğu, aslında toplumun teknolojik gelişimle nasıl bir dönüşüm geçirdiğini ve bireyin artık kendi geleceğini belirlemede ne kadar etkisiz olduğunu anlatan bir metafor niteliğindedir.

Bu noktada, dijitalleşmenin manipülatif doğası ortaya çıkar. Dijitalleşme, geleneksel değerlerin yerini dijital normlara bırakarak bireylerin yaşam biçimlerinde ve iletişim pratiklerinde radikal bir dönüşüme yol açar; bu dönüşüm, sosyal medyada sorumluluk eksikliği, dijital manipülasyon, linç ve mahremiyet ihlalleri gibi sorunları da beraberinde getiriyor. Bu hızlı değişim süreci, dijital etik değerlerin henüz net olarak belirlenmemiş olmasının yarattığı toplumsal krizi gözler önüne sererken yeni etik çerçevelerin ve düzenlemelerin oluşturulması gerekliliğini acil hale getiriyor.¹⁹³ Zihinsel veri paylaşımı, bireylerin neye inanıp

¹⁹³ Alaaddin Aslan, Şevki Işıklı, "Dijitalleşen Değerler ve Yeni Dijital Normlar: Sosyal Medya Örnek Olay İncelemesi," Uluslararası Yapay Zekâ, Transhümanizm, Posthümanizm ve Din Sempozyumu, ed. Muhammet Kızılgeçit, Muhammet Yeşilyurt, Recep Ertuğay, Murat Çinici, **Atatürk Üniversitesi Yayınları**, Erzurum 2021), 24-39.

inanmayacaklarını şekillendiren en büyük araçlardan biridir. İnsanlar gördükleri ve duydukları bilgilerin doğruluğunu sorgulamak yerine, sistemin kendilerine sunduğu gerçekliği olduğu gibi kabul edebilmektedir.

Haldun Aydın Gün'ün *XP ya da Her Şeyin Bedeli* adlı eserinde, insanlık ve teknolojinin birbirine derinlemesine işlendiği, zamanın ötesinde bir geleceğe dair vizyon ile bugünün yaşam biçimleri arasında keskin bir karşıtlık kurulur. Bu roman, transhümanizmin çoğu yönünü 'insanın biyolojik, zihinsel ve ruhsal sınırlarının aşılması, teknolojinin insan varlığına etkileri, kontrol ve özgür irade meselesi' ortaya koyan, felsefî çıkarımların ve anlam devinimlerinin yoğun biçimde yer aldığı bir kurgu olarak öne çıkıyor. Bu yazıda, eseri transhümanizmin merceklerinden değerlendirirken; teknolojinin 21. yüzyıldan 24. yüzyıla evrimine, insanlık durumunun yeniden tanımlanmasına ve bu dönüşümün, bireyin kendi kaderini sorgulama mücadelesine etkilerine değineceğiz.

Romanın temeline baktığımızda, Burç isimli ana karakterin yaşadığı olağanüstü zaman yolculuğu ve onun geleceğin toplumsal, teknolojik ve inanç sistemlerine nasıl entegre olduğunun anlatıldığı görülür. 21. yüzyılda sıradan bir genç olarak başlayan hayatı, bir anda 24. yüzyıla ışınlanmasıyla dramatik biçimde dönüşür. Bu dönüşüm, klasik insani sınırlamaların ötesine geçerek bireyin kendisi üzerinde kurulan teknolojik güç tarafından yeniden şekillendirilmesinin metaforu olarak okunabilir. 21. yüzyılın henüz kabuklu, sınırlı ve insanın kendi varlığına dair mücadele ettiği bir çağken 24. yüzyılda teknolojik ilerlemeler; yapay zekâ, biyoteknoloji ve zihin-bilgisayar arayüzleri sayesinde insan varlığı yeni, neredeyse tanrısal bir boyuta taşınıyor. Bu boyut transhümanizm eleştirmenlerinin ortaya attığı teorilerden bazıları olarak ilk bölümdeki *Doğal Olanı Yitirmek: İnsanın Kendine Yabancılaşması*, başlığı altında ele alınmıştı.

Burç'un macerasının merkezinde yer alan en önemli teknolojik unsurlardan biri, kolunda taşıdığı "Tzap" cihazıdır. Tzap, eldeki verileri, sağlığı, çevresel etkileşimleri ve hatta finansal işlemleri gerçek zamanlı olarak yöneten, kullanıcının zihniyle bütünleşen benzersiz bir alettir. 21. yüzyılda smartphone ve bilgisayar teknolojilerinin henüz ilk adımlarını atarken 24. yüzyılda Tzap; insanın kendi bedeninin ötesine geçerek tüm varoluşu kontrol eden ve yöneten merkezi bir araç halini almıştır. Ancak bu teknolojik üstünlük, sadece yaşamı kolaylaştırmakla kalmaz; aynı zamanda bireyi tamamen sistemin gözetimi ve kontrolü altında tutar. Yönetim güçleri, bu cihaz sayesinde her bireyin anlık konumunu, düşüncelerini ve kişisel davranışlarını takip edebilmektedir. Böylece, Tzap hem insanlara büyük konforlar sağlamakta hem de özgür

iradenin sınırlandırılmasına hizmet etmektedir. Bu durum, transhümanizmin izin verdiği aşırı optimizasyonun, insan ruhunu nasıl tutsak alabileceğinin bir örneğidir.

Teknolojinin yalnızca bireysel yaşamı değil, kentsel yaşamı da radikal biçimde dönüştürdüğü 24. yüzyıl düzeni, Burç'un gözleriyle adeta yeniden doğmuş gibidir. Eserde, gelecek şehirleri birer laboratuvar gibi betimlenir: Hava kirliliği, kaos ve düzensizlik yerine, kendini temizleyen, sürdürülebilir kaynaklarla donatılmış, yapay zekâ tarafından yönetilen mekanlar sunulur. İnsanlar, geleneksel iletişim biçimlerinin ötesine geçerek doğrudan göz temasından, beyin dalgalarıyla gerçekleşen haberleşmeye evrilmiş; hatta reklam panoları bile şarap kutularında oynayan görsel filmlere dönüşürken uçan ve pervanesiz/kanatsız araçlar düşünce gücüyle hareket etmeye başlar. Bu yeni şehir düzeninde, biyoteknoloji insanın sınırlı ömrünü aşarak gençlik ve sağlık kavramını yeniden tanımlar. Özge'nin 58 yaşında olmasına rağmen, genç temsiliyetinin altını çizmesi; genetik mühendislik ve biyoteknolojik yeniliklerin bireyin ömrünü uzatma, yaşlanmayı yavaşlatma ve hatta neredeyse dondurma kapasitesinden kaynaklandığına işaret eder. İşte bu noktada transhümanizm, insanlığın biyolojik evrimini teknolojik müdahalelerle hızlandırmak yerine, onun doğasını düzenlemeyi öngörmektedir.

Romanın felsefi boyutu, sadece teknolojinin sunduğu imkanlarla sınırlı kalmadan, aynı zamanda varoluşun anlamı, özgür irade, kader ve fedakârlık kavramları üzerinden de derin tartışmalara sahne olur. Burç, kendisini geleceğin büyük bir inanç sisteminin -Lithos'un- kurucusuymuş gibi konumlandırılan bir figür olarak bulur. Tarihin akışını değiştirecek, insanlık için kurtuluşu getirecek güçlü bir sembol olarak görülür. Ancak Burç, bu rolün kendisine yüklediği ağır sorumluluğu reddetmek ister. Bu durum, bireyin kaderini sahiplenme ile sistemin zorla ona biçtiği kimlik arasında yaşanan içsel mücadeleyi simgeler. Bu ince çizgide Burç'un kararsızlığı; onun, insanın kendi varlığına dair seçim yapabilme özgürlüğü ile tüm evrenin ona biçtiği kutsallık arasındaki çatışmayı gözler önüne serer.

Transhümanist bir perspektiften bakıldığında, bu durum insanın teknolojinin getirdiği üstün yeteneklere rağmen, nihayetinde özgür irade ve bireysel benlik arayışından kaçamayacağı gerçeğini ortaya koyar. Her ne kadar Tzap gibi cihazlar insanın fiziksel ve zihinsel sınırlarını genişletme potansiyeline sahip olsa da aynı zamanda bu teknolojiler, insanı mekanik bir varlık gibi yönetim altına almayı da hedefler. Eserde, teknolojik ilerlemenin iki yüzlülüğü; bir yandan yaşamı kolaylaştıran, konfor ve ölümsüzlük vaat eden bir araç olarak sunulurken diğer yandan totaliter bir gözetim mekanizması ve bireysel iradenin bastırılma aracı olarak görülür.

Burç'un zaman yolculuğu macerası sonunda gelecekte getirdiği nesneler, Tzap'ın ve diğer ileri teknolojik cihazların yavaş yavaş yok olmaya başlaması, zamanın kendisinin, evrenin

dengeğini yeniden sağlama çabasını simgeler. Bu durum, transhümanist teörünün, insanın teknolojik müdahaleler yoluyla evriminin sınırlarına dair bir eleştiri olarak okunmalıdır. İnsan, teknolojinin vaat ettiği ölümsüzlükten ziyade, nihayetinde kendi doğasına, biyolojik gerçekliğine dönmek zorunda kalır. Bu, aslında insanın teknolojik müdahaleler yoluyla ne kadar “yapay” bir varlık haline geldiğini ve doğadan kopuşunun bir göstergesidir.

Roman, aynı zamanda fedakârlık ve kader temaları üzerinden de derin bir tartışma sunar. Burç, geleceğin toplumsal düzeninde yer almak için kendi hayatını feda etmesi gerekebileceğini öğrenir. Perşembe toplantısı gibi kritik anlarda, toplumun mevcut düzenini korumak adına, bireyin özgürlüğünü geri planda bırakması gerektiği mesajı verilir. Ancak Burç, bu kabullenışı reddederek kendi kaderini tayin etme hakkını savunur. Burada transhümanist yaklaşım, insanın teknolojik evrim sürecinde kendisine biçilen rolleri sorgulaması ve bu rolleri yeniden tanımlaması gerektiğini vurgular. Bilhassa, yönetim güçleri tarafından belirlenen inanç sistemleri ve teknolojik kontrol mekanizmaları karşısında, bireyin özgürlüğünü koruma çabası, çağdaş felsefenin en önemli tartışmalarından biridir.

Felsefenin derin katmanlarına inildiğinde, Haldun Aydın Gün’ün eseri, insanın varoluşsal anlam arayışıyla teknolojinin sunduğu sınırsız olanaklar arasındaki çelişkiyi dramatik bir şekilde gözler önüne serer. İnsan, onlarca yüzyıl boyunca doğal evrimle mücadele ederken; teknolojinin sağladığı nimetler, onu bir yandan ölüme meydan okur diğer yandan ise ölümün kaçınılmazlığına dair yeni sorular doğurur. Bu bağlamda, Burç’un hikayesi, geleneksel insanlığın yerini, post-insan veya transhüman varlıkların alacağına dair bir öngörüü de içermektedir. Ancak bu geçiş, ütöpik ya da distöpik bir geleceğin habercisi olarak ikiye ayrılır: Bir yandan insan, teknolojik gelişmeler sayesinde sınırsız bir yaşam ve güç vaat eden, idealize edilmiş bir varoluş biçimini deneyimlerken; diğer yandan ise tüm bireyselliği yitirmiş, sistemin soğuk ve hesaplı mekanizmasına dönüşmüş bir toplumsal düzende toplumsal düzende kaybolma riskiyle karşı karşıya kalır.

Yazar, teknolojik cihazların (örneğin Tzap) insan bedenine entegrasyonunu ve dolayısıyla insan varoluşunun mekanik bir bedenle nasıl yeniden kodlandığını inceliyle betimlerken aynı zamanda bu dönüşümün insan ruhunu nasıl etkilediğini de sorgular. İnsan, geleneksel anlamda doğal deneyimlerinden -duyguları, acıyı, mutluluğu- feragat ederek kendini tamamen sistemin akışına bırakırsa, aslında neyi kaybetmiş olur? Burç’un, evrenin tüm titreşimlerini ve zamanın akışını hissetmeye çalışan içsel mücadelesi, insanın teknolojik ilerleme karşısında kendisini yeniden tanımlama çabasının bir yansımasıdır. Bu mücadele,

sadece teknolojinin sunduğu kolaylıkların cazibesiyle değil; aynı zamanda insanın kendine dair derin düşüncelerinin, felsefi sorgulamalarının ve varoluşsal belirsizliklerinin ürünüdür.

Transhümanist bir bakış açısıyla, *XP ya da Her Şeyin Bedeli*; teknolojinin insan üzerindeki mutlak hakimiyetine ve bu hakimiyetin beraberinde getirdiği etik, estetik ve varoluşsal sorunlara dair sorular sorar. İnsan, teknolojik ilerlemeyle birlikte bedenini ve zihnini yeniden yapılandırırken özgürlüğünü, yaratıcılığını ve hatta duygusallığını kaybedebilir mi? Yoksa teknoloji, insanın aslında var olan potansiyelini açığa çıkaran, onu evrimsel bir sıçrayışa davet eden bir araç mıdır? Eserde, bu iki uç nokta arasında gidip gelen bir gerilim hakimdir; hem insanın tarihsel ve biyolojik evriminden keskin izler taşıyan unsurlar hem de teknolojinin insanı sonsuz olma vaadiyle tanımladığı, ancak bir o kadar da insani deneyimleri reddeden soğuk mekanizmalar iç içedir.

Bu noktada, insanın, teknolojinin getirdiği avantajların yanı sıra, beraberinde getirdiği sorumlulukları, etik baskıları ve toplumsal manipülasyonu da kabul etmesi gerekmektedir. Belki de asıl sorulan, “Gerçekten kimiz?” sorusudur; teknolojinin bizi daha üstün varlıklar haline getirme vaadiyle sömürdüğü kimliğimizin, felsefi ve manevi gerçekle ne kadar örtüştüğü sorusudur.

Roman, teknolojinin getirdiği bu yeni varoluş biçimini, geleneksel inanç sistemleriyle (örneğin Lithos ve Kutsal Perşembe toplantısı) örterek insana evrenin derin sırlarını ve titreşimlerini hissettirme çabasıyla sunar. Bu durum, modern insanın hem teknolojik devrimle hem de eski mistisizmin kalıntılarıyla nasıl yeniden şekillendiğini gözler önüne serer. İnsan, artık hem biyolojik bir varlık hem de dijital, yapay zekâ destekli bir bilinç sisteminin ürünü haline gelmektedir. Bu çifte varoluş, insan devletinin, toplumsal düzenin ve hatta bireysel kimliğin yeniden tanımlanmasını gerektirir. Her ne kadar teknoloji evrimsel bir araç olarak kabul edilse de onun aracılığıyla insanın ruhuna dokunamamak, bilakis onu soyutlamak, varoluşsal boşluğa itmek tehlikesini de beraberinde getirir.

Sonuç olarak, *XP ya da Her Şeyin Bedeli*, Haldun Aydıngün’ün kalemiyle, transhümanizmin hem vaatlerini hem de tehlikelerini felsefi bir sorgulama zemnine oturtur. Teknolojinin 21. yüzyıldan 24. yüzyıla kadar geçirdiği evrim, sadece araçsal bir gelişme değil, aynı zamanda insanın kendisini ne şekilde tanımlayacağına, hangi değerlere sahip çıkacağına dair derin soruları da beraberinde getirir. Roman, bu sorulara net cevaplar vermektense, okuyucuyu kader yüklü bir yolculuğa çıkararak her yeni teknolojik atılımın aslında insanın en temel varlık sorunlarını yeniden gündeme getirdiğini göstermektedir.

İnsan, Tzap gibi cihazlar sayesinde büyük kolaylıklar elde ederken aynı zamanda sistemin pençesine düşmekte, özgürlüğünden, bireysel yaratıcılığından ve hatta insani duygularından yavaş yavaş kopmaktadır. Bu durum, transhümanizmin getirdiği ütopyik vizyonun altında yatan karanlık gerçekleri, varoluşun felsefi ağırlarıyla birlikte gözler önüne serer. Burç'un tercih ettiği, geleceğin belirlenmiş kaderini reddederek "ben kimim?" sorusuna karşı koyması, aslında modern insanın teknolojik gelişmeler karşısında kendi öz benliğini ne derece kaybetmeye meyilli olduğunun dile getirilişidir.

Haldun Aydıngün'ün eserinin sadece bir zaman yolculuğu hikayesi ya da bir bilimkurgu macerası olmanın ötesinde, insan olmanın, teknolojik ilerlemenin ve öz benliğin dönüşümünün felsefi bir incelemesi olarak okunması gerektiğini ortaya koyar. Transhümanizm, bu eserde hem kurtuluşun hem de kaybın simgesi hem aydınlanmanın hem de modern tutsaklığın ifadesi olarak, okuyucuya derin ve unutulmaz bir deneyim sunar.

SONUÇ

Transhümanizm, insanın evrimsel sürecinin yalnızca bir geçiş aşaması olduğunu savunan ve teknolojik ilerlemelerle potansiyelini maksimum seviyeye çıkarmayı hedefleyen bir düşüncedir. Aydınlanma felsefesinden beslenen bu ideoloji, posthümanizmin temellerini atarak insan-makine entegrasyonu, genetik mühendislik ve nanoteknoloji gibi alanlarda etkisini göstermiştir.

Max More, Nick Bostrom ve Ray Kurzweil gibi isimler tarafından şekillenen transhümanist bakış açısı, biyolojik sınırların ötesine geçmeyi hedeflerken, 'dizayn edilmiş evrim' fikrini öne sürmektedir. Ancak bu teori, Darwin'in doğal seçim ilkesiyle çelişerek insanın bilinçli müdahalelerle evrim sürecini hızlandırmasını tartışmaya açmaktadır. Bazı düşünürlere, bu gelişimin insan doğasını mekanikleştirme ve etik sınırları aşma riski taşıdığını öne sürerek biyoteknolojik ilerlemenin sosyal eşitsizlikleri derinleştirebileceğini vurgulamaktadır.

Posthümanizm ise insanın evrendeki konumunu sorgulayan ve biyolojik varoluşun ötesine geçen bir dünya tasavvur eder. Feminist hareketlerden de etkilenen bu yaklaşım, yapay zekâ ve robotları varoluşun eşit üyeleri olarak kabul ederek insan merkezli düşüncenin sınırlarını zorlamaktadır. Yapay zekânın kendi kendini geliştirme sürecinin hızlanarak ilerlemesi, insan-makine entegrasyonunu kaçınılmaz hale getireceği düşünülmektedir. Ancak tüm bu dönüşüm, etik ve kimlik sorunlarını da beraberinde getirirken geleceğin nasıl şekilleneceği teknoloji yönetiminin sınırlarına bağlı olması ihtimal dahilindedir.

Biyonik teknolojiler ve genetik mühendislik, insan ömrünün uzatılması ve hastalıkların ortadan kaldırılması gibi radikal değişimler sunarken bu sürecin toplumsal eşitsizlikleri nasıl etkileyebileceği konusu tartışmalı bir noktada durmaktadır. Transhümanizmin yanı sıra sanat ve teknoloji arasındaki etkileşim de giderek daha iç içe geçmektedir.

Yapay zekâ araştırmaları II. Dünya Savaşı sonrası sibernetik çalışmalarla ivme kazanırken, günümüzde Facebook'un Generative Adversarial Network (GAN) ve Google'ın Deep Dream projeleri hem sanatın sınırlarını genişletip hem de dijital dünyadaki etkileşimi yeniden şekillendirme meylinde. Hybrid Art, yapay zekâ ve insan iş birliğini birleştirerek geleceğin sanat vizyonunu oluşturur ve teknoloji ile sanatın birbirinden ayrılmaz hale geldiğini kanıtlar.

Türk edebiyatı, toplumsal dönüşümleri yansıtmaya ve bireylerin düşünsel dünyasını şekillendirme konusunda her zaman güçlü bir mecra olmuştur. Modernleşme, kimlik

çatışmaları ve teknolojinin ilerleyişi, edebi metinlerde derin izler bırakırken özellikle bilim kurgu türü, 20. yüzyılın ortalarından itibaren Türk edebiyatında yer almaya başlamıştır.

Cumhuriyet döneminin modernleşme hareketleri, edebiyata büyük ölçüde etki etmiş; Peyami Safa gibi yazarlar, eserlerinde teknolojiyi toplumsal dönüşümün bir sembolü olarak kullanmıştır. *Cingöz Recai*, teknolojinin suç dünyasında nasıl bir güç olabileceğini gözler önüne sererken Dr. Vedii Bilgin'in *Rüya mı Hakikat mi?* adlı eseri bu dönemin bilim kurgu anlayışına örnek teşkil eder. 1971'de yayımlanan *Antares* dergisi ve Selma Mine'nin *X-Bilinmeyen* adlı dergisi, bilim kurgu türünün Türkiye'de yaygınlaşmasını sağlarken Serdar Yıldız'ın *Alt ve Üst* romanında yer alan Venüs'teki zeplin kentler tasviri, insanın sınırlarını aşma mücadelesine transhümanist bir perspektiften yaklaşıldığını düşündürcek niteliklerdedir.

Özellikle 1980-2000 dönemi, Türk edebiyatında bilim kurgu türünün yükselişe geçtiği yıllar olmuştur. Bilim kurgu, yalnızca teknolojik gelişmeleri değil, bireyin ve toplumun dönüşümünü de irdeleyen bir alan olarak geniş bir anlatı dünyası yaratmıştır. Fantastik, korku ve bilim kurgu türlerinin harmanlandığı romanlar, transhümanizmin yenilikçi bakış açısıyla örtüşerek insanlığın potansiyelini sorgulayan derin anlatılar sunmuştur.

Türk edebiyatında transhümanizmle örtüşen ilk eserlerden biri Abdülhak Hâmid'in *Tayflar Geçidi* adlı eseridir. İnsan ve ruh arasındaki sınırları sorgulayan bu eser, bilincin taşınması ve kimlik kopyalanması gibi temaların edebiyattaki erken örneklerinden biridir. Refik Halid Karay'ın *Hülya Bu Ya* adlı öyküsü, sanal gerçeklik ve teknolojik olanakların bireyin yaşam biçimi üzerindeki etkilerini tartışarak geleceğe dair vizyonlar sunmuştur.

Müfit Özdeş'in *Son Tiryaki* adlı eserinde, hiper gerçeklik ve insansı robotlarla kurulan ilişkiler üzerinden teknolojinin sunduğu imkanlar ve yarattığı endişeler derinlemesine işlenmiştir. Buna karşılık, transhümanizmin tehlikelerini vurgulayan eserlerden biri olan Haldun Aydıngün'ün *XP Ya Da Her Şeyin Bedeli*, gelişmiş bir yapay zekâ sisteminin insan hayatını nasıl kontrol altına aldığını ve bireysel özgürlüklerin yavaş yavaş yok edildiğini gözler önüne serer. Selma Mine'nin *Obi J-S 927* romanı ise yapay zekâların özerklik kazanma arzusunu ele alarak bu teknolojinin insanlık üzerindeki uzun vadeli etkilerini tartışmaktadır.

Barış Müstecaplıoğlu'nun *Osmanlı Cadısı* adlı romanı hem Osmanlı'nın görkemini hem de geleceğin teknolojik ilerleyişini iç içe geçirerek zamanlar arası bir yolculuğa çıkarır. *Osmanlı Cadısı* romanı, üç farklı zaman dilimini bir araya getirerek hem Osmanlı'nın ihtişamını hem de geleceğin teknolojik distopyasını harmanlar. Ölümsüzlüğün olduğu bir evrende yaşamın kıymeti değişmesine karşın ölüm tehdidi halen en büyük düzen sağlayıcı unsur olarak

kullanılır. Müstecaplıoğlu, okuyucusunu bu çelişkilerle yüzleştirerek, insanın varoluş mücadelesini yeni bir perspektiften sorgulamaya teşvik eder.

Teknolojik manipölasyonun sadece bireyler üzerinde değil, toplum üzerinde de etkili olduğu birçok eserde karşımıza çıkmaktadır. Bu tür kurgular, modern dünyada bilgi akışının nasıl yönlendirildiğini, dijital ağların nasıl kontrol mekanizmalarına dönüştüğünü ve teknolojinin bireyin algısını nasıl şekillendirdiğini gözler önüne sermektedir. Hipergerçeklik ve teknolojinin, insan algısını yeniden şekillendirmesi yanında, Metaverse ve simölasyon kuramları, gerçek ile yapay arasındaki sınırları giderek daha fazla bulanıklaştırmaktadır. Barış Müstecaplıoğlu'nun *Osmanlı Cadısı* romanında, teknolojinin insan zihni üzerindeki manipölatif etkisini gözlemlemek mümkündür. Bireyin zihinsel evreninin teknoloji aracılığıyla yeniden yaratılması, gerçeklik algısını tamamen değiştirmekte ve bilinç üzerinde radikal bir dönüşüm yaratmaktadır. Romanın ilerleyen bölümlerinde aşkınlık iddiası, etik ve cinsellik gibi kavramlar, giderek daha karmaşık hale gelen yapay zekâ sistemleri, bir noktada insan kontrolünü aşarak bağımsız kararlar alabilen, hatta bilinç sahibi olabilecek varlıklar üretme ihtimalini gündeme getirmektedir.

Selma Mine'nin *Obi J-S 927* romanında baş karakterin denetim sistemini ele geçirme süreci, bilinçli robotların kendi türlerini üretmesiyle hızlanarak öngörülemez bir zincirleme reaksiyona dönüşmektedir. Nick Bostrom'un *Superintelligence* adlı kitabında vurgulandığı gibi, kendini geliştirme kapasitesine sahip yapay zekâ sistemleri belirli bir noktadan sonra kendi hedefleri doğrultusunda ilerleyebilir ve insan kontrolünden çıkabilir. Eserde yaşanan gelişmeler, transhümanizm eleştirmenlerinin kontrolsüz otonom sistemlerin kaosa sürükleyebileceği yönündeki endişelerini doğrulayan bir senaryo olarak yorumlanmaktadır. Yumtin ve Körtix gibi karakterler, yapay zekânın erişimini engelleme çabaları ile sistemin tamamen özerk hale gelmesini önlemek için mücadele ederler. Ancak bu süreç, transhümanizm karşıtlarının yapay zekâ sistemlerinin etik sınırlarla yönlendirilmemesi durumunda toplumun büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalabileceği görüşünü destekler. Max Tegmark ve Nick Bostrom gibi bilim insanlarının süper zeki yapay sistemlerin var olan düzeni tehdit edebileceği konusundaki uyarıları, *Obi*'de yaşanan gelişmelerle doğrudan örtüşmektedir.

Obi J-S-927 romanının sonunda yer alan *Haplar* adlı bağımsız hikâyede, ölüm oranının son derece azaldığı ve nüfus artışının kontrolden çıktığı bir dünya betimlenirken ana karakter sistem tarafından sorguya çekilir ve kimliği, biyolojik özellikleri ve son tükettiği besinler dahi kayıt altına alınarak topluma ne tür bir katkı sağlayabileceği hesaplanır. Yaşam artık bireysel bir hak olmaktan çıkmış, devlet tarafından sürdürülebilirliğe dayalı bir matematiğe

indirgenmiştir. Romanın sunduğu bu çarpıcı gelecek senaryosu, transhümanizm eleştirmenlerinin en büyük korkularını somutlaştırır: İnsanlığın, sonsuz yaşamı hedeflerken etik, özgürlük ve bireysel değerlerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalması. Teknoloji, insana “İnsan 2.0” fikrini vaat ederken ölümsüzlüğün yalnızca seçkin bir azınlığın erişebileceği bir lüks haline gelmesi, toplumsal adaletsizlikleri derinleştirir.

Son Tiryaki adlı eserde ise kimlik ve özgünlük sorularını merkeze alan bir bilimkurgu anlatısı göze çarpmaktadır. İnsanın kopyalanması, yalnızca bilimsel bir başarı değil, aynı zamanda insan kimliğini sorgulatan derin bir etik problem doğurur. Eğer bir insan fiziksel ve zihinsel olarak birebir kopyalanabiliyorsa bu kopya gerçek bir birey olarak kabul edilmeli mi? Bireysel haklar ve insan kimliği, bu teknolojiyle nasıl yeniden tanımlanacak?

Son Tiryaki, bireysel özgürlüğün ve toplumun dönüşümünü irdeleyen bir anlatıya sahne olmaktadır. Selim’in, Proxima Centaurus’taki Rousseau gezegenine göç etme isteği, insanın teknoloji karşısında özgürlüğünü koruma çabasını temsil ederken modern dünyadaki denetim mekanizmaları bireyin hareket alanını nasıl daralttığını gözler önüne serer. Sigara tiryakiliği, yalnızca bir bağımlılık değil; aynı zamanda katı yasaklarla boğulmuş bir dünyada kişisel direnişin bir sembolü haline gelir. Rousseau, bireysel hakları yücelten ve düzenlemeleri minimize eden bir sığınak olarak sunulsa da toplumsal değişim süreçlerinde baskının yalnızca biçim değiştirdiğini göstermektedir. Gözetim toplumlarının yükselişi, mahremiyetin ortadan kalkması ve teknolojik düzenlemelerin bireyi giderek daha fazla yönlendirmesiyle insanın özgürlük arayışı farklı formlarda devam etmektedir. Selim’in yaşadığı içsel çatışma, yalnızca toplumsal düzenlemelere karşı bir başkaldırı değil; aynı zamanda dijital çağın birey üzerinde yarattığı baskılara karşı da bir direniş olarak değerlendirilebilir.

Hakan Erdem’in *Zaman Çöktü* romanı, teknolojinin insan doğası üzerindeki etkilerini sorgularken genetik mühendislik ve biyoteknolojik inovasyonların toplumu nasıl dönüştürdüğünü de örneklendirir. Proto-koyun Aristoteles, biyoteknolojinin kimlik üzerindeki etkilerini metaforik bir şekilde ele alırken “Boynuzlarını kaybeden koyun hâlâ koyun mu kalır?” sorusuyla varoluşun sınırları hakkında düşündürür. Transhümanist müdahaleler, insanı daha zeki, daha dayanıklı ya da daha yetenekli kılabilir, ancak bu değişimlerin insanı “insan” yapan unsurları nasıl etkilediği sorusu, kimlik krizlerini de beraberinde getireceği eleştirmenlerin üzerinde durduğu bir nüans olmakla birlikte transhümanist öğelerin saptandığı kurgularda da sıkça kendine yer bulan bir unsurdur.

Edebiyat, teknolojik ilerlemelerin yarattığı kimlik düğümlerini ve etik çıkmazları ele alarak, transhümanist geleceğin insan doğasını nasıl şekillendireceği konusunda keskin bir

sorgulama ortamı yaratır. Jocelyn ve Alexander arasındaki sahne, insan duygularının rasyonaliteyle nasıl örtüştüğünü, kimliğin duygu ve mantık arasındaki dengesiyle şekillendiğini ortaya koyan örneklerden biridir. Kadınların hologram türbanlarla toplumsal kuralları sorguladığı distopik düzen, bireylerin teknoloji aracılığıyla geleneksel normlarla mücadele etmelerine olanak sağlarken transhümanizmin bir özgürleşme aracı olarak nasıl kullanılabileceğini de göstermesi açısından önemlidir. Eserdeki milliyetçilik ve kimlik çelişkileri, teknolojinin biyolojik ve kültürel sınırları nasıl belirsizleştirdiğine de örneklik teşkil edebilir. Türk milliyetçisi olduğunu savunan bir bireyin annesinin bir siborg olduğu gerçeği, geleneksel aidiyet kavramlarının teknolojiyle nasıl çelişebileceğini işaret eder.

Edebiyatçıların inşa ettiği gelecek şehirleri, teknolojik yeniliklerin insan yaşamını nasıl radikal biçimde dönüştürebileceği, genetik mühendislik sayesinde yaşlanmanın kontrol altına alınması, insanların 100 yaşına kadar genç kalabilmesi, transhümanizmin biyolojik sınırları aşma hedefini somutlaştıran unsurlardan biri olarak edebiyatın gelecek tahayyüllerini ve insanın teknoloji karşısındaki varoluşsal krizini etkileyici bir şekilde ele alırken transhümanizmin hem insanlığın sınırlarını genişletme hem de onu sistemin bir parçası haline getirme ikiliğini vurgular.

KAYNAKLAR

- Açık, Y. (2021). *1980 Sonrası Türk Edebiyatında Bilimkurgu Romanları*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Alan, Y. (1994). *Robotik Kültür* (1.Baskı b.). İzmir: T.Ö.V. Yayınları.
- Alperen, A. (1996). Bilim Kurgu Romanlarındaki Zaman Ötesi Dünya. *Bilig*, 2, s. 261-265.
- Andrew Webb, C. V. (2023, 05 31). *BBC News Türkçe*. Yapay zeka: Üç aşamasında neler var, yok olmamıza yol açabilir mi?: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cv2r40xdngdo?form=MG0AV3> adresinden alındı
- Aslan, E. (tarih yok). Yapay Zekâ Resimleri ve Sanatın Başkalaşan Mecrası Üzerine. doi: DOI: 10.32547/ataunigsed.516382
- Atakur, M. (2023). Transhümanizm Posthümanizm ve Antika Titanik Romanı. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. doi:Doi: 10.26517/ytea.544
- Aydeniz, H. (2020, 06 30). Geleneksel Değerler Üzerinden Bir Transhümanizm Eleştirisi. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*(53), s. 353-356.
- Aydingün, H. (2005). *XP Ya da Her Şeyin Bedeli*. İstanbul: Evreca.
- Basalla, G. (2008). *Teknolojinin Evrimi* (13.Baskı b.). (C. Soydemir, Çev.) Ankara: Tübitak .
- Baumann, F. (2010). Humanism And Transhumanism. *The New Atlantis*, s. 68-84.
- Bayar, Z. (1999). *Sahte Uygarlık*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Beyhan, H. C. (2028, 04 07). Teknoloji ve Sanat. *Journal of Arts*, 1(1), s. 13-22.
- Bilgici, C. (2023). Ceren Bilgici, “Yapay Zekâ Ve Algoritmik Yapay Zeka ve Algoritmik Kültür Bağlamında Sosyal Medya Deneyiminin Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 7(3), s. 216-237.
- Bilgin, S., & Arıcı, A. F. (2021). Çağdaş Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Teknolojinin Sunuluş Biçimleri. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 6(2), s. 522-543.
- Bingöl, Z., & Küçük, S. (2008). *Robot Dinamiği ve Kontrolü*. İstanbul: Birsan Yayınevi.
- Bostrom, N. (2002). Existential Risks: Analyzing Human Extinction Scenarios and Related Hazards. *Published in the Journal of Evolution and Technology*, 9(1).
- Bostrom, N. (2003). Are You Living In a Computer Simulation? *Philosophical Quarterly*, 53(211), s. 243-255.
- Bostrom, N. (2005). A History of Transhumanist Thought. *Oxford University*.
- Bostrom, N. (2005). Transhumanist Ethics. *Philosophy Documentation Center*, s. 3-14.

- Bostrom, N. (2014). *Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Bostrom, N. (tarih yok). *Future of Humanity Institute*. <https://www.fhi.ox.ac.uk/> adresinden alındı
- Bostrom, N. (tarih yok). Traanshumanists Versus Bioconservatives: . *In Defense of Posthuman Dignity*. içinde
- Boudrillard, J. (2021). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (O. Adanır, Çev.) Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Brian Charlesworth, D. C. (2009, 11 01). Darwin and Genetics. *Genetics*, 183(3), s. 757-766. doi:DOI: 10.1534/genetics.109.109991
- Burcu TEKİN, R. G. (tarih yok). Alphafold: Derin Öğrenme ve Sinir Ağları Yoluyla Protein Katlanmasında Devrim Yaratmak. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 22(44), s. 445-466.
- Bülbül, M., Türkoğlu, S., & Küzeci, D. (2014). Edebiyat ve Toplumsal İşlevi. *KKEFD*(29), s. 1-11.
- Can, S. (2022, Aralık 22). Transhümanizmin Ölümsüzlük İddiasının Kelâm İlminin Varlık Anlayışı Çerçevesinde Kritiği. *Kader*, s. 605-625.
- Cellan-Jones, R. (2014, 12 02). *Hawking: Yapay zeka insanlığın sonunu getirebilir*. BBCNewsTürkçe: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/12/141202_hawking_yapay_zeka#:~:text=D%C3%BCnyan%C4%B1n%20%C3%B6nde%20gelen%20bilim%20insanlar%C4%B1ndan,d%C3%BCzeye%20gelmesinden%20endi%C5%9Fe%20duydu%C4%9Funu%20s%C3%B6yledi. adresinden alındı
- Cevizci, A. (2019). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2019). *Felsefenin Kısa Tarihi*. İstanbul: Saya Yayınları.
- Copselon, F. (2010). *Copleston Felsefe Tarihi: Alman İdealizmi*. İstanbul: İdea Yayınevi.
- Çelenk, A., & Açıcı, F. K. (2022). Tasarımda Yeni Yaklaşımlar: Refik Anadol ve Makine Hatıraları. *Akademik Sanat*(17).
- Çelik, F. (2023, 08 28). *Oggusto*. 12 08, 2024 tarihinde Refik Anadol: Hayatı, Eserleri ve Bilinmeyenleri: <https://www.oggusto.com/sanat/sanatici/refik-anadolun-hayati-ve-eserleri> adresinden alındı
- Çıtak, H. A. (2020). Transhümanizm Karşısında Hukuk Devleti İdeali. *İnsan Hakları Yıllığı*, s. 1-40.

- Dağ, A. (2017, 10). Hümanizmin Radikalleşmesi Olarak Transhümanizm. *Felsefi Düşün*(9), s. 46-65.
- Dağ, A. (2018). *Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü*. Ankara: Elis Yayınları.
- Dağ, A. (2020). *İnsansız Dünya, Transhümanizm*. İstanbul: Ketebe Yayıncılık.
- Dean, M. (2019, 02 25). *Sanatçı Mario Klingemann Yapay Zeka, Teknoloji ve Geleceğimiz Üzerine*. Sotheby's: <https://www.sothebys.com/en/articles/artist-mario-klingemann-on-artificial-intelligence-art-tech-and-our-future> adresinden alındı
- Dürüşken, Ç. (2019). *Antikçağ Felsefesi: Homeros'tan Augustinus'a Bir Düşünce Serüveni*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Elitaş, T. (2022). Dijital Manipülasyon 'Deepfake' Teknolojisi ve Olmayanın İnandırıcılığı. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(49), s. 113-128.
- Elmalı, O. (2021). *Bertrand Russell'da Ahlak Felsefesi*. İstanbul: Grius Yayınevi.
- Ertürk, N. E. (2019, 04 15). Dijital Varoluş: Dijitalin Soykütüğüne Doğru. *Doğubatu*(86), s. 157-171.
- Euronews, B. (2023, 03 29). *Elon Musk dahil bin 100'den fazla imzalı açık mektup: Yapay zeka çalışmalarına ara verin*. Euro News: <https://tr.euronews.com/2023/03/29/elon-musk-dahil-bin-100den-fazla-imzali-acik-mektup-yapay-zeka-calismalarina-ara-verin> adresinden alındı
- euronews, B. (2023, 05 03). *Yazar Yuval Noah Harari: 'Yapay zeka çok yakında yeni bir din yaratabilecek'*. Euro News: Yazar Yuval Noah Harari: 'Yapay zeka çok yakında yeni bir din yaratabilecek' adresinden alındı
- Ferrando, F. (2013). Posthumanism, Transhumanism, Antihumanism, Metahumanism, and New Materialisms Differences and Relations. *Columbia University*, s. 26-32.
- Fidan, A., Kardaş, N., Önen, S., Gökdemir, S., Erkıran, H., Koç, H., & Başbuğ, N. (1996). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Foucault, M. (2013). *Cinselliğin Tarihi* (5 b.). (H. U. Tanrıöver, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2013). *Hapishanenin Doğuşu*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge Yayınevi.
- Ganioğlu, K. G. (2024, 07 12). Dijital Sonsuzluk Arayışı ve Kişisel Kimlik Problemi. *Felsefe Dünyası Dergisi*(79), s. 307-332. doi:DOI: 10.58634/felsefedunyasi.1487376
- Geleceği Tahmin Etmiş 15 Roman*. (2016, 12 17). Frpnet: <https://frpnet.net/makaleler/gelecegi-tahmin-etmis-15-roman> adresinden alındı

- Gençoğlu, F. (2021). Posthümanizm Tartışmasının Düşündürdükleri: Haddini Bilmek İle Haddini Aşmak Aarasında İnsan. *Kaygı*.
- Görgülü, Ü. (2022, 09 15). Teknoloji Geliştiren İnsandan Teknolojinin Geliştirdiği İnsana - Genetik Müdahale İle İnsan Geliştirmeye Etik Ve Fıkhî Bakış. 58(3), s. 1095 - 1124.
- Guarino, B. (2024, 01 30). *Elon Musk's Neuralink Has Implanted Its First Chip in a Human Brain. What's Next? Scientific American*: <https://www.scientificamerican.com/article/elon-musks-neuralink-has-implanted-its-first-chip-in-a-human-brain-whats-next/?form=MG0AV3> adresinden alındı
- Gültekin, M. (2023). Posthümanizm ve Yeni Bir Ayrımcılık Biçimi Olarak Robotlara Yönelik Türcülük. *Antropoloji*, 45, s. 64–80.
- Gündüz, Y. K. (2023, 02). Performans Sanatıyla Bedenin Yeniden İnşası Siborg Bedenler: Stelack Örneği. *İDİL*, s. 167-181.
- Hacımüftüoğlu, E. (2018, 04 30). Prometiheus'dan Halife'ye...Doğu ve Batı'nın İnsan Tasavvurları. *Bilimname Düşünce Platformu*(1), s. 505-534.
- Halavais, İ. (2024, 11 26). *Hans Moravec*. Britannica: <https://www.britannica.com/biography/Hans-Moravec> adresinden alındı
- Harari, Y. N. (2016). *Homo Deus: Yarının Kısa bir Tarihi*. (P. N. Taneli, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.
- Harari, Y. N. (2018). Why Technology Favors Tyranny. *The Atlantic*.
- Huxley, J. (1957). *New Bettles for New Wine*. London: Chatto & Windus.
- Huxley, J. (2015). Transhumanism. *Ethics in Progress*(1), s. 12-16. doi:doi: 10.14746/eip.2015.1.2
- Impey, C. (2017). *Evrenin Doğuşu* (2.Baskı b.). (O. Düz, Çev.) İstanbul: Say Yayınları.
- Jacqueline Russ, ç. Ö. (2021). *Avrupa Düşüncesinin Serüveni: Antik Çağlardan Günümüze Batı Düşüncesi*. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Joshua Bongard, M. L. (2021, 03 16). Living Things Are Not (20th Century) Machines Updating Mechanism Metaphors in Light of the Modern Sciece of Machine Behaivor. *Frontiers in Ecology and Evolution*. doi:doi: 10.3389/fevo.2021.650726
- Kaplan, A. (2019). Tüketim Sosyolojisi: Teknoloji Bağımlılığı Üzerine Bir Araştırma. *Güncel Bağımlılık Araştırmaları*, 3(1), s. 31-41.
- Karabağ, M. (2021). Ahlaki Değerlerin Kodlanabilmesi Bağlamında Yapay Zekâ. *TRTAkademi*, 6(13), s. 750-766.
- Karay, R. H. (2009). *Ago Paşa'nın Hatıratı*. İstanbul: İnkılap.

- Koç, A. (2018, 12). Michel Foucault'nun "Biyopolitika" Kavramının Teorik Çerçevesi. *ANKASAM | Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2(2), s. 193-218.
- kundakçı, D. (2016). *Max Weber*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kurzweil, R. (2005). *The Singularity Is Near*. New York: Viking Press.
- Marcoff, J. (2017). *Sevgi Dolu Makineler: İnsanlarla Makineler Arasında Ortak Zemin Arayışı*. (T. Sezer, Çev.) İstanbul: İstanbul Gedik Üniversitesi.
- Mesut Tekşan, İ. S. (2021). Türk Romanında Bilim Kurgu Üzerine Bir Araştırma. *Turkish Studies - Language*, 16(4), s. 2594-2605.
- Mesut Tekşan, İ. S. (tarih yok). Türk Romanında Bilim Kurgu Üzerine Bir Araştırma. *Turkish Studies - Language*, 16(4), s. 2597.
- Moravec, H. (2010). *Mind Children: The Future of Robot and Human Intelligence*. London: Harvard University Press.
- More, M. (1990). The Philosophy of Transhumanism. *Journal of Evolution and Technology*, s. 1-15.
- More, M. (2013). *Principles of Extropy*. Extropy Institute: <https://web.archive.org/web/20131015142449/http://extropy.org/principles.htm> adresinden alındı
- Muhsin Uğur Doğan, İ. Y. (2018). Kontrol Edilebilen Biyonik El Tasarımı. *Set Technology*, s. 171-171.
- Murat Çiftçi, İ. K. (2014). Fahrettin Altun: Modernleşme süreçlerini edebiyat metinleri üzerinden okumayı daha anlamlı buluyorum. *Ayraç Kitap Dergisi*(62), s. 26.
- Müstecaplıoğlu, B. (2016). *Osmanlı Cadısı*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Nayar, P. K. (2023, 02 21). *Posthumanism*. doi:DOI: 10.1093/obo/9780190221911-0122
- Nick Bostrom, E. Y. (2011). The Ethics Of Artificial Intelligence. K. F. William Ramsey içinde, *Cambridge Handbook of Artificial Intelligence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Odacı, S. (2023). Doğal Olmayan Anlatı ve Sbdulhak Hamid'in Tiyatroları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(38), s. 113-126.
- Oğuzhan, Ü. A. (2017). Türkiye'de Modernleşmenin Oluşumu ve Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Batılılaşma Olgusu. *Belleten*(1), s. 111-143.
- OKŞAR, Y. (2020, 04 08). Yaratılış ve Darwinci Evrim. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 155-183.

- Oktay, A. S. (2019). Kant'ın Ölümsüzlük Varsayımı Bağlamında Ölümden Sonraki Hayatın Felsefi Gerekçesi Olarak Ahlak. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(42), s. 5-26.
- Orwell, G. (2022). 1984. (C. Çakmak, Çev.) İstanbul.
- Otsberg, R. (2024, 11 11). *Transhumanism*. Britannica: <https://www.britannica.com/topic/transhumanism> adresinden alındı
- Öksüz, M. (2019). Değişen Teknoloji şartları ve Edebi Metin üretimi. *Tanpınar Zamanı*, s. 70-74.
- Özcan, S. (2022, 08 24). Arşiv Belgelerine Göre Tekkelerde Kadınlar ve Görevleri. *İslam Tetkileri Dergisi*, s. 615-644. doi:<https://doi.org/10.26650/iuitd.2022.1111797>
- Özdeş, M. (1996). *Son Tiryaki*. İstanbul : Metis.
- Platon. (2010). *Devlet*. (C. Ersöz, Çev.) İstanbul: Şule Yayınları.
- Redondo, S. G., Rodríguez Higuera, C., & Coca, J. (2024). Transhumanism, Society and Education: An Edusemiotic Apporach. *Studies in Philosophy and Education*, 43, s. 177-193. doi:<https://doi.org/10.1007/s11217-024-09927-6>
- Safa, P. (2020). *Beyaz Cehennem: Cingöz Recai'nin Harikaları*. (S. Şahin, Dü.) İstanbul.
- Seval Şahin, B. Ö. (2015). 1980 Sonrası Türkiye'de Bilimkurgu Romanları. V. Uğur içinde, *Edebiyatın İzinde Fantastik ve Bilimkurgu* (s. 63). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Sinem Güdüm, E. D. (2023). Hipergerçeklik Çağında Medya ve Tüketim. *İNİF e- Dergi*, 8(1), s. 9-29.
- Soysal, E. K. (2023). The Production Of Human Reproduction: Impacts Of Transhumanism's Inconsistent Reproductive Policy On Classical Ethical Principles. *İlahiyat Studies*, s. 10-50.
- Soysal, T. (2021, 01). Crispr Genom Düzenleme Teknolojileri: Ptentlenebilirlikleri ve Covit-19 Salgınında Kullanımı. *Adalet Dergisi*(66), s. 227-292.
- TED. (2005, 02). https://www.ted.com/talks/ray_kurzweil_the_accelerating_power_of_technology?subtile=en adresinden alındı
- Tegmark, M. (2019). *Yaşam 3.0*. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Tirosh-Samuelson, H. (2010). Engaging Transhumanism. G. Hansell, & W. Grassie (Dü) içinde, *H± Transhumanism and Critics*. Philadelphia,: Metanexus.
- Topçu, N. (2017). *Var Olmak*. İstanbul: Dergah Yayınları.

- Turan, S. (2022, 07). Jules Verne'in Romanlarında Teknoloji Söyleminin Dönüşümü. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(11).
- Turan, T., Turan, G., & Küçüksille, E. U. (2022). Yapay Zekâ Etiği: Toplum Üzerine Etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(13), s. 292-299.
- Turanlı, A. (2017). Martin Heidegger'in Teknoloji Görüşü: Özcü Eleştiriye Bir Cevap. *Kilikya Felsefe Dergisi*(2), s. 1-16.
- Uzun, Y., Akkuzu, B., & Kayrıcı, M. (2021, Kasım Özel Sayı). Yapay Zeka'nın Kültür ve Sanatla Olan İlişkisi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, s. 753-757.
- Ünver, A. (2023, 09). İleri Teknolojiler, Enformasyon Mnipülasyonu ve Dezenformasyon. *Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi*, s. 2-36.
- Verdoux, P. (2009, December). Transhumanism, Progress and the Future. *Journal of Evolution and Technology*, s. 49-69.
- Verne, J. (2019). *Ay'a Yolculuk*. İstanbul: Karbon Kitaplar.
- Vita-More, N. (2010). Bringing Arts/Design into the Discussion of Transhumanism. *H± Transhumanism and Ist Critics*. içinde USA: Metanexus.
- Vita-More, N. (2011, 01 23). *Primo Post-Human: Trans-humanist Culture*. Archimorph: <https://archimorph.com/2011/01/23/primo-post-human-trans-humanist-culture/> adresinden alındı
- West, D. (2020). *Kıta Avrupası Felsefesine Giriş*. (A. Cevizci, Çev.) İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Yıldız, H. (2018, 11 16). *Leonardo da Vinci'den Teknolojilere İlham Veren 10 İcat*. Girişimci Gazetesi: <https://www.girisimcigazetesi.com/leonardo-da-vinciden-teknolojilere-ilham-veren-10-icat-177> adresinden alındı

- Yılmaz, E. (2024). Varoluşçuluk: Hümanizm, Anti Hümanizm ve Ötesi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 195-216.
- Yunus Emre Arvas, Y. K. (2019). Genetiği Değiştirilmiş Bitkilerin Biyolojik Çeşitliliğe Potansiyel Etkileri. *YYÜ TAR BİL DERG*, 29(1). doi:doi: 10.29133/yyutbd.468218
- YÜKSEKLİ, B. A. (2013). Metropolis Filmi: Aydınlanmanın Diyalektiği, Modernite, Mit ve Modern Mimari. *Yedi : Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*(10), s. 59-70.

